

Prinkingi

10

OKTOOBER
1939

NOORSOO-AJAKIRI ** HIND 35 SENTI

Tellimised

1940. a.

avatud

NOORSOO-AJAKIRI

Viiking

*võitis ühe aastaga eesti noorsoo poolehoidu ja sammub
praegu oma levikult noorsoo-ajakirjade esirinnas*

Muidugi olete seda lugedes üllatunud, sest 20 viimase aasta jooksul ei ole ükski noorsoo-ajakiri suutnud võita endale nii suurel määral lugejaid, et oleks võinud jääda elujõuliseks ajakirjaks. Pääaegu kõik on lühikese ilmumise järel jäädavalt kadunud ja mõned neist sageli kaasa viinud tellijate rahad.

Ja nüüd küsite, millest see on tingitud, et „Viiking“ seda suutis?

Vastus on järgmine:

„Viiking“ tõi endaga ühes uue ja moodsa toimetamisviisi, pildirohkuse, mitmevärvilised kaaned, huvitavat ja küllaldaselt palju lugemist kõigilt aladelt. Ta ei paku oma lehekülgedel igavaid artikleid hammaste ja kätepuhastamisest nagu mõned vanamoeliselt toimetatud noorte-ajakirjad. Ühe sõnaga öelda: **uus luud pühib paremini kui vana. Küllap seda märkavad kõik teadlikud noored lugejad.**

„Viikingi“ tellimise tingimused 1940. aastaks:

1. **Kõik aastatellijad**, kes „Viikingi“ 1940. a. tellimise ära saadavad ühes rahaga kuni 30. detsembrini s. a. Kirjastus „Maret“ kontorisse, Tartus, Ülikooli 25, või Kirjastus „Maret“ posti jooksvale arvele nr. 2201, saavad tasuta

kr. 1.— eest raamatuid.

2. **Kõik poolaastatellijad**, kes saadavad „Viikingi“ tellimise samaks ajaks kui aastatellijad, saavad tasuta

kr. 0.50 eest raamatuid.

Tellimishinnad sisemaale aastas kr. 3.50, 6 kuud kr. 1.80, 3 kuud kr. 0.90.

Koos kuukiri „Maretiga“ tellides maksab „Viiking“ aastaks kr. 3.20.

Tellimisi võtavad vastu kõik
postiasutised üle riigi.

Kirjastus „Maret“

Tartus, Ülikooli 25, telef.: 35-20 ja 41-90.
Posti jooksev arve nr. 2201.

Viiking

Oktoober 1939

Kümnnes number

● „Viiking“ ilmub kord kuus ●

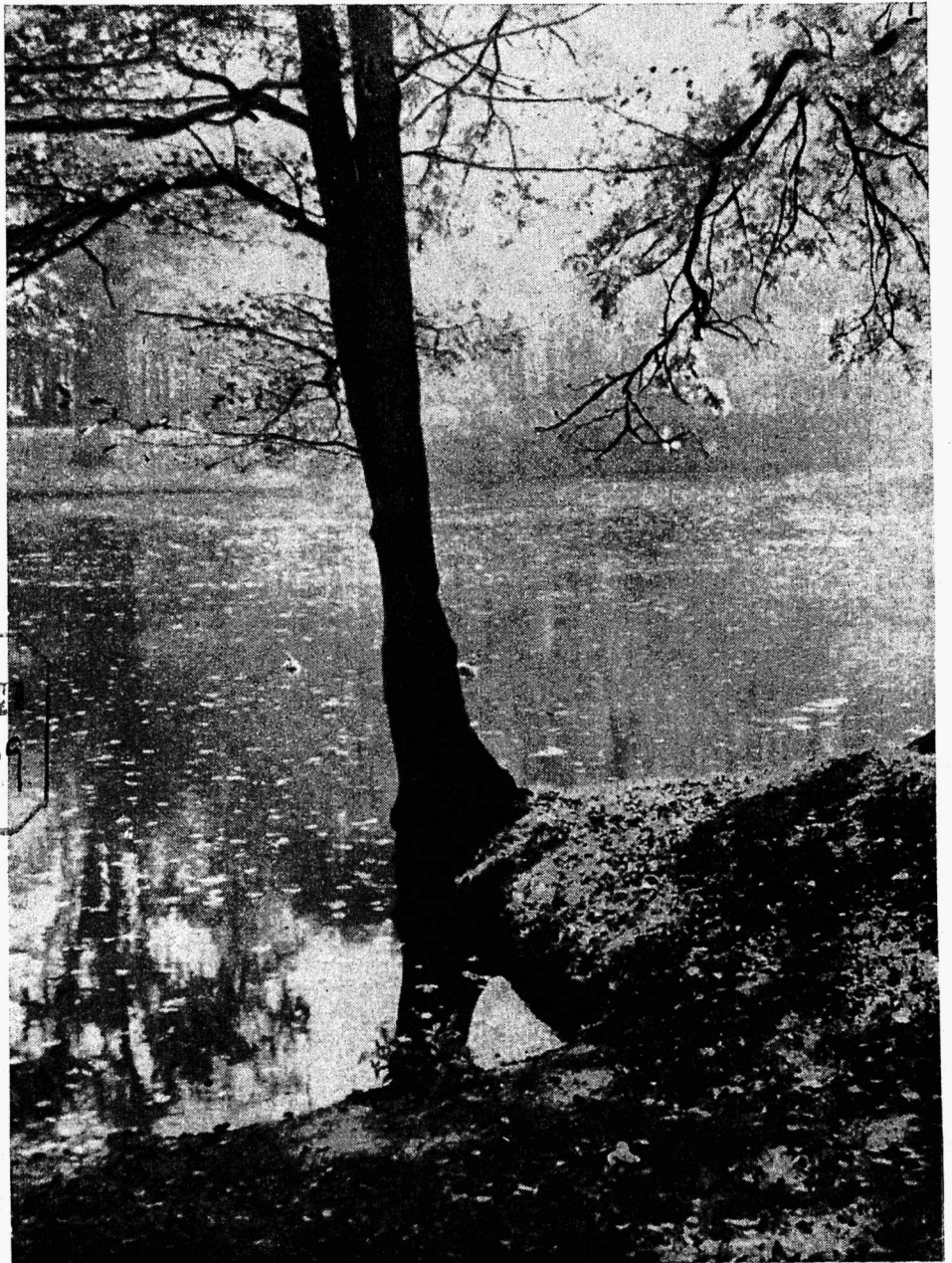
Tellimishinnad: Sisemaale aastas kr. 3.50, 6 kuud kr. 1.80, 3 kuud kr. 0.90. Välismaale, välja arvatud Läti ja Leedu, 50% kallim. Sissemakse ja tellimisi võetakse vastu igas postiasutises.

● Väljaandja: Kirjastus „Maret“ ●

Vastutav- ja tegevtoimetaja: R. Puusepp
Toimetus ja talitus: Tartus, Ülikooli 25.
Telefonid: 35-20, 41-90 ja 39-75. Postk. 22.
Posti jooksev arve nr. 22-01.

IGA KUU ILMUV NOORSOO-AJAKIRI

Riigiraamatukog

5523

SÜGIS

Mustad mambad

Tumedalt kolisesid veovankri rasked rattad üle liiva, kivide ja kuivanud rohkate Kagu-Aafrikas. Vanker nagises ja ähkis, hüples ja kõikus raskelt. Kaksteist toredat härja noogutasid oma ikkes peadega. Nad turtsusid tihti, kui neile kurjad kärbsed ikka uuesti kangekaelselt kallale kippusid. Siis piitsutasid piinatud loomad rootsus sabadega oma kõhtusid.

Neist sabadest oli näha, et härjad olid „soolatud“. Selle läbi olid nad kaitstud aafrika loomakatku vastu. Neile oli nimelt tehtud lõige sabajuuresse ja selle peale seotud tükike sellesse tõvesse surnud looma kopsust. Selliselt immuunseks tehtud loom haigestub kopsukatku õige nõrgal kujul, kaotab seejuures peagu kõik sabakarvad, mis kunagi enam ei kasva, kuid jääb edaspidi katku vastu kaitstuks.

Buur Jan Wall, kaupmees, kellele kuulus see raske laadungiga vanker, kasutas ikka veel vanamoealist, kuid maalilist liiklemisvahendit. Enamikul tema konkurentidest olid juba ammu autod, milledega nad palju kiiremini ja mugavamini edasi jõudsid. Aga buur Jan Wall pidas kangekaelselt kinni vanast kulukast kombest; ja peab tunnistama, et tal oli mõnes suhtes õigusi. Sest me läbisime maakohti, kus iga jõumasin, kui see just tank polnud, pidi päästmatult kinni jääma või tükkideks purunema.

Mugavalt mäletsevad, ilusad härjad aga tirisid laide naharibadega ületõmmatud vankrit aeglaselt, aga kindlalt läbi selle raske maastiku.

Ma olin seda buuri juhulikult Durbanis tundma õppinud, kus ta parajasti laadis uusi tagavarasid oma kaubareisideks. Ma meeldisin talle ja ta kutsus mind ootamatult päeval enne oma reisileminekut temale omase tähtsa vanaisaliku tooniga end selle teekonnal saatma, kui ma mitte ei karda hängade ette- ja lahtirakendamisel võimsalt kaasa aitamast.

Me olime juba mitmendat päeva teel. Aeglaselt sammusime me koliseva vankri taga. Mõnikord, kui vankriratuste ja hängade sõrgade poolt üleskeerutatud tolm muutus liiga tihedaks, sammusime ka rongi eesotsas. Edasijõudmine oli kaunis vaevaline, sest heast teest olime juba ammu üle ja olime juba unustanudki, kuidas selline üldse välja näeb. Päike kõrvetas raskelt, õhk oli seejuures palav ja kuiv, see kõik kurnas väga keha, mispärast polnud ime, et me lõpuks tummalt ja longus peadega üksteise kõrvale edasi tampisime.

Buur Jan Wall polnud, hoolimata teatavaist vanaisalikudest kommetest, sugugi mitte moodsa mugavuse õnnistustele kättesaadamatu. Ta ei kandnud nõndanimetatud buurihabet, vaid käis raseerituna, kandis mugavaid spordirõivaid ja eelistas troopikakiivrit mütsilõtile. Vankris leidus igasuguseid konserveeritud delikatessse, mõned pudelid tulist veini, et, nagu buur muheldes ütles, pühi pidada, kui neid juhtub tulema, ja kaks kokkukäivat magamisaset. Meie vankri meeskond koosnes neljast peast. Peale meie oli veel kaks basuto poissi. Nad olid juba aastaid Jan Walli teenistuses. Üks neist „poistest“ oli kolmkümmend aastat vana. Päris täpselt ta seda ise ei teadnud, sest ta ema oli ta, kui ta alles vaevalt kõndida oskas, lihtsalt Kimberly linnas turuplatsile maha pannud ja jätnud seltskondliku heategevuse hoolde. Teda kutsuti „Bad Shilling“, mis tähendab „Halb Shilling“, kuid ta oli, hoolimata oma kahtlustäratavast nimest, truu ja täiesti usaldatav. Teise nimi oli „Sievertje Piep“ ja ta oli „Hea Oe“ misjonimajas üles kasvanud, ta oli lõbus, alati oma valgeid hambaid näitav kahekümne-aastane poiss. Lühiduse pärast nimetasime neid „Silling“ ja „Piep“.

Praegu oli meist mõõda kihutanud kohutava

käraga, ebakõlalise tuutumamisega ja juhi triumfikisaga üks tugevasti mõlkiöödud, roostetunud Ford-auto.

„Kui tee varsti paremaks ei muutu, siis variseb ta kokku. Mind paneb imestuma, et ta liiva täis-tuisanud jõesängist Millers-Kraali juures veel läbi jõudis,“ urises buur.

Me läksime edasi ja bensiiniseid kadus silmist. Hiljem nägime me mahajäänud jälgedest, et see oli läinud võrdlemisi head teed mööda, mis meie suunast pöördus teravalt kõrvale põhja poole. Sealt paistsid mäed päikesesäras nagu pruunid sametivoldid, mis kaugemal eemal muutusid sinakasliiladeks ja lõpuks hiigelsuure kaljuseinana pidurdasid edasi tungimast.

„Black Kloof! — Must kuristik!“ urises buur kapi murdes ja näitas käega kõrvale. Ta võis näha imestust mu näoilmes, kui me, hoolimata heast teest, mis kõrvale pöördus, pidasime kinni endisest suunast, mis viis sõna tõsisel mõttes üle kändude ja kivide.

„Musta kuristiku taga on org, kus karjatatakse veiseid ja kitsi, mis kuuluvad Lokanga külale,“ seletas ta ja jätkas veidi aja pärast: „Mijuheer oma Fordiga on oma kaupadega enne meid seal ja võtab koore piima pealt ära. Peale selle on seal ka juba üks kauplus. Meile oleks see asjata kaotatud aeg sinna külasse minna!“ Nende sõnadega pidas ta asja otsustatuks ja sammus edasi.

Suured kivimürakad, mis pidid olema kunagise loodusekatastroofi ajal mägedelt alla veerenud, hakkasid raskendama me edasijõudmist. Palju kordi jäid ka raske laadungiga vankri tagumised rattad sügavasse liiva kinni. Kui me selle piirkonna õnelikult olime läbistanud, jõudsimme mimosarohtlasse, mille tihedad, okkalised, lillelõhnalised põõsad ja puud meid edasiminekul tublisti takistasid ja piinasid. Oõseks jõudsimme looduse poolt moodustatud amfiteatri-taolisse liivakatlasse, kus üks lomp roiskveega, mida buur nimetas „Kaelkirjakulombiks“, andis me tublidele hängadele vajalikku jooki. Kui loomad olid söödetud, keetsid mõlemad basutod meile toitu. Täiskõhtudega lamasime pärast praksuma, aromaatilisel lõhnava tule ümber. Mustad laulsid oma lõputuid üheteoonilisi laule, millised ei puudu ühelgi õhtusel peatusel. Kaugel eemal äratas üks hüään mägede kaja oma vastiku kihistamise ja naeruga.

Me olime visanud endile tekid õlgadele, sest kohe pärast päikeseloojangut oli muutunud tunduvalt külmaks. Me piibud töötasid täiel jõul. Grokk, mida oli jaganud buur Wall, mäitses oivaliselt. Meie peade kohal särasid tähed heledas hõbesäras. Oli tund, millal, enne kui voodisse minnakse, jutustatakse lugusid imelikest juhtumusist. Buur teadis neid suure hulga, aga ma pidin neid tal tükkhaaval suust välja kiskuma. Lõpuks muutus ta elavaks, kui ta hakkas kõnelema me reisi eesmärgist. Mamba-Kraal!

Selle tähenduse juures hakkas minu juba niigi erutunud fantaasia elavalt mängema. Pähe kerkisid igasugused kuuldud või loetud lood nende india kobrade sugulasmadude kohta, keda nimetatakse Egiptuses uräuseks, haiéks või aspiismaoks, Lõuna-Aafrikas aga lihtsalt mambaks. Selle lühikese sõna kõlas on midagi sünget, surmavalt ähvardavat ja see liik kuulub ka kõige mürgisemate hulka omataoliste seas, paistes välja oma kättemaksuhimuga, võimega puude otsa ronida ja välkkiire rünnakuga.

„Mamba-Kraal? Te hääldate seda nii iseäralikult!“ ütlesin ma kaupmehele.

Ta tõmbas oma piibust enne mõned tugevad

suitsupilved, kui hakkas rääkima keset vaikust, mis oli saanud poiste magama heites ja eemal kihistavate hääänide vaikides. „See on küla nagu iga teinegi. Peamiselt pärismaalaste onnid, kaks poodi, mida peab noor inglane, kes müüb ainult saksa suupille, ameerika grammafone ja inglise raadioaparaate ja teeb nendega head äri.“

Ta vahtis mõtlikult kustuvasse tulle. Külma tuulepuhang külvas muumiataoliselt oma tekkidesse mäsunud basutod sädemetevihmaga üle. Härjad mõmisesid õige tasa. Wall tõstis järsku pea üles, ta hääled omandas justkui sunnitud rõõmsa kõla. „Jah, lõpuks on seal ka veel üks innusi ehk võluarst, üks vana sell valge villaga pea peal ja säärtega, mis on nii peenikesed nagu minu piibuvars siin, ja sügavalasetsevate, hiilgvate silmadega. Noorena olevat ta kuningas Tsaka all võidelnud ühes tsulude rügemendis. Ta nimi on Mamba ja ta räägib, et tema esivanemad olevat asutanud samanimelise küla. Pärismaalastest elanikud ei näi tema nõiatempudest palju hoolivat, kuid aeg-ajalt ajab ta neile peale paanilise hirmu oma mambamadudega, et nad teda täiesti ei unustaks.“

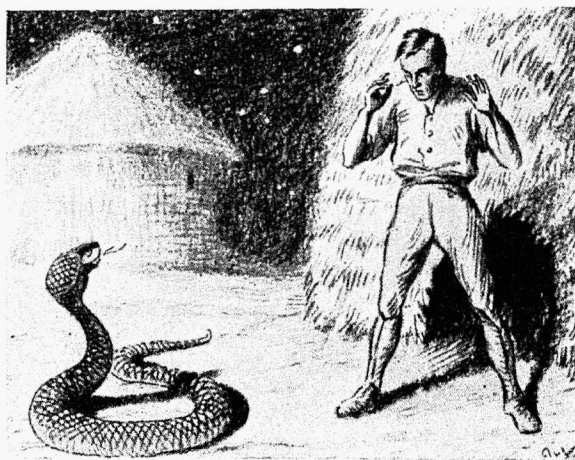
„Ta peab siis taltsutatud mürkmadusid?“ hüüdsin ma elavalt.

„Kus sellega, selleks on ta liiga laisk! Tal pole mingisuguseid madusid. Kindel on aga see, et ta omab arusaadamatut telepaatilist mõju nende madude üle. Sest kui ta neid vajab — olgu siis selleks, et oma laiskadele kaasmaalastele näidata, et neile on kasulik, kui nad talle aeg-ajalt panevad jalgade ette mõne kitse või paar kana, või mõne hookus-pookuse sooritamiseks —, siis käsib ta madudel kohale tulla. Ma olen sageli olnud selle seletamatu nähtuse tunnistajaks. Mamba tõmbub kaksikümne neli tundi enne seda tagasi oma mesilastaru-sarnasesse hütti. Siis kuulatakse teda laulmas ja metsikuid rõõgatusi tegemas, peale selle tungib hütist välja puutrummi pöörin ja vänge lõhn. Ja — te võite nimetada mind luiskajaks! — järgmisel hommikul hakkavad ilmuma esimesed maod. Puffotrid ja mambad, lühidalt: kõik maod, kes pesitsevad ümbruskonna suurtes metsades, näivad liikvel olevat, et Mambat, nõiaameistrit, üles otsida ja kaduda tema onni. Mõne tunni pärast saadab ta nad jälle tagasi, see tähendab, nad looklevad mööda lühikesi, siis endastmõistetavalt väljasurnud tänavaid mööda metsa tagasi. Mamba tavatseb siis ütelda, et ta olevat oma libedaile sugulastele midagi jutustanud.“

Märغانud mu uskumatut näoilmet, rääkis buur edasi: „Kas teate, mis juhtus inglasega, kes tahtis Mambat narrida? Noh, mister Englishman tahtis kord vaadata, mis see vana õieti oma onnis teeb, kui ta enne usside küllastamist sinna tagasi tõmbub. Noh, ta tahtis parajasti kummarduda, et roomata sissekäiguavasse, kust tungisid välja imelikud helid. Siis korruga vaikisid need helid. Ta jutustas mulle hiljem, et samal hetkel oli tal olnud selja tagant ähvardava kohutava hädaohu tunne. Ta tahtis end seepärast ümber pöörata, kuid ei saanud end liigutada. Külma higi valgus ta palgeile ja juuksed tõusid peas püsti. Siis kuulis ta musta mehe pilkavat häälet hämarast onni sisemusest: „Valge mees, ma näen sind! Mida otsid sa siit? Ma käsin sind, sa pead end õige aeglaselt ümber pöörama, ja kui sa oled näinud mu õde, kes su taga liival tantsib, siis võid sa koju minna. Ta ei suudle sind!“

Nüüd sai ta end jälle liigutada, aga ainult väga aeglaselt, sest talle tundus, justkui oleksid teda nähtamatud käed kinni hoidnud. Jälle purskus tal higi kõigest poridest, sest tema ees ajas end poolenisti püsti päranaetud sisisevate lõugadega tohutu suur süsimust mamba, võttes võitlusasendi ja süües teda oma külmade silmade pilguga.

Ta ootas igal hetkel välkkiiret rünnakut, mis pidi tooma talle kiire, kuid piinarikka surma. Inimene ja madu seisid vastamisi, onnist kostis innusi

Ta ootas iga hetk välkkiiret rünnakut.

lõbus naerukihin ja ülal õhus ringlesid mustad raisakullid. See inglane polnud argpüks, aga nagu ta mulle hiljem jutustas, olevat need olnud ta elus pahimad minutid.

Järsku asendus ta hirm sügava üllatusega, sest ta silmade all hakkas ähvardav madu järsku õhku haihtuma, must läikiv soomusrüü muutus heledamaks, läbipaistvaks — ta võis juba liivateri maapinnal justkui läbi loori näha ja järsku oli ka see kadunud. Tema taga pilkas innusi: „Oh, baas, ei ole viisakas tungida võõrastesse onnidesse ilma omaniku loata!“

Noor inglane läks minema justkui vettekastatud puudel — see on ta oma väljend, mida ta tarvitas, jutustades mulle oma lugu. Sestsaadik kannab ta loomulikult salajast viha nõiaameistri vastu ja tahab teda esimesel võimalusel pehmeks kolkida, aga ma usun, et ta seda ei teosta, sest Mamba on talle hirmu nahasse ajanud!“ Buur Wall vaikis.

„Hüpnos!“ hüüdsin ma ja ta noogutas pead.

„Jah, aga see, et maod tulevad metsast ja roomavad vanamehe onni, samuti see, kuidas nad sealt jälle kaovad, see pole mingi sugestioon! Ei saa ju tervet küla vaba taeva all päise päeva ajal hüpnoteerida. Kuigi kõneldakse, et seda juhtub Indias, ei usu ma seda!“

„Kas keegi pole kunagi katsunud tappa mõnda madudest sellise rongkäigu ajal? See peaks kergesti õnnestuma!“ heitsin ma küsimuse vahele.

Jälle noogutas laiaõlaline kaupmees. „Muidugi, mu härra, juba korduvalt on seda tehtud. Iga kord on aga asjaosaline mõne päeva jooksul pärast seda, kui ta on tapnud ühe innusid küllastavatest madudest, surmavalt hammustada saanud. Sestsaadik ei julge seda enam keegi, seda vähem et pealegi liigub jutt, et nõiameister kõrvaldab madude abil oma teelt talle mittemeeldivad isikud.“

„Ja politsei, mis see ütleb?“ hüüdsin ma.

Buur Wall urises: „Endastmõistetavalt võttis ta selle poisi salakahtlustuste ja avalikkude kaebuste põhjal teravalt luubi alla. Kuid midagi ei saadud tõestada, sest kõikidel juhtudel, kus inimesed said hammustada mürkmadudelt, polnud Mambat sündmuse kohal. Ja madude nõidumisse ning musta kunsti ei uskunud juurdlust juhataja pealik McSkinner. Ta ütles, et me elame kahekümnendal sajandil ja mitte nõiaprotsesside ajajärgul. Ja selles asjas ma nõustun temaga, kuid...“

„Kuid?“ käisin ma peale. Ja ta jätkas: „Ma usun, et Mamba on üks nendest Aafrika musta rassi kunagi valitsenud ja valgetele lihtsalt mõistatuslikuks jäänud nõiaameistrite järeltulijast, nagu neid esineb veel Kongo sügavaimates põlismetsades, kus nad on

imearstideks sealsete suguharude juures." Ta tõusis püsti ja katkestas igasuguse edasise arutluse põhjendusel, et on ülim aeg magama minna. Ja selles oli tal õigus. Ent kestis erakordselt kaua, enne kui unejumal tuli minu juurde, ja mu uni oli rahutu, katkestatud unenägudest, millest mängisid peasa mustad imearstid ja mustad mambad. Lõpuks põimis üks selline koletis oma külma rõngaskeha mu kaela ümber ja nõõris mul hingamise kinni. Ma hakkasin lämbuma, surutud karjatus tuli üle minu huulte — ja siis ärkasin ma, vaadates sinisesse, päikesepaistelisse taevasse. Kustunud tule juures seisis buur ja pakkus mulle mokast lõhnavat plekk-kruusi. Silling ja Piep olid juba härgi ette rakendamas.

Ühe tõmbega hüppasin ma üles. Hommikueine ajal ei kaldunud jutt enam Mamba-Kraalile. Ehkki mul veel palju küsimusi keelel kipitas, näis mulle, justkui oleks buur meelega juhtinud kõneluse teistele radadele, ja lõpuks jäin ma sellega rahule, sest ma teadsin, et meie reisi eesmärgiks oli nende sündmuste asupaik.

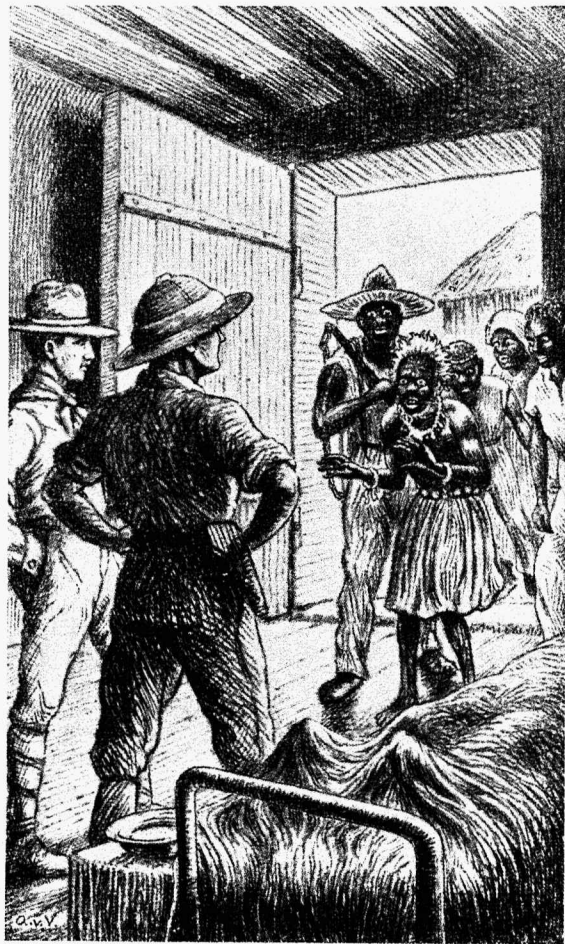
Me hakkasime edasi minema. Möödus nädal, kuni me ühel pealelõunal jõudsime ühte orgu, kus nõlvakutel sõi palju kitsi, paar hirsipõldu andsid pruunile maapinnale veidi värvust ja kaunis suur arv pärismaalaste onne õlgedest või osaliselt koledasti roostetunud konservipurgiplekist ümbritsesid silma- piiri.

„Seal on midagi juhtunud!“ arvas Wall ja osutas mustadele karjapoisikestele, kes kõik jooksid küla poole kokku, ilma meile pilkugi heitmata.

Kui mõni tuntud rändkaupmees tuleb Lõuna-Aafrika külla, mis asub kaugel teedest ja raudteedest, siis võetakse ta ikka vastu suurte elavate rõõmuhoisetelega. Siin aga ei teinud keegi meist väljagi. Piep plaksutas pika piitsaga härgade peade kohal, et neid sundida kiiremale käigule. Buur ja mina olime ette rutanud ja jõudsime ühte lähikesse tänavasse. Mehed, naised ja lapsed tundsid nüüd kaupmehe ära, noogutasid meie sõbralikult, kuid kogu nende tähelepanu oli pööratud siiski ühele euroopaliku välimusega ehitisele, mille kõrval asus kõrkjatega kaetud kena puumaja. Sinna ruttasid nad kõik ja me kuulsime elavat pominat ning kisa. Ühest mesilastaru-taolisest, eraldiseisvast onnist vaatas välja mõne sekundi kestel üks must, valge villaga kaetud, kohutavalt inetu pea. Paar hiilgavaid silmi vaatasid mulle otsa ja mulle meenusid tahtmatult maod. Viirastusena kadus pea jälle ära ja buur Wall hüüdis mulle: „See oli Mamba!“ Kohe pärast seda haaras ta ühe hiiglasliku kasvuga pärismaalase kirjust niude- rätikust kinni, kes meist mööda tahtis joosta. See pöördus ümber, vabastas enda haardest ja ruttas edasi sõnadega: „Oo, baas Wall! Suttje, suttje — baas Inglis, kes müüs laulvaid kaste, on surnud, ta pekis Mambat ja nüüd tuli must mamba ja hammustas teda!“

Buur tungis hoolimatult läbi rahvamurru mõlema maja poole ja mina järgnesin talle. Paar uluvat poissi andsid meile ruumi ja me läksime läbi muusikariistadega täidetud poe eluruumidesse. Inglis lamas ühel välivoodil ja ma teadsin ainult Walli jutust, et see oli noor mees. Sest ussimürgist oli ta niivõrd moon- dunud, et ta oma ema poleks suutnud teda ära tunda.

Buur võttis edaspidised korraldused kindla kavat- susega enda kätte. Ajanud välja kõik uudishimulised, ühes arvatud ka surnu teenrid, saatis ta ühe poisi Sillingi ja Piepi juurde abiks vankrit korraldama. Üks kiirkäskjalg saadeti lähemasse, nelja päeva tee- konna kaugusel asuvasse asundusse, kus oli olemas telefon. Lõpuks võttis Wall surnu majateenrid üle- kuulamisele. Ühel häälel tunnistasid nad, et Inglis oli karistanud innusit ratsapiitsaga selle eest, et vii- mane oli ettekatsetult sülitanud ta valgele kuuele, ka külaelanikud kinnitasid seda. See oli toimunud

„Oo, baas, me kardame, sest ta on väga kuri ja tema käsutuses on palju salajasi kuradeid!“

kahe päeva eest ja innusi oli vandunud kättemaksu. Täna hommikul oli üks must mambamadu põimitud katuse vahelt välgusälvatusena alla hüpanud ja pärast hammustamist välja põgenenud. Baas Inglis oli väheste minutite pärast surnud. Kulme kortsutades käskis Wall innusi kohale tuua.

„Oo, baas, me kardame, sest ta on väga kuri ja tema käsutuses on palju salajasi kuradeid, kelle lemmik ta on!“ hüüdsid teenrid paludes. Siis saatis ta Piepi ühes saatkonnaga välja. See tuli varsti tagasi ja irvitav naeratus seisas ta näol, kui ta jutustas: „Oo, baas, must mees ütles, et kui sa midagi temast tahad, siis pead tema juurde minema, tal olevat kena onn ja tema sugulasi madusid ei tarvit- sevat sa karta. Ma tahtsin sulle seda ainult esiti jutustada, sest ma tean juba, mida sa nüüd käsid.“ Ta irvitus muutus tugevamaks.

„Võta härjapiits!“ ütles Wall lühidalt ja basuto väljus rõõmsalt. Siis kuulsime piitsaplaksatust ja väheste aja pärast tuli Piep tagasi, tirides innusit kõrvalestapidi. Väikesena ja vanadusest kokkukuiva- nuna tegi innusid tõelise kuradi näo ja sisistas: „Ma näen teid, valged mehed, ja ütlen teile, teil läheb halvasti!“

Ta vajus kükakile ja kinnitas oma hõõguvat sil- mad meisse. Väljast vaatasid sisse külaelanikkude kohkunud näod. Wall alustas risküsitlust, mille ta aga pärast lõputuid arutlusi pidi pettunult katkestama, sest leidis tosinuid tunnistajaid, kes teadsid täpselt tõendada, et innusi ei võinud madu katusele toime- tada. „Ja nõidumist ei ole, sest me elame kahe-

kümnendal sajandil!" urises Wall väsinult ja viipas Mambale, et see ära läheks.

Üksel pöördus see tulvil kurje mõtteid inimene ümber ja sisistas mürgiselt: „Oo, valge mees, teie teener kohtles mind halvasti, seda ei andestata talle ega ka teile. Ussid külastavad teid. Juba täna! Ilusad, kenad maod, kes, nagu üteldakse, on minu sugulased!"

Nõia lahkumisega eemaldusid ka pärismaalased. Nad kadusid oma onnidesse, millede ees nende naised sööki valmistasid. Ma aitasin Sillingil ja Piepil meie härgi, kes veel paariviisi olid ikkepuudega omavahel seotud, viia jõe äärde. Tagasi tulles läksid mõlemad basutod veidi ees, kuna mina lonkisin aeglaselt järel. Korraga, kui poisid olid jõudnud ühe puu alla, nägin ma midagi, mis sarnanes musta kõiega, puuokstest nende vahele maha viskuvat ja järsku pistsid basutod põgenema, justkui oleks surm neil kannul olnud. Nad põgenesid tõesti surma eest, sest üks mamba ajas neid taga; ja kes tunneb selle mao usutamatu kiirust, see ei kahtle mu sõnades. Ma tõmbasin revolvi välja ja ruttasin nii hästi, kui mu rasked saapad lubasid, maole järele. Nii lähenesime me nagu metsikus jahis kürale. Silling ja Piep karjusid, et äratada inimeste tähelepanu. Ma lasksin mao peale oma revolvi magasini tühjaks, ilma et oleksin teda tabanud. Seejuures ei mõtelnud ma sugugi sellele, et see elukas võiks katkestada korraga oma jälitamise, et minule pühendada oma tähelepanu. Siis oleksin ma olnud kadunud. Ümberringi vedelesid maas küll mõned kaikad, kuid nendega ei saa kaitsa end kahe ja poole meetri pikkuse ja vastava jämedusega, ainult musklitest, metsikust vihast ja välgukiirusest koosneva musta mamba vastu, veel vähem teda surmata.

Nüüd lipsasid basutod esimeste onnide vahele ja seal seisis korraga buur Wall pikatorulise mauser-püstoliga paremas käes. Mamba ajas end kõrgele üles nagu must läikiv teivas — siis välkus relva toru ja purustatud peaga viskles maokeha liivas.

Lõõtsutades läksin ma seejärel koos Walliga kaupluse juurde. Pärismaalased vaatlesid meid aralt. Nende nägudest oli näha, et nad meile meelsasti oleksid avaldanud valju poolehoidu, kuid hirm innusi ees hoidis neid tagasi. Wall viis mu ümber maja ühte väikesse, aga väga lopsakasse aeda. Ta tahtis mulle näidata väikest ujulat, mille oli ehitanud leid'ik inglane, kes pidi veel täna õhtul maetama. Maja tagauks seisis avatuna, ma võisin näha välivoodit, millest surnu oli parajasti ära viidud.

Järsku tuli kuuldavale kuri sisin ja maja lävel ajas end püsti üks mamba. Ta hõljutas oma liigile omases majesteetlikus võitlusasendis püstiaetud keha, kangestus siis äkki — ja see oli hetk, enne kui ta välgusälvatusena meie peale pidi tormama.

Kõlas rida pauke ja mamba vingerdas purustatult lävel. Buur Wall vaatles oma suitsevat revolvi rit ja ütles rahulikult: „Sellest kaugusest ei võiks lapski mööda lasta. Aga hea oli, et ma ennist kohe laadisin, sest muidu..."

Umbusklikult astusime me majja, kuid juba tõmbas mind Wall järsult tagasi ja virutas ukse lukku. Ma olin juba küllalt näinud! Tihe pununud katus kubises mambadest! Igalt poolt sirutasid nad oma kurje päid ja rõngas kehi.

„See on ju vaevalt usutav! Niipalju mambasid ei ole tervel Tsulumaal!" hüüdis Wall, kui me olime seisma jäänud hädaohutus kauguses majast.

Külas valitses tähelepanuväärne vaikus. Kõik pärismaalased olid peitunud oma onnidesse. Ainult Mamba, innusi, istus oma elamu lävel ja tagus üht väikest puutrummi. Ma ähvardasin teda rusikaga, kuid ta ei lasknud end segada. Piep tegi ettepaneku süüdata mõlemad surnud inglase majad põlema. Siis oleksime sattunud aga tülli tema pärijatega ja ka võimudega konflikt, sest surnu dokumendid ja varandus olid ju majades. Lõpuks relvastasime Sillingi ja Piepi šambookidega. Need on piitsad, mis on valmistatud

sitkest Niiluse hobuse nahast. Sellise šamboogi ainsa hoobiga võib lüüa inimesel käe otsast.

Siis seadsime tellingud maja müüri najale ja Wall hakkas tellingutel seistes rehaga, mille pikenduseks oli otsa seotud veel üks tokk, üles tõstma kõrkjapunte katusel. Pean tunnistama, et mina ei tükkinud selle ettevõtte ligi.

Mõned meetrid majast eemal seisis üks puu, mis parajas kõrguses harunes kaheks. Nende puuharude vahel kükitasin ma oma harjutuspüssiga, mis mulle juba korduvalt oli toonud meisterlaskja kuuluse. Üksainuke külaelanik oli seltsinud meiega, kes, nähes meie ettevalmistusi, hakkas rõõmu pärast minu puu ümber tantsima. Uhe tõmbega kiskus Walli reha esimese kõrkjapuntra maha ja ma võisin oma kõrgest asukohast vaadata maja hämarasse sisesusse.

„Mitte midagi!" hüüdsin ma, hoides püssi paelgel. Reha viskas järgmise puntra maha, siis veel ühe ja rohkem. Piep ja Silling värisesid ootusärevusest ja vihistasid oma šambooke läbi õhu. Wall higistas.

Siis! Ühelt ta reha küljes kõlkuvalt puntralt eraldus midagi vingerdavat ja kukkus pehme potsatusega maha, kus üks Sillingi hoop ta kohe jagas kaheks siplevaks tükiks.

„Hehehee! Ooh, hehehee!" röökis ainuke pealtvaataja rõõmust hiilates.

Nüüd nägin ma üht madu roomavat põimitud katuse vahel ja lasksin. Tabatud loom kukkus onni sisesusse. Nüüd hakkas buur kiiremini töötama ja varsti oli terve katus pealt ära võetud. Ta tegi nüüd oma tellingud kõrgemaks, võttis revolvi kätte ja vaatas ruumi sisesusse. Pead raputades vinnas ta end päris üles. „Ma võin kogu ruumi näha — palju mööblit seal ei ole —, aga seal pole enam kuskil madusid. Mida me enne nägime, oli nõidus või kujutus!" Ta naeris närvlikult.

Ma libistasin enda oma seisukohast alla. Ettevaatlikult astusime nüüd onni ja ei leidnud midagi! Kuhu oli jäänud see hulk mambasid, mida me uskusime näinud olevat?

„Innusi peab seda värvi tundma!" hüüdis Wall otsustavalt ja rongkäigis, mis lõpuks kasvas laviiniks oma onnides väljalipsavatest ja meiega ühinevatest mustadest, siirdusime me nõiaimeistri elamu juurde. Ta ei istunud enam oma onni ees ja ta trummipöörin oli vaikinud.

„Tule välja, rumal vanamees!" hüüdis Wall. Vastust ei tulnud. Rahvahulgast kostis tasast sosinat. Lühidalt otsustanud, roomas buur laskevalmis revolvi rüga onni, pärast seda kui Piep oli toonud talle tugevajoulise taskulambi meie tagavarade hulgast.

Kõik pidasid hinge kinni, kui julge mees oli kadunud. Üks naine hakkas kramplikult naerma, siis kõlas tume pauk ja Walli rahulik hää kutsus mind sisse.

Ma ronisin sisse ja ei unusta kunagi pilti, mis mulle avaneks taskulambi heledas valguses.

Seal kägardus ühel pärismaalase magamisemel innusi. Ta oli surnud ja ta nägu kujutas endast võigast maski, millel peegeldus viha ja meelega. Tema palja lahja rinna ümber nägin ma määsituna üht hiigelsuurt mambat kahekordse läikivmusta spiraalina, mis veel värises ja väänles. Buuri lask oli purustanud ta pea — pärast seda kui madu surmanud innusi.

Vaikides ronisime me välja. Niipea kui mustad kuulsid, et innusi on surnud, tõusis tohtu juubeldus.

Päeval pärast seda tuli pealik Mc Skinner, keda meie käskjalg oli kohanud teel. Me jutustasime talle loo innusi Mambast ja mustadest mambamadudest. Mc Skinner pidas meid hullunuteks, kui kuulis lugu paljudest madudest, milliseid me arvasime näinud olevat. Niipalju mambasid ei olevat üldse temale alluvas ümbruskonnas, arvas ta, — ja me olevat tõenäoselt kuumal keskpäeval puhastamata viskit joonud.

Mõõgamees

Sellest on enam kui nelisada aastat tagasi, kui Tallinna suurgildi-kaupmees Olopipoeg Laurentius võttis ühe eestlasest päristaluniku poja enese juurde õpipoisiks. Muud temast ei olnudki teada, kui et ta nimi oli Harikupoeg Peet ning ta oli jäänud üsna varakult juba orvuks. Kaupmees Laurentiuse majja sattus ta aga lihtsalt sel kombel, et kuna kaupmees parajasti vajab üht virka poisikest, siis peremees, kelle juurde ta oli sattunud elama, tõi ta linna ning sai tema eest pool pütti heeringaid.

Olgugi et noore tööpoisi elu oli raske, hommikust enne varavalget kuni hilisõhtuni tuli tal olla jalul, oli ta sellega juba ainuüksi seepärast rahul, et tema teades polnud paremat põlve kuskil olemas. Ta leivaisa ütles talle aga, et kui ta on hoolas ja usin kõike tegema ja terane tähele panema, siis võib ta ükskord kaubaselli-seisusse välja jõuda. Kaubasel, see oli noore Peedu silmis koguni väga tähtis inimene, igapäev töötas ta ju nende käsu all ning võis isegi näha ja tunda, missugune meelevald oli neil kõigi õpipoiste ja sulaste üle. Nad võisid neid alati sõimata ja peksta otsegu peremehed kunagi, õhtuti käia aga tsunftimajas ning istuda seal joogitubades koos. Kõigele lisaks näitas aga peremees ise nende vastu hoopis suuremat lahkust kui sulaste, poiste ja tüdrukute vastu. Suurtel pühadel istus ta aga nende juurde söögilauda ning kallast neile omaenda käega viina. Säärane oli kaubaselli elu ja seisus, mille poole pidi nüüd noor Harikupoeg Peetki püüdma.

Kaupmees Laurentiuse vara ja rikkus oli aga üpris suur. Kõigepealt oli tal kaks purjelaeva, mis maailmamerede tagant talle rikkusi kokku vedasid. Siis oli tal veel mitu kaubaaita ja ladu, mis sisaldasid rauda, jahu, soola, heeringaid, kalevit ja mitmesugust muud vara vähemal määral. Ja kõige selle keskel liikusid kaubaselid oma nahksetes põlledes ringi, kaaludes ning müües linnakodanikele, maa-aadlile ja ka talupoegadele, kui neil oli kaubaostmiseks raha või muud vara selle vastu anda.

Kuid olgugi et kaupmees Olopipoeg Laurentius oli oma rikkuse poolest vägev, olid tal ka omad vaenlased, kes päevast päeva püüdsid kahandada ta vara. Need olid suured rotid, kellest tookord kõik Tallinna kaubaaidad lausa kubisesid. Igal ööl kiskusid nad koguni mitu jahukotti keskpaigast lõhki ning puistasid jahu laiali, tehes sel kombel ääretult kahju. Et sulaseid ja õpipoisse rotitapmisele enam virgutada, lubas kaupmees Laurentius igähele neist tosinat roti eest ühe killingi, mis ei olnudki päris tühine raha, eriti aga veel poistele, kes rahapalka ei saanudki.

Säärasest tasust ergutatuna muutus Peet rotipüüdmisel nõnda usinaks, et ta vahel ainsa päevaga teenis oma killingi. Ja leivaisa võis tal sellest aina rõõmu tunda. Vaadanud mahamaterdatud rotid üle, maksis ta Peedule teenitud killingi ning käskis rotiraiped ära visata.

Teisel päeval teenis aga Peet sel kombel kaks killingit, kolmandal päeval kolm ja nõnda ikka edasi, kuni ta lõpuks tõi peremehele näha koguni kuus tosinat rotte, kuna aga samal ajal nägid teised vaeva, et ühtki tosinat kokku ajada. Tõsi, ta leivaisa rõõm oli selle üle suur, kuid ühtlasi hakkas ta lõpuks ka rahast kahju tundma.

Kui aga siis Peedul rotisaak päevast päeva veelgi suurenes, tekkis peremehel otsegu mingi kuri kahtlus ning ta raius kõigil talle näitamiseks toodud rotidel sabad maha. Teisel päeval, kui Peedul ei olnud tuua talle isegi tosinat rottit, ütles ta naeratades nõnda:

— Ma näen, et sul on tõsist kaupmehe-verd, kuid oma leivaisanda vastu pead sa igati aus olema.

Rohkem ta ei lausunud ega hakanud ka Peedul ülestunnistust nõudma, sest ta tundis pisut häbi, et oli lasknud õpipoisil end nõnda rumalal kombel sisse vedada.

Pühapäeviti käis Peet õpipoiste-koolis, mida peeti Pühavaimu kirikumajas pärast jumalateenistuse-aega. Palju ei olnud seal poistel küll midagi õppida, kuid lugemise, kirikulaulu ja katekismusegagi oli neil küllalt puurimist ning tegu. Opetuseandjaks oli neil seal kirkuteener, väga vaiju sõna ja käega mees, kes iga vähimagi vallatuse puhul valjult karistas ning pärast seda pani näppu ninal hoides nurgas seisma.

Nõnda õppis ja kasvas Harikupoeg Peet tubli kristlase ja sulasena, kuni temastki pidi kord saama lugupeetav kaubasel. Ja siis, kui saabus aasta 1535, just parajasti kui Liivimaal sai uueks ordu-meistriks Hermann von Brüggenei, tõstis kaupmees Laurentius oma senise õpipoisi Peedu selliseisusse. Sel puhul annetas ta talle toreda mustast kalevist kuue, uued saapad ning lubas tal asuda sellide lauda sööma. Sellikslöömine toimus aga kaubaselide tsunftimajas suure pidulikkusega. Algul esitati talle seal mitmesuguseid keerukaid küsimusi, ja kui ta oli kõigile neile vastanud, siis võttis vanamees laualt määratu suure õllekannu, jõi sealt kõige esmalt ise, laskis siis Peedul rüübata ja pärast seda käis kannu kogu vennaskonna seas lauluga ringi.

Leivaisanda auväärne emand ütles talle ta ülen-damise päeval ka mõned kiidusõnad ning kinkis omalt poolt toreda villkeroonist kaelarätiku, kuna aga tütar, noor ning nägus Hedvig, andis talle salaja paari nägusalt kootud kindaid. Just see kingitus rõõmustaski teda kõige enam.

Neitsi Hedvig oli temast kolm aastat noorem. Elades ühe ja sama katuse all, puutusid nad peagu iga päev kokku. Palju aastaid tagasi juhtus see neil esmakordselt nõnda: vana sell Klaus oli Peetu kurjal peksnud, et ta ei olnud heeringatünni aidast väljaveeretamisega üksinda toime tulnud. Ta istus trepil ja nuttis vaikselt omaette, küll mitte nõnda-palju valu kui meelekibeduse pärast, et teda oli lausa ülekohtuselt nuheldud. Ja siis astus väike tütarlaps Hedvig talle juurde, ning ulatades lahtisest käest ime-likku puuvilja, ütles:

— Virsikud!

Peet ei osanud seepäele midagi kosta ega teha.

— Võta, söö!

Peet võttiski paar virsikut ning sõi. Kui suupärane oli nende maitse.

Teisel päeval, kui tal tuli sadamasse minna, ostis ta oma rotipüüdmisel teenitud killingite eest ühe pisikese mõõdutäie ilusaid suuri rosinaid ning kandis neid rätikusse keeratuna põues, senikaua kui ta tüdrukut õues nägi. Siis läks ta talle juurde, ning puistas rosinaid tüdrukule rüppe, lausuis nõnda:

— Rosinad, ma ei ole neid varastanud, vaid ostsin... tõin sulle... söö!

Ja kohe seejärel ruttas ta pelglikult tema juurest eemale.

Pärast seda tõi aga Hedvig talle mesikooke, küpsiseid ja igasugust muud suupärast rooga ning nõnda sigines nende sõprus, ilma et keegi oleks mär-ganudki seda tähele panna.

Ja nüüd siis annetas Hedvig talle paari toredaid kindaid, mõtles Peet neid salamahti vahtides. Andis ja ütles, et ärgu ta neid kellelegi näidaku ega sel-lest rääkigu. Muidugi, ta ei tahagi seda teha, sest need kindad ei ole ju ometi teiste jaoks. Ta pettis nad

sügava le oma kirstu põhja, kust ta nad siis iga päev korraks välja võttis ning neid vahtis, sosistades seejuures Hedvigi nime.

Samal sügisel, millal Peet selliks löödi, tuli talv õige varakult ning tõmbas paari õõga merele jääkatte peale. Kaupmees Olopipoeg Laurentiuse üks laevadest juhtus aga parajasti merel viibima ning jäi Tallinna reidi ja Naissaare vahel kohas jõesse kõvasti kinni. Sadamast saadeti muidugi kohe tuuramehed välja, et need raiuksid jõesse renni, mida mõõda laev võiks purjetada sadamasse.

Kuna laev asus rannast peagu penikoorma kaugusel, siis võis kuluda üpris palju aega, enneku sel kombel suudeti laev sadamasse tuua. Et aga laev oli laaditud täis soola, rauda ja muid tarbvarasid, mida kaupmees Laurentius oli oma ladudest välja müünud, siis tahtis ta neid nüüd kiiremini kätte saada. Selleks saatis ta jäämurdjatele abiks ka oma sulased ja sellid, kes kõik hakkasid merel tuuradega raiuma jää sisse renni, mis pidi olema nõnda lai, et laev mahuks seal parajasti läbi.

Nõnda andis meestel mitu päeva töötada. Kaasavõetud sütepannides pandi tuli hõõguma ning mehed käisid selle juures kordamööda käsi soendamas. Ja nii lähendati laev pikkamisi reidile.

Siis aga juhtus ühel päeval õnnetus — Peet kukus jääauku. Ta kisti küll kohe välja, kuid teda ähvardas külmumisoht, sest rõivad tõmbusid ta ümber silmapilkselt jääkoorikuiks. Kohe mähiti ta kaasasolevatesse kasukaisse, asetati reele ning kihutati ülepeakaela tagasi linna. Kuid ometi haigestus ta sellest nõnda raskesti, et pidi kohe sängi heitma. Ta värises palavikus, vahel lõdises külma tundes ning puhuti läks tal mõistuskis segaseks. Nõnda tuli tal lamada tõvevoodis üsna kaua.

Päeval, kui sellid olid kõik oma igapäevase töö ja toimetuste juures ametis, tuli aeg-ajalt Peedu juurde külla ta leivaisanda tütar Hedvig. Alati pidi ta tulema sinna salaja ning vargsi, sest sellide kambriks tulek oli temataolisele suursugusele neitsile ju lausa surmapatuks.

Ühel päeval jäi aga Hedvig tulemata ja siis ta ei tulnud ka teisel, kolmandal ega järgnevatelgi päevadel enam üldse. Peedule oli see aga suureks kurvastuseks ning ta ei suutnud kuidagi mõista, et miks neitsi teda enam ei külasta. Ohtuti, kui sellid pärast päevatööd kaubaladudes tulid oma ühisesse kambriks puhkama, oleks Peet neilt meelsasti küsinud Hedvigi järele, et kas temagi pole äkki haigeks jäänud. Aga kuis pidi ta seda tegema, teised oleksid hakanud siis kohe omakorda pärima, et mis on temal nende leivaisanda tütreaga asja. Ei, ei, seda ei võinud ta teha!

Ja nii vaakus ta tõve- ja teadmatusepiinas päevast päeva.

Siis aga kuulis ta, kuis sellid ühel õhtul hakkasid ise neitsi üle rääkima. Nad kõnelesid omavahel, et kaupmees Laurentius tahab oma tüdart Hedvigit ühele vaesestunud aadlipoisile mehele panna.

— Kui see poiss veel rikaski oleks, aga peale raudrüü ja hobuse ei olevat ta oma isalt midagi pärinud, arutleti.

— Kuid see-eest on ta jällegi aadlik, ega siis kahte head korraga ei või saada, et rikkust ja au...

— Olgu pealegi, urises vana sell Jakar, — mul on noorest Hedvigist siiski kahju, sest see poiss olevat ju suur joomar ja riukukk.

— Aga Jakar, kes meist siis ei joo ega kakle, nüüdsel ajal ei peeta seda sugugi häbiasjaks, vaid aina auks ja tubliduseks.

— Seep see häda ongi, et kombed on meil läinud hulluks, torises vana Jakar ja heitis nagisevasse sängi.

Peet lamas nüüd otsegu hõõgumatel sütel ega leidnud enam rahu. Hedvig pannakse mehele! Tal oli valus sellele mõeldä.

Muidugi, ta ei võinud kunagi hellitada säärast lootust, et ta oma leivaisanda nägusa tütre võiks kunagi kosida. Kuid ometi oli tal nüüd valus kuulda, et keegi teine võib teda kosida.

Uuesti tabasid teda palavikuhood ning ta vaikus elu ja surma vahel. Ja nii see kestis õige mitu kuud — ligemale kuni küünlapäevani välja, enneku ta sai tõvest lõplikult võidu. Kohe seejärel laskis kaupmees Laurentius kutsuda ta enese juurde ning ütles talle nõnda:

— Nüüd oled sa siis jällegi terve.

— Jah, Jumala abiga! kostis Peet vaikselt ja noogutas peaga.

— Ja nüüd võid sa minna mujalt enesele ululust otsima.

Need sõnad tulid nõnda ootamatult, et Peet ei suutnud neist õieti aru saada.

— Ma lasen su leivast lahti, poiss. Kas tead, mispärast see sünnib? ütles peremees ja vaatas talle teraselt otsa.

Oleks Peedule puuga pähe löödud, ka siis poleks ta olnud nõnda jahmunud kui nüüd.

— Ma võtan sult leiva seepärast, et oled mu tütrele võrgutavalt silma heitnud! hüüdis kaupmees Laurentius tigidalt. — Sa tänamatu inimloom!

— Aga isand... tahtis Peet nüüd kogeldes midagi lausuda, kuid kaupmees ei andnud talle selleks mahti, vaid kisas:

— Sina, pärisorja poeg, eks olnud see mina, kes tegi sinust inimese ning laskis sul kaubaseelli aujärjeni tõusta. Kuid sina oma vanematelt päritud talupoeglikus tooruses läksid nõnda ülbeks, et hakkasid oma silma heitma minu vooruslikule tütrele. Nüüd läheb Hedvig mehele, kevadel on pulmad. Sina aga pead igavesti jääma kodutuks hulkuriks, ei ükski aus kaupmees ei võta sind oma teenistusse. Mine, sa tänamatu inimene, kao mu silmist, enneku ma pole sind piitsaga minema kihutanud!

Nukralt pöördus Peet ning lahkus oma leivaisanda kambriks. Üsna vähe oli tal raha, mida ta oma lühikese selliameti kestel oli jõudnud talletada. Veel oli tal üsna vähesel määral rõivaid, millised ta nüüd kompsu keeras, ja lahkus siis majast, kus ta nii palju aastaid oli elanud. Raske rauaga naastutatud uks vajus ta selja taga kolksatades kinni ning siis oli ta tänaval, kus parajasti võimutses küünlapäeva pakane.

Ükski teine kaupmees ei võtaks teda nüüd ametisse ega keegi aus kodanik ei annaks talle teenistust, mõtles Peet nukralt, sest ta on halbade elukommete pärast lastud lahti. Nõnda ütles kaupmees Laurentius ja küllap tema peab oma sõna.

Vingudes puhus tuul majade vahel ja lumi tuiskas ümberringi. Ja säärase koerailmaga aeti Peet majast välja ning saadeti hulkuma, ilma et tal oleks olnud lootustki kuskilt ululust leida.

Samal ajal tuli vastne ordumeister Hermann von Brüggenei koos suure kaaskonnaga Tallinna. Ta tuli kui maaisand linna magistraadilt truudusvannet vastu võtma. Seks puhuks oli kogu Tallinn lippude ja vappidega igas paigas toredasti ehitud. Kodanikud eesotsas gildide ja tsunftide esindajatega ruttasid talle Viruvärasse vastu. Ka kogu rüütelkond tuli oma täisnuumatud täkkudel Toompealt ratsutades alla. Ümberringi oli aga palju hõiskamist, kisa ja rõõmsaid tervitushüüdeid, kuna trompetipuhujad olid suurest külmast hoolimata valmis tema auks kasvõi oma huuli veriseks puhuma.

Ratsutades turjakal mustal hobusel, tuli meister von Brüggenei oma suure saateväe ees. Otse tema kannul kandsid kaks sõjasulast määratu suurt ordulippu, mille hõbedasel põhjal asetses must rist.

(Järgneb.)

Maetud varandused

Suur hulk varandusi püsib varjatuna mitmesugustes maailma-osades, kas peidetuna meriröövlite poolt, kes surevad enne, kui nad jõuavad taas välja kaevata oma röövitud saagi, või maetuna õigete omanikkude poolt, kes — samadel põhjustel — kunagi ei ilmu neid välja kaevama.

On hästi teada, et Azteci kuld, väärt arvatuid miljoneid, oli maetud Mehhiko lõunapoolsesse ossa üksi Cortezi päevil ja peaaegu kaks sajandit hiljem. Aastal 1736 de Hautville hindas selle hääbunud rikkuse seitsmekümne viiele miljonile naelale; selle väärtus tänapäeval oleks mitu korda suurem.

Harvade ajavahemikkude järel tulevad mõned neist peidetud varandusist päevavalgele. Umbes neli aastat tagasi näiteks pörkasid teetegijad Pachuco hõbedakaevanduse piirkonnas depoo otsa, mis sisaldas kuldesemeid 50 000 naela väärtuses, hõbedat 12 000 naela väärtuses ja kuldrahasid 3 400 naela väärtuses.

Teine leid esines Kesk-Ameerikas 1937. a. juunis, kui kolm kullaotsijat — Arring Thorpe, Antonio Hill ja Johannes Vansteck — tulid üle ammuühuljatud kaevanduse Panama kaugeesse Santa Maria mägedesse. Seal avastas õnnelik trio sada kakskümmend viis kangi kulda, mis lebas seal maetuna vallutajate päevist!

Tookordse turuhinna järgi tõusis leiu väärtus üle 600 000 naela, millest pool kuulus Panama valitsusele. Tempel kangidel näitab, et kulla sulatamine on aset leidnud umbes kuuteistkümnenda sajandi keskel.

Suurepärane Cocose saar, eemal Costa Rica rannikust, on olnud arvatute varandusjahtide tegevuspaigaks, kuid pole ka ime, sest seal arvatakse olevat vähemalt seitseteist meriröövli varakasti!

Jättes kõrvale kõik lood, mis evivad enamvähem legendaarset alust, jääb siiski ehtsat, mis põhjustab

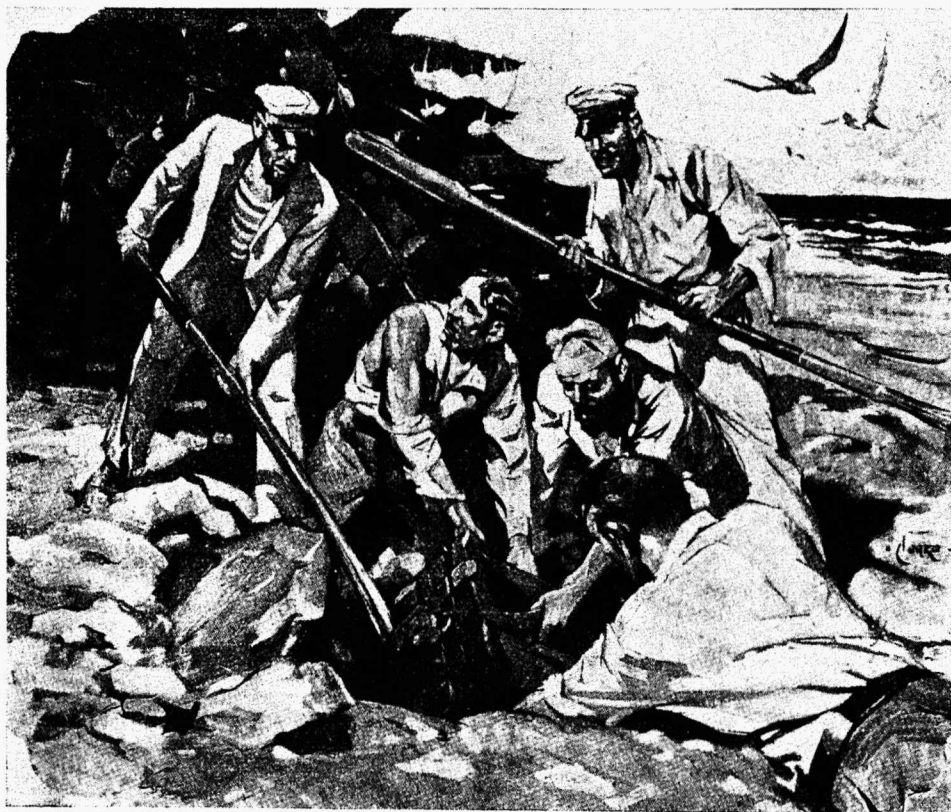
töötamist, niipalju kui see puutub Cocose saaresse. Kui teie uurite Briti välisministeeriumi käsiraamatut aastast 1935, ametlik valitsuse väljaanne, mis tegeleb ainult faktidega, loete lehekülgedelt 141—142:

„Cocose saar. — Varanduse olemasolu saarel on täiesti põhjendatud. Ta oli 17. sajandil ja hiljem meriröövlite redukohaks. 1818. a. Bonito, teise nimega Bennett Graham, peitis ära suure varanduse, mida öeldakse olevat 350 tonni kangides, kuna Davies matitis maha 300 000 naela hõbedat, 733 kangi kulda ja 7 lähkrit kuldrahasid. Mõni aasta hiljem Bonito peitis uue hulga kuldkange ja münte üheteistkümmet miljonit dollari väärtuses. 1826. aastal või selle ümber William Thompson, kes purjetas Bennetti all, kuid oli siis briki „Mary Dieri“ käskleja, peitis Cocose saarele umbes kaheteistkümmet miljonit dollari väärtuses varastatud kuld münte, kuldehteid, kalliskive ja hõbedakange.“

Niipalju kui on teada, on avastatud ainult vähe-seid jäänuseid kõigest sellest muinasjutulisest rikkusest mitmete ekspeditsioonide poolt, kes tuhnisid läbi saare. Onnetuseks tänapäeva uurijaile mõned neist otsijaist, kasutades võimsaid lõhkeaineid ja teisi mõjukaid vahendeid, on nii rikkunud pinna, nagu tahtes hävitada mõnd „võtet“, mis võis varemalt olemas olla ja juhtida meriröövlite aarde täpse panipaiga juurde. On ka veel teine võimalus, loomulikult, et mõned varanduseotsijad olid tegelikult edukad oma otsinguis, kuid suutsid hoida oma avastuse saladust!

Merhädaliste õnn

Galapagose saared, mis asuvad Ecuadorist eemal ja umbes nelisada miili Cocosest, olid kord meriröövlite maa-aluse hoiustu juhuliku avastuse tegevuspaigaks. 1892. a. Briti purjelaev, väljudes Newcastle'ist Guayaquillisse, tormas pimeduses kaljurahnu otsa ja hävis täielikult. Terve meeskond pääses õnnelikult

Uhel päeval, kaevates liivas, et saada värsket vett, ja kasutades aerusid labidatena, sattusid nad metallkastile, mis sisaldas muistseid rahasid.

kaldale, kuhu nad jäid mõneks nädalaks, kuni nad sealt päästeti.

Ühel päeval, kaevates liivas, et saada värsket vett, ja kasutades aerusid labidatena, sattusid nad metallkastile, mis sisaldas muistseid rahasid umbes 1000 naela väärtuses ja kuldehteid lõmastatud kujul umbes samas väärtuses. See varandus jaotati vaikselt laeva meeskonna vahel ja vaigiti sellest ligi kakskümmend aastat, kuni lugu sai teatavaks.

On põhjust uskuda, et see kast, mis oli märgitud numbrite seeriaga, moodustas osa varandusest, mis oli peidetud mäenõlvaku-koopasse, mis viidi maanihe tõttu liivasesse maapinda, eemale rannast. Nädalaiks veninud otsimine ei toonud aga siiski enam esile uusi leide. Need saared olid vähemalt poolteist sajandit meriröövlite kurikuulsaks redukohaks ja paljud ekspeditsioonid käisid seal otsimas maetud röövsaaki.

Kõikidel kullaotsijatel nurjus ilmselt selle leidmine, mida nad otsisid — ent kes võib öelda, kas see oli tegelikult nii? Huerta, hästituntud hispaania merirövel, olevat matnud 1780. a. 800 000 naela väärtuses varandust. Hiljem ta tapeti mässus ning seega viis ta endaga kaasa oma hinnalise röövsaagi redukoha saladuse. See maa-alune hoidla jääb võib-olla üldse avastamatuks.

Trinidad, saar Brasiilia ranniku läheduses, oli kummalise leiu tegevuskohaks umbes seitseteist aastat tagasi. Demobiliseeritud pärast sõda, üks teatud mereväe-ohvitser, hästi tuntud selle artikli kirjutajale, komandeeriti ühele jahile, mis saadeti teaduslikuks ekspeditsiooniks Vaiksesse ookeani. Enne väljapurjetamist pöördus tema poole üks mees, kes evis kaarti, mis märkis ära varanduse paiga, kus arvati peidetud olevat varandus Trinidadas.

Võimalus oli liiga hea, et seda kasutamata jätta. Ühel nõul õpetlastega külastas ta „mitteametlikult“ seda saart, kus ta veetis kaks päeva kaevates. Selle tulemuseks oli varanduse avastamine, mille suurus teadmata. Ma oletan siiski, et selle väärtus pidi olema üsna suur, sest ma tean, et selle kaardi omanik ei töötanud kunagi enam seitsaadi ega näidanud huvi avalikkuse vastu.

Kõige kummalisem selles juhtumises seisneb faktis — paljastatud hilisemal uurimisel tõendiga —, et leitud varandus polnud see, mida kullaotsijad otsisid, vaid täiesti teine hoiustu, mis oli peidetud pool miili või veel kaugemale sellest, kus ta oli avastatud! On teada, et umbes kolmkümmend ekspeditsiooni, peamiselt Brasiiliast, on läbi tuhninud selle saare pinna, ent ilmselt tagajärjetult, kuid kui antud informatsioon maetud varanduse kohta on usalduslik, siis võib loota, et osa rikkusi on seal veel olemas.

Et meriröövlite kulla otsimine pole mitte alati õige autasu, on tõestatud faktiga, et üks Aafrika rannikule saadetud ekspeditsioon, mille saatis välja Ida-India Ühing 1702. aastal, avastas sama varanduse, väärtuses üle miljon naela, mille meriröövlid olid rüüstanud ühingu laevadelt aastate vältel. Sel juhul „salajane informatsioon“, mis võimaldab varanduse lokaliseerimise, peab esmajoonel tulema varastatud rikkuse originaalselt hoiustajalt.

„Grosvenori“ varandus

Lõuna-Aafrikas lebab laev „Grosvenor“, mis hukkus 1780. aastal Shepstone'i sadama läheduses. Selle laeva luku taga on olnud võib-olla suurim varandus, mida iial veetud ühel Ida-India laeval; seal oli ligi kahe miljoni naela väärtuses münte ja sama suures väärtuses vääriskive, siidi, elevantiluu jne.

Mõned ametivõimud arvavad, et sel laeval leidis ka muistsete Delfi kuningate kuulus „Paabulinna troon“, kuid seda on üldiselt peetud müüdi, ent siiski püsib fakt, et see troon läks kaduma andmete põhjal umbes sellal, ja midagi pole sest ajast ilmnenud, mis sisaldaks selle jätkuvat olemasolu, nii et seda küsimust tuleb ikka veel pidada lahtiseks.

Seitseteist aastat pärast „Grosvenori“ hukkumist

lähetas admiraliteet pääste-ekspeditsiooni tegevuskohale, kuid tagajärjeks oli ebaõnnestumine, leiti ainult tuhande ühesaja naela väärtuses münte ja mõningaid teisi artikleid. Kolmkümmend aastat tagasi üks sündikaate, mis moodustati Lõuna-Aafrikas, saatis tuukrid ja ühe laeva vraki juurde, mis leiti lagunemas, kuna puuosad lebasid laiaulatuliselt veepinnal.

Kõik, mis avastati, oli vaid üks kang kulda, mõned kuld- ja hõbemündid ning kakskümmend vana püssi. Hilisem katse tehti umbes 1924. a., kuid tagajärjeks oli ebaõnnestumine. Väljalõige Londoni ajalehest, kuupäevaga 5. septembrist 1938. a., näitab, et nüüd organiseeritakse kolmandat ekspeditsiooni.

Paljud varandusejahid on aset leidnud India ookeanis ja selle ümber. Aafrika pikk idarannik, ulatudes Diazi Cabo Tormentosast lõunast kuni Guardafui'ni põhjas, on tunnistajaks olnud arvutuile peidetud röövsaagi otsinguile, millest mõned vähemalt on osutunud edukaks.

Kaks tuntud, kaunis suure väärtusega avastust on tehtud Madagaskaril, üks rikkas Comte Montpellier'd peaaegu miljon naelaga, kuna teine võimustas avastajat, tuntud kui „Comoro mulatt“, kes elas ekstravagantsel viisil Prantsusmaal, USA-s ja Lõuna-Ameerikas mitmed aastad oma õnne puhaskasust. Ainult kuus aastat tagasi kaks noort prantslast, kaevates Comoros, avastasid hoiustu, mis rikkas nad eluks ajaks, kuna nad said umbes 34 000 naela ainuüksi juba rubiinide müügist.

Enam kui üks varanduse peidupaik on avastatud endisel meriröövlite saarel Mauritiusel, kuigi ükski neist, niipalju kui on teada, pole sensatsioonilise laadiga. Teine röövsaak avastati ühel korallsaarel Seychelles, tuues rikkust paarile araablasele, kuna kaks või enam leiti Laccadivis ja Maldivis.

Peetagu meeles, kui keegi on otsustanud otsida maetud varandust, et edu on üks viimseist asjust, mida levitatakse, eriti kui midagi on leitud; nõudjad kerkivad esile nagu seened ja valitsustel on paha harjumus nõuda oma osa, mis võib olla kakskümmend viis protsenti või rohkem võidetud varandusest. Niisiis, isegi kui varandus on leitud, võivad otsingud lõppeda kahjuga; selle artikli kirjutaja räägib kogemusist ses suhtes.

Kasu ja kahju

Uurides kuutkümmend seitset otsingut, mis on tehtud enamvähem avalikult viimase kolme aastakümne jooksul, leidsin ma, et kahekümne seitsme puhul pole teatatud tagajärgi. Kolmekümne kolme puhul on kas teatatud või mõista antud ebaõnnestumisest; ainult ülejäänud seitsme puhul on teatatud kasust. On siiski põhjust uskuda, et need avaldised pole õiged. Nelja puhul näiteks, kus teatati materiaalsest kahjust, ilmnis hiljem, et fakte oli moonutatud, ja paljudel teistel juhtudel, kus ei tehtud avaldisi, oli teada, et otsijad saavutasid häid tagajärgi.

Artikli kirjutaja, tehes juhuslikult kaasa mitte vähem kui kuus varandusejahti, millised polnud seoses mingi suure kaotusega, koges kord tõeliselt märkimisväärset, õnneliku juhust ühenduses peidetud rikkusega. Ühel jõudehetkel ostsin väikese spekulatsioonina väikese maja, mis oli minu naabermajaks, millist valdas enam kui kolmkümmend aastat keegi arvatav ihnuskoj, kes kogu selle aja jooksul ei lubanud ühelgi hingel siseneda. Omanduse lammutamine, millele järgnes hoolikas läbiotsimine, andis mõnisaada naela kasu. Kuna see juhtum ei puudutanud kedagi teist peale minu, ei andnud ma ajakirjandusele teateid.

Sama vaikselt mindi üle meriröövlite koopa avastust Cerami saarel, Arafura meres, ida pool Celebesi ühe taani ohvitseri poolt 1871. aastal. See ohvitser loobus teenistusest mõni aasta enne pensionileminekut ja tõmbus vaikselt tagasi Hollandisse, kus ta elas kuni pool aastasada nähtavas külluses. Pärast

Varandus tuleb päevalgele.

ta surma, 1920. a. räägiti, et tal oli enam kui miljon guldnat (100 000 naela).

Ta paberite hulgas leiti vana kaart, mis märkis ära varanduse asukohta. Uurides seda, surnud mehe vennapoeg (ta pärija) organiseeris väikese ekspeditsiooni, mille tulemuseks oli teiskordne leid seitsmeteistkümne tuhande naela suuruses. Sellest summast teatati nagu kord ja kohus Bataavia ametivõimudele maakohas, kus selle artikli autor oli 1923. aastal.

Ühel mälestusväärsel juhtumil sattusin juhuslikult kontakti varandusega. Elasin tollal ühel saarel, mis oli varemalt meriröövlite redupaigaks. Olin paadis, mille ülesandeks oli läbida kaljurahe seisvas vees, kui üks meeskonnast pillas oma noa üle parda. Sukeldudes osavasti, tõi mees välja mitte ainult oma noa, vaid ka ühe roostetunud relvapideme, millest ilmnes, et see oli vana-aja mõök, mida ta mulle näitas. Mõõka puhastades osutus, et see oli valmistatud kullast, kaunistatud suure granaadiga antiikses kápakujutises. Kui mõök müüdi Londonis kuus aastat tagasi, saadi selle minevikurelikvia eest peaaegu sada naela.

Hoolimata töökast kolmeaastasest otsingust selles kolmekümne miili pikkuses kaljurahnus, ei leidnud ma enam varanduse jälgi, mille üheks osaks oli vääriskiviga kaunistatud mõõgapide.

Selle artikli kirjutamise ajal moodustati üks lennukite-ekspeditsioon, mida finantseerisid ettevõtlikud New Yorgi pankurid, et saada ülevaadet Venetsueela sisemaast. Lendurid otsisid suure kullakaravani asukohta võtit. See karavan, mis koosnes seitsmesajast india kandjast, läks kaduma džunglis seitsmeteistkümnenda sajandi lõpul, sellal kui karavan liikus Peruust Carribbeani.

See idee — avastada maetud varandust õhu kaudu — näib absoluutselt fantastilisena, kuid teated, mis järgnesid esimesele ülevaatele, tehtud kuulsa kolonel Lindberghi poolt, olid rahuldavad tagama teiskordset otsingut. Varanduse väärtus, mida otsijad loodavad avastada, öeldakse olevat üheteistkümne miljoni naela läheduses!

Inkade muinasjutuline rikkus figureerib silmatorkavalt Lõuna-Ameerika aastaraamatuis; nende aar-

ded öeldakse olevat siin, seal ja kõikjal! Kaks või kolm aastat tagasi tehti enamvähem edukas katse varanduse avastamiseks Guatamita järvel Kolumbias. USA-st toodud eksperdid, kasutades spetsiaalseid instrumente, said kätte reetlikke metalli tundemärke, söites järve risti-põiki paatidega läbi. Ka imemissüvendajad toodi kohale ja pandi tööle.

Süvendajad tõid kulda seitsmekümne tuhande naela väärtuses. Siiski öeldakse need operatsioonid olevat kahju toonud. Tulu kulus suurteks väljaminekuteks. On siiski võimalik, et järve põhjas võib olla suur hulk kulda.

Müstiline teekond

Nagu juba tähendatud, mitmed ekspeditsioonid, asudes varanduste otsinguile, on plaanitud ja teostatud kuni lõpuni täielikus saladuses. Sõja algupäevil üks austraalia eriteadlane lahkus Sydneyst oma isikliku kuunaril — näiliselt lõbusõidule tuhandete saarekete keskele piki suurt kaljurahtu kaitseseina ja veevoogude kitsusi. Tegelikult aga sõitis laev palju kaugemale välja. Mul oli võimalus kaasa sõita sel ajal laevamehena, kuid olukord kujunes sääraseks, et mind kutsusid teenistuslikud kohustused. Mulle siiski oli usaldatud mitmesuguste kaartide ostmise, milliseid omanik ütles vajavat, ja ma märkasin, et need olid Molucca ja vähemtuntud Arafura ning Timori merede saarte grupid. Ma ei saa kindlalt öelda, kas kuunar leidis varandusi või mitte, kuid seda ma tean, et ta ei tulnud kunagi tagasi Austraaliasse, olles müüdnud kas Celebesis või Aru saartel. Asjaarmastajatest meeskond tuli tagasi aurikul, ja otsustades kerge elu järgi, millist nad seitsaadik elasid, pidi nende pagas äärmiselt hinnaline olema!

Iga maa kogu maakeral evib oma maetud varandusi, kas siis tegelikult või legendaarselt. Nii palju kui see puutub Inglismaasse, pole siiani õnnestunud mitte kellelgi avastada kuningas Johni poolt kaotatud rikkusi, kuigi vähemalt üks auahne katse on tehtud selle lokaliseerimiseks.

Perioodiliselt siiski Briti ajalehed sisaldavad teateid roomlaste ja sakside väärtesemete juhuslikudest leidudest ja kaunis hiljuti leiti mitmed sajad

Charles II hõbemündid, andes aiuet ametlikuks „juurdluseks“.

1938. aasta algul sai Lõuna-Aafrika palavikuliseks varandusejahi tegevuskohaks, nagu kirjeldab järgmine väljavõte Durban'i „Sunday Tribune'ist“, kuupäevaga 3. aprillist 1938. a.:

„Varanduseotsijate laine on tulnud põhjapoolseesse Transvaali ja otsitakse miljoneid kullakangide, kuldraha-kastide ja teemantidega täidetud kohvrite näol igasuguste isikute poolt, ulatudes Petersburgist kuni Krugeri Natsionaal-pargini. Nad on isegi valmis riskima õiste ekskursionidega loomade asupai-kadesse.

Petersburgis on aset leidnud tosinaid varanduse-jahte anglo-buuride sõja kestel.

Sel nädalal leidis aset üllatus linnanõukogus, kui üks ta oma liikmeist, mr. A. Barnardi isikus, palus luba kaevata peidetud varandust.

Oma kirjas mr. Barnard ütles, ta olevat kindel, et kuldrahad, mis kuuluvad Transvaali vabariigile, on lebanud peidetuna mõõdunud nelikümmend aastat kindlas kohas Witkopis. Ta oli samuti veendunud, et kuldmyndid lebavad maetuna Sterkloopi jõe kallastel, Petersburgi surnuaia lähedal. Mr. Barnard väitis veel, et paljud inimesed on kahjustanud linna maa-alade piirkondi, kaevates õõseti peidetud varandust. Ta leidis, et see oleks nõukogule kasuks, kui üks ta teenijaist leiaks varanduse, kui et seda teeksid Pretoria ja Johannesburgi kodanikud, kes kaevavad salaja.

Nõukogu vastus sellele kirjale oli märkus: „Lõetud ja arvestatud.“

„Krugeri miljonid“

Üks farmer, mr. Willis, Letaba maakohast, on suuresti hädas varanduseotsijatega, kes peavad jahti „kullakangide virnadele“ — arvatavasti Krugeri miljonid*) —, milliseid oletatakse maetud olevat tema farmis anglo-buuride sõja kestel Transvaali vabariigi ametivõimude poolt. Mitmed kohad mr. Willise farmis on ikka jälle üles kaevatud alati pimedusekatte all. Nende varanduseotsijate veendumust võib oletada faktist, et see farm asub tõeliselt metsikus maa-kohas, kus elutsevad lõvid ja elevantid.

Teised kullaotsijad peavad ikka veel jahti teemantidega täidetud käsikohvrile, kusjuures üks mees mitu aastat tagasi lasti maha ja ta mõrvaja poodi üles. Ohvri nimi oli van Neikerk ja mõrvar nimega Swart. See lugu on täielikult edasi antud mr. Hed-

ley Chilversi poolt kirjutatud raamatus „Seitse Aafrika imet“.

See varandus arvatakse nüüd maetud olevat Oliphanti jõe kaldail, mis voolab läbi Game Reserve Portugaalia Ida-Aafrikas.

Loomulikult kõik need varanduseotsijad sooritavad oma operatsioonid suure saladuse katte all, olles veendunud, et neil on edu.

Viimase sajandi üheksakümnendail aastail väideti, et imeilus pärlikee, mida omas Austria kuninganna Elisabeth ja mida usuti varemalt kuuluvat Marie Antoinette'ile, oli leitud äärmiselt ebasoodsas seisundis, näiliselt kannatades müstilise „haiguse“ all, omane pärlidele, mis põhjustab vääriskivide värvuse ja läike kaotuse. Ekspertid, kellega peeti läbirääkimisi, soovitasid pärlikee merre laskmist pikemaks ajaks, et pärlid saaksid seeläbi taas saavutada oma originaalse ilu.

Seoses selle teooriaga asetati hinnaline pärlirida sobivasse mahutisse ning lasti Aadria merre kindlasse, vaiksesse kohta. Hiljem neid järele vaadates leiti, et see protsess on liiga pikaldane, väljudes praktilisuse seisukohast.

Ekspertide komitee otsustas, et pärlide pikaldane „paranemine“ sõltus faktist, et vesi oli sellel valitud kohal liiga vaikne; „haiged“ vääriskivid vajavad lahtise mere alatist liikumist. Pärlikee viidi üle Vahemerre, niisama ettevaatlikult kui enne, ning paigutati laine-tesse kosumisele.

1898. a. mõrvati õnnetu kuninganna Genfis ja järgnev Maailmasõja puhkemine ning Austria-Ungari langemine põhjustasid tähtsamaid mõtteid kuninglikele isikuile, kui et mõelda Vahemere põhjas leba-vaile vääriskividele.

On võimatu öelda, mis juhtus nendega, kuid üks hiljuti saabunud telegramm Ateenast vihjas sellele, et kuidagi ja kusagil on hinnaline pärlikee läinud kaduma. Sisu on järgmine: „Corfu saarel on moodustatud ühing kuulsa pärlikee otsimiseks, mida kord omas Austria kuninganna Elisabeth ja mida usutakse peidetud olevat ühte saare rannikukoopaist.“

Üks Reuteri sõnum andis täpsemad peenusi. „Pärlikeed, mis koosnes neljakümnest pärlist, kandis kuninganna alati, kui ta oli Corfus, kuid kui ta reisis, paigutas ta need merre, uskudes neile soolase vee olevat kasuliku.“

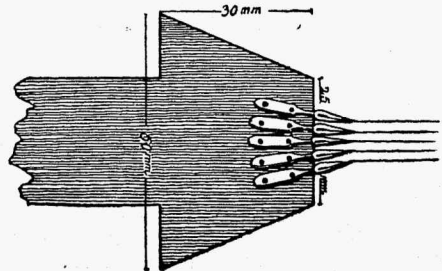
Peidukohta teadis ainult ta ise ja ta pihhiisa. Kreeka vääriskivide otsimise ühingul on kasutamiseks moodsad teaduslikud meetodid — süvendajad ja tuukrid kui vajalik —, püüdes igati leida pärle.“

NOODISULE VALMISTAMINE

Ostame 5—6 joonistussulge. Igäihel neist sulgedest ajame tules punaseks selle osa, mis midu torgatakse sulepeasse. Kuumutamisel peab sule kirjutav osa olema mässitud niiske lapi sisse, sest midu muutub see pehmeks ja kirjutamiskõlbmatuks. Siis lastakse rauapuuriga sule kuumutatud osasse 2 auku umbes 1 sm kaugusele. Nüüd muretseme endile 10—11 umbes 1,5 sm pikkust naela, mis mahuvad täpselt neisse aukudesse. Seepeale saeme endile ühe puust sulepea (vt. joonis!) 7—10 mm paksusega. Suled naelutatakse nii, nagu pildil näha, sulepea külge, kuid algul jätame veel umbes poole naelast välja ulatuma. Nüüd tuleb ainuke raske osa me töös — sulgede ühtlaseksseadmine. Kastame oma noodisule tindisse ja püüame tõmmata mõned noodijooned. Kui üks või teine sulg ei tõmba korralikult joont, siis painutame me naela, millega on kinnitatud tõrkuv sulg, niikaua, kuni viieosaline noodijoon on enamvähem ühtlane; üksikud suleotsad peavad

olema võrdses kauguses üksteisest ja peavad seisma ühel tasapinnal.

Kui noodisulg on valmis, siis sulatame laki 1—2 tarvitatud taskulambi kuivpatareilt ja valame sellega sulgede kinninaelutatud osa üle, nii et ka naelad (mis veel välja ulatuvad) on täiesti lakiga kaetud. Viimast peab tegema selleks, et vältida naelte tagasipaindumist või puu rebestamist. Kui me nüüd oleme teinud endale hea noodisule, siis säästame seega kõik selle raha, mida oleksime pidanud välja andma kallite noodipaberite eest.

*) Buuride sõjast saadik püsib legend, et president Kruger mattis miljoneid naelu kullas, et takistada neid langemast inglaste kätte.

Gunnar Gunnarssoni romaan

10. järg.

Selle maa pealik küsitles neid valitud sõnadega, mida neil müüa on. Haasten ütles seda talle ja küsis omakorda, missuguseid kaupu nad siit endile hankida võiksid. Oli kummalgi asi selge, sõlmiti kähku kauplemisrahu kaheks nädalaks.

Oli rahusõlmimine lõppenud ja kummalegi poolele pantvangid üle antud, vedasid orjad rannale keeduanumaid ja rauast kolmjalg. Teised orjad saadeti põletispuid koguma. See pidi neile maitsma — viimaks ometi soe toit! Pardal ei tohtinud ju mingisugust tuld süüdata, seal elati rahnkalast, soola- ja suitsulihast ning leivast, mis kujunes iga päev hammastele tugevaks jõuprooviks. Pardal see oli härras-toit ja maitses suurepäraselt, kui oldi näljane. Maal oli aga teine lugu, seal eelistati auravaid vaagnaid. Esimene, mida nad otsisid, oli härg, kellel tuli kohe elust loobuda.

Leifil polnud enam rahu. Ta pidi saama siit ära maad ringi vaatama. Ta valis endale saatjaskonna oma parimaist meestest, laskis end tutvustada kohaliku jahipidamisõigusega ning hakkas luusima metsades, vähem küll jahiloomade pärast kui seepärast, et ta siin kõike näha tahtis — näha! Ta neelas silmadega võimsate metsade ja järvede kuninglikku ilu. Mõnutundega jõi ta seda võõrapärast õhku ja rõõmustas oma südant, vaadeldes võõra maastiku omapäraseid vorme. Ent rahutus ta veres ei vaibunud. Selle maa taimestiku imelised lõhnad, vaade täies õiehiilguses seisvatele kõrgetüvelistele viljapuudele, lopsakatele aasadele kirevate lillede üliküllusega kõikjal — kõik koos ühendus tema hinges mingiks joobumuseks. Ka pakuti talle siin veini, millist ta veel kunagi polnud maitsnud ja mis kinkis talle rõõmu ning unustust; arvatult nägi ta imeilusaid naisi, uudishimuliku rahutusega silmis, mis läikisid töötavalt ja meelitasid otsekuu küpsede viljadena.

Oli sel kombel nädal aega möödunud, meenutas talle Ingolf naeratades, et ta kauplemise täiesti unustas. Leif häbenes selle naeratuse puhul ja muutus äkki üsna tegevaks. Koha läks ta turuplatsile kaupu vaatama. Ja kuna ta siin nägi külluses hinnalist siidi ning rikkalikult kaunistatud ehteasju kullast ja hõbedast ning kullatud pronksist, mõtles ta Helgale, hakkas ostma ja ei mõelnud üldse enam mingile kauplemisele. Ta ostis hiiglahulga ehteasju. Vaevalt oli ta jõudnud ühe ära osta, kui kohe kiindus uude. Ta ostis kalliskive, hinnalisi rätikuid ja pehmet siidriiet. Siis nägi ta kunstipäraselt kullaga läbikootud kangast, missugust ta polnud veel üialgi näinud, ja ostis kohe ka selle. Mitmesugused klaaskaubad, peekrid, vaagnad ja pärlid olid samuti tähelepanuväärsed ning ka neid pidi ta omandama terve hulga. Talle kujunes uueks lõbuks imetleda asju ja

neid siis osta. Asjad, mida polnud veel kunagi varem nähtud, milledest üldse ei aimatud, et sääraseid maa peal leidub, kuulusid ometi kellelegi ja oma dasid seeläbi elu ja tähenduse. Kuidas see avaras pilku!

Ingolf pidas onupoega hästi silmas ja lõbustus salaja viisist, kuidas see kaupmeest mängis. Leif oli selles, nagu ka kõiges muuski, võltsimatult tema ise. Oma mõistust tarvitama või piiri pidama ei õppinud ta küll iial. Ingolf laskis teda teotseda, kuni leidis, et nüüd on küllalt. Siis lükkas ta riivi ette. „Volita nüüd parem mind oma kaupu vahetama!“ soovitas ta temale. „Sa ei tule sellega hästi toime. Ostad vaid kõige tarbetumaid asju ja lased endal seejuures veel naha üle kõrvade tõmmata! Vaevalt küll saad sa talvel siidriidest sõõnuks või kustutada oma janu tühjadest klaasanumatest.“ Leif tundis, et Ingoffil on õigus, ja andis talle meeleldi soovitud volituse. Ta oli juba palju ostnud ning tundis end kuningana. Ta kujutles kojusaabumist. Algul saab Helga vaid üheainsa asjakese, otsekuu oleks see kõik, mis Leifil talle anda on. Helga suudleks teda siis ja õrn puna tõuseks tal meelekohtadeni nagu alati, kui miski teda rõõmustas või liigutas. Ja siis tooks ta järgmise asja lagedale ja ikka jälle uue! Kuni Helga seisaks tummalt, pisarad silmis. Siis embaks ta teda... Talle tundus suvi, mis seisis ees, otsatult pikana. Olles lahkumas turuplatsilt, langes ta pilk mängule, mis koosnes mitmekesistest kollasest luust nikerdatud kujukestest. Selle pidi ta veel saama, maksku ta kasvõi kolm karunahka. Ingolf segas end kähku vahele ja Leif omandas mängu ühe karunaha eest. Nüüd siis oli Leif rahul ning jättis ostude tegemise edaspidiseks. Jälle luusis ta oma väikese saatjaskonnaga metsades või lihtsalt lebas omaette unistades, hing täidetud õnne ja igatsuse õrnadest puhangutest. Ah, Inglismaa, mõtiskles ta, kui rikas on su pind ja kui kaunid su naised! Ta soovinuks peaaegu võida elada maakera kõigis maa-des ja evida naist igal maal — meelsaimini ta viibiks samaaegselt kõikjal. Neil päevadel ta unistas palju naistest ja nende ilust, mis oli nii mitmeladadne. Ent siis tõrjus igatsus Helga järele siiski iga teise naise ta mõtteist. Too, kes viibis kodus, oli talle südamest truu ja ootas teda läbematult. Kuidas küll võisid mööduda tema päevad? Mõeldes Helgale, tüksus ta süda raskelt ja süütundlikult. Helga kuulus ju igavesti temale. Jah, ta oli tema oma. Teda võis võrelda aastaga, teisi naisi aga tuulekiirul mööduvate päevadega. Mõttes kõrvutas ta kõiki temale meeldinud naisi Helgaga. Ja üks teise järel kahvatus ning muutus olematuks, kui ta meenutas toda, kes oli tema oma. Just nõnda, muutus olematuks. Tõtt

õelda — siiski vaid seniks, kuni ta neist mõnd jälle nägi ja need temas uuesti rahutuse sütitasid.

Siis saabus päev, millega kauplemisrahu tähtaeg täitus. Haasten ei näinud põhjust olevat seda pikendada ja ta küsis Ingolfilt, mida too asjast arvab. Ingolf vastas, et tema ja ta vandevend olevat juba kõik ostnud, mida soovisid, ning jättis Haasteni hooldeks teha, nagu ta õigeks peab.

Niiis vahetati pantvangid paljusid ettevaatusabinõusid tarvitades jälle välja, viikingilaevad hiivasid ankrud, sõudsid lahesopist välja ning seadsid end purjesse. Ent see ärasõit oli siiski vaid pettus ja teesklus. Veel samal õöl ilmusid nad tagasi lähedasse lahekääru. Neil oli suur isu katsetada, kuidas oleks rannarööviga ses rikkas ümbruses. Britlaste pealik aga oli seda ette näinud ja kõik oma mehed rannal kohtadele paigutanud, et neid tagasi lüüa. Haasten pidas kindlamaks mitte katsetada maabumisega siin, kus ilmestsi oli nii palju nende vastu. Vanade viikingite seas tõusis torin, Haasteni vennad vaikisid ja Leif vahutas ägedusest. Haasten ei teinud sellest väljagi. Ta jäi lahte veel paariks päevaks. Ilm oli vaikne ja puudus tuul purjetamiseks. Nii hoidis ta ka pealiku ühes selle meestega rannal kinni. Ja siis saabus, mida Haasten oli oodanud. Tugev briis andis talle võimaluse piki randa täiskiirusega minema purjetada, rutemini — kui randlaste jõuk talle jõudis järgneda. Siis heitis ta ankrud ühe jõe suudmes ning võis oma meeskonna kaldal juba võitlusvalmis seada, enne kui päriselanike sõjasalk kohale saabus.

Vaid üsna vähe mehi oli Haasten pardale jätnud ja siiski polnud tema maavägi arvult vastasega kaugeltki võrdne. Liivasel lausikul jõe ääres läks lahti lahinguks. Aga Haasten pidi peagi veenduma, et ta oli üritanud enam, kui seda tema jõud võimaldas. Siinne rahvas ei võidelnud viikingitega küll esimest korda. Varsti käskis Haasten seepärast oma inimesi uuesti laevadele asuda; ta ei tahtnud juba nii varasel suveajal kanda laastavat kaotust.

Leif ja Holmsten olid lahingus võidelnud õlg õla kõrval. Varstigi avanesid kummagi silmad nägemiseks, kui tublisti ja vaprasti teine taples. Et nad siin nõnda tihedasti ühenduses võitlesid elu ja surma peale, lähendas neid teineteisele ja kustutas Leifi meeltest mõneks ajaks koguni vihkamise, mida ta oma põues Holmsteni vastu oli kannud. Nad mõlemad ägestusid käsu puhul asuda laevadele võidu ja saagita, ent kuuletusid siiski.

Kui nad siis võitluskeerisest pääsesid, ütles Holmsten: „Tead sa, Leif, me peaksime nüüd kumbki võtma ühe meie kergemaist ja kiiremaist paatidest ning omai käel piki randa edasi sõitma.“

Leif oli sellega pikema jututa nõus.

Haasten arvas, nad ju võivad nõnda teha, kui tahavad, ent palus neid siiski olla ettevaatlikud ja mitte liiga kauaks eemale jääda. Ingolf aga ütles selle retke kohta kangekaelse „ei“.

„Poisid ju võiksid endale lubada seda lõbu,“ naeratas Haasten. „See teeb neile head. Nad käsitsevad tublilt mõõka ja me anname neile oma kangemaid mehi kaasa.“

Kui siis Haasten veel lubas neile teiste laevadega järgneda, niipea kui suurem hulk vaenlasi rannast peaks eemalduma ja kahele riukukele järele kihutama, andis Ingolf järele, olgugi mitte meelsasti. Ent kui vaenlaste pealik nägi kaht pisemat sõidukit laevastikust eralduvat, pidas ta seda sõjakavaluseks ning saatis vaid väheseid lahingumehi teele, kes noid silmas pidid pidama. Nõnda oligi Haasten arvestanud ja ka Ingolf oli nüüd rahustatud.

Leif ja Holmsten purjetasid piki randa edasi ja neil õnnestuski maabuda. Aga neil puudusid kogemused oma inimesi võitlusvalmis seada, ja kui vaenlaste salk neile äkki kallale langes, polnud neil oma mehed just käepärast. Läks üldiseks sagimiseks, mis aga peagi hargnes metsikuteks kahevõitlusteks mees

mehe vastu. Leif sattus vastamisi vanema sõjamehega, kes ei paljastanud talle ühtki nõrka kohta. Ta oli küllalt hädas vaid sellega, et tõrjuda kilbi ja mõõgaga vastase raskeid ja kiireid lööke. Juba mõttes Leif selle päeva olevat oma viimse päikese all. Ta tundis, kuidas temasse hiljakesi hiilis halvav hirmutunne, mis talt jõu röövis. Ta tundis, et ta põlved juba kahtlaselt värisesid, ja häbi ning hirm ergutasid teda metsikule vihale. Tal läks silmade ees punaseks. Noh, kui ta langes, siis vähemalt pidi vastane viima enesega koju mälestusmärgi sellest võitlusest! Ja ta viskas käest mõõga ning kilbi ja haaras kirve järele. Kuidas ta teisest jagu sai, polnud talle hiljem endalegi selge, aga maha sirutas ta tema tõepoollest. Siis haaras ta taas mõõga ja kilbi — ta oli täiesti hingetu ja värises kogu kehast — ning vaatas ringi uue vastase järele. Mitte kuigi kaugel temast vahetas vaenlaste salga juht Holmsteniga kohutavaid hoope. Holmsteni oda oli juba lühikeseks ja väikeseks raiutud, aga ka tema vastase mõõgaga ei näinud kõik korras olevat. Akki silmas Leif, kuidas Holmstenile seljatangant lähenes kirvest käes hoidev mees. Leif oli liiga kaugel selleks, et võida ajaldi vahele karata; tahtmatult haaras ta oma oda ja tahtmatult kõhkles ta selle heitmiseks. Et Holmsteni pea kirvelöögist poolituks, oli ju see, mida ta südames igatses. Ent tal ei läinud korda sellele soovile järele anda. Tema oda vuhises läbi õhu — mees kõrgele tõstetud kirvega otse Holmsteni selja taga langes kokku. Holmsteni vastane laskis oma tähelepanu viivuks kõrvale juhtida. Ja seda hetke kasutas Holmsten, sihtis mõõgaga vaenlase kõhtu ja andis jõulise torke. Teine vankus ja varises kokku, peegeldades valust moonunud näol ülimalt hämmastust. Kui nende juht surnuna maas lamas, andsid veel ellujäänud vaenlased jalgadele tuld. Mõned neist tapeti põgenemisel.

Holmsten ja Leif ei jätnud endale mahti hinge tagasi tõmmata. Pingutavas jooksus tormasid nad küla poole, saadetud oma meeskonnast. Nähes viikingeid peale tungimas, põgenesid naised ja lapsed hirmunult. Mõned meestest tahtsid neile järele tormata, ka Leifi rinnas hakkas süda tugevasti peksma, nähes noorikuid jooksmas. Eriti kuna üks noist, keda ta mõõdunust mäletas, süütas lõõmama tema vere. Küllap ka too tundis ära Leifi, sest väga kiire polnud tal nähtavasti mitte. Kui aga Leif kuulis, kuidas Holmsten mehi järsult tagasi hoidis, võttis ka tema end kokku. Ilmestsi oli Holmsten samuti tugevasti erutatud, kuigi ta näitas end täiesti rahulikuna.

„Enne töö, alles siis lõbu!“ käsutas ta häälel, mis ei kannatanud mingit vasturääkimist, ja viikingid jätkasid oma teed mahajäetud külla. Holmsten oma vendadega polnud muud kokku ostnud kui vilja, mett ja veini. Niipalju kui nad vajasid toredusasju ja riidet, mõtlesid nad seda hankida ilma vahetuskaupa vastu andmata. Selguski, et säärast kraami oli sellest külast küllalt võtta. Rikkalik saak ehteid, siidrieti, villast kangast, kalliskive ja muud säärast seoti paunadesse ning tassiti laevadele. Oli see tehtud, andis Holmsten niipaljudele meestele, kuipaljused ta arvas võivat hädaohutult ära lasta, loa maaleminekuks. Holmsten ise jäi pardale saaki sorteerima. Nii ei suutnud ka Leif otsustada küsimust ühes teistega maalemineku kasuks, olgugi et ta meeleldi oleks vaadanud, mis seal leidus.

Väledajalgsed viikingid kadusid metsa ja põõsastikku. Nad ju tundsid neid Britimaa naisi siin. Mitte kõik nendest ei tavatsenud peituda ühtviisi hoolikalt. Nad teadsid, et see polnud nende elu, mida viikingid ihaldasid.

Kui päike hakkas loojuma ja vastu õhtut tõusis kerge tuul, palus Holmsten Leifi maale minna ja seal lur-sarve puhuda, et loastatud tagasi kutsuda. Saak, mille nad siit olid leidnud, oli hea, polnud mõtet kauem viivitada. Ja maal olid nad nüüd olnud küllalt kaua.

Leif oli juba laevalt valmis vaadanud lageda

künka, kust tema sarvepuhumine kaugele pidi kostma. Selle künka veerul kasvas kohati madalat põõsastikku. Ühes puhmas märkas nüüd Leif peitunud naist. Ta vaatles teda ligemalt, see oli toosama, keda ta juba varemast ajast tundis. Pehmelt ja kohkunult vaatasid ta silmad, ta oli väga noor. Leif aga unustas, milleks ta oli siia tulnud, ja kohtles teda kenasti. Kui ta tema juurest tõusis, puhkes tüdruk nutma. Raskel sammul astus Leif mööda kallakut ülespoole. Jõudnud tipule, tõstis ta lur-sarve suule ja puhus vihaseks. Süngena kõlas heli üle lagendiku. Leif oli rusutud meeleolus. Briti tüdrukust oli ta tüdinud, aga Helga peale mõelda ei julgenud ta hoopiski. Helga põles tema hinges haavana, mida ta ei usaldanud puudutada, et seda mitte lahti kärstada. Ta vajus armistumiseks aega ja üksnes unustus võis tuua paranemist. Nagu kivi langes ta südamedel, kui nad lahest välja aerutasid ja purjetama asusid. Mitte iial ei tahtnud ta enam siia tagasi. Seal ülal künka-veerul istus üks naine ja nuttis valjusti. Häda sunnil tegi Leif südame kõvaks: „Nutku!“ Too polnud tema naine. Mis läks ta temale korda!

Valjude rõõmuhüüetega tervitasid Holmsten ja Leif teisi, kui nad taas laevastikuga ühinesid. Nad jutustasid oma lahinguist, näitasid saaki ja said kõvasti kiita. Kui Haasten ja Ingolf kuulsid, et Leif oli Holmsteni elu päästnud, vahetasid nad kiire pilgu ja rõõmustusid. Haasten kiitis Leifi tublidust võitluses ja oli suur au saada Haastenil avaliku kiituse osaliseks. Leifil aga oli sellest vähe rõõmu. Tema ebakindel loomus oli kaotanud tasakaalu. Peaaegu soovinuks ta, et poleks üldse toimetanud toda odaheitu. Ingolf märkas peagi, et tema vandevennas oli toimunud mingi muutus. Ta tundis Leifi, aimas seepärast põlvust ja mõttes endamisi, et pikem merereis Leifile oleks parim oleks. Siis rääkis ta Haastenile, et see reisukava muudaks ja kõigepealt Iirimaa ranniku poole tüüriks, mis asus, nagu ta teadis, alles eemal kauguses. Haasten oli meeleldi nõus. Siin olid nad õnnega kaubitsenud ja siit rikkaliku saagi saanud. Võib-olla oli mõistlikum ligiduses mitte enam maale minna. Ei võinud teada, millistes liidusuhetes seisid siinsete maakohtade juhid. Niisiis hiivasid nad purjed ja võtsid kursi Iirimaa rannale.

Varsti selguski, et Ingolf õigesti oli arvanud, mida Leif taas õigesse tujju sattumiseks vajus. Sundis haaras neid värskendav suvine torm. See tegi head. Soojus ja pidevalt ilus ilm olid teinud mehed juba veidi lodevaks. Merereis puhastas Leifi hinge põhjalikult. Varsti oli ta jälle igati tema ise: noor viiking, täis lusti igasuguste seikluste jaoks ning kustumatut janu uute maade ja uute võitluste järele.

Kolmas peatükk

Sel suvel sõitsid viikingid laialt ringi. Inglismaalt siirdusid nad Irimaale, möödudes lõuna poolt kaares Man-saarest, mille kaljust randa nad seekord vaid kaugelt said tervitada. Hiljem mõtlesid nad seda tutvust uundada ja usalduslikumaks kujundada. Nende kaubitsimine Irimaal läks hästi korda.

Leif nägi jälle palju uusi asju, milledele ta ei suutnud vastu panna. Ingolf hankis neile mõlemale vilja, mett, nisu ja veini ning veel vajalikumaid metallkaupu. Atle pojad mõistsid suurepäraselt kaubitseda. Algul nad said oma kaupade eest hoopis enam kui vandevennad. Kuid Ingolf pani hoolsasti tähele, kuidas nad seda tegid, ja õppis neilt nende kunsti varsti kätte. Ja sealjuures ta ei jäänud peatuma, vaid arendas end omal käel edasi. Selle asemel et vahetada kaupa teise vastu tükk-tükilt, hakkas ta kaubitsema suuremate kogustega. See andis tubli teenistuse. Varsti võisid Atle pojad minna Ingolfi manu õppima.

Viie juhtiva viikingi vahel valitses kestvalt parim sõprus. Haasten oma rahulikkuse ja äärmise õiglusega oli sündinud ülemjuhataja. Leifil oli küll vihkamishoogusid Holmsteni vastu ja ebameeldivusepuhanguid teiste vendade suhtes, aga ta hoidis end vaos. Ja nii sageli, kui nad seisid vastamisi vaenlasega, oli ta äkki jälle nende vend ja võitles vaprasti nende lahingukaaslasena.

Ta imetles, kui hästi Atle pojad oma relvi mõistsid kasutada ja millist rahu nad säilitasid tapluses. Nad vehklesid külmalt ja erutuseta, otsekui polekski asi tõsine. Vaid nende äkilistes pealetungides avaldasid ägedust. Ühe Atle poja pealetung tähendas tavaliselt vastase äkilist surma. Näiliselt nad vaid mängisid, aga nende mäng käis elu ja surma peale. Leif oli täiesti vaimustatud kõigutamatust rahulikkusest, millega nad oma relvi kõnelda lasksid. Ta ei taibanud, kuidas võidi vehelda ja seejuures teataval määral veel endki silmas pidades. Ingolfi võitlusviisist sai ta juba paremini aru. Too kukkus vastasele kohe kogu jõuga kallale ja murdis läbi. Nõnda ta saavutas oma kogule erilise raskekaalukuse. Tema ainus hoop raius kilbi keskelt puruks, ainus torge tungis sügavale vastase kehasse. Ta ei jäänud millalgi kaitseasendisse, vaid tungis peale ägedasti, kuid ka ennastvalitsevalt. Oma võitlusviisiga ta küll ei saavutanud täiesti Atle poegade võimsat üleolevust. Aga siiski temagi säilitas oma rahulikkuse.

Rahulikkus ja kindlus, mida osutasid Ingolf ja Atle pojad, jäid Leifile mõistatuseks. Tema man oleks katse end tapluses taltsutada tähendanud kindlat surma. Ta käisitses relvi peaaegu oskamatult kuni silmapilguni, millal ta äkki nägi punast. Siis aga tarvitas ta relvi ka säärase kindlusega, et lust vaadata. Ent ta võitles, ilma et isegi teaks, mis ja kuidas juhtub, kuni vaenlane maha langes. Alles siis tõmbas ta hinge tagasi ja saavutas jälle iseenese. Oli huvitav vaadelda, kuidas ta asus vastase kallale, pikk ja lohmakas, küürus taltsutamatu pingest. Ta näis olevat nii kergesti võidetav, näis koguni, nagu oleks ta täiesti vastase meelevaldas. Sest muretult paljastas Leif oma kaitsetuid kohti. Ent neid tabada polnud kerge, kuna ta hetkegi ei püsinud paigal. Ta tantsiskles ringi ümber oma vastase, ajas selle segadusse oma pealetungide plaanitusega ja pistis ta läbi või löi maha, enne kui see suutis ettevaatlik olla.

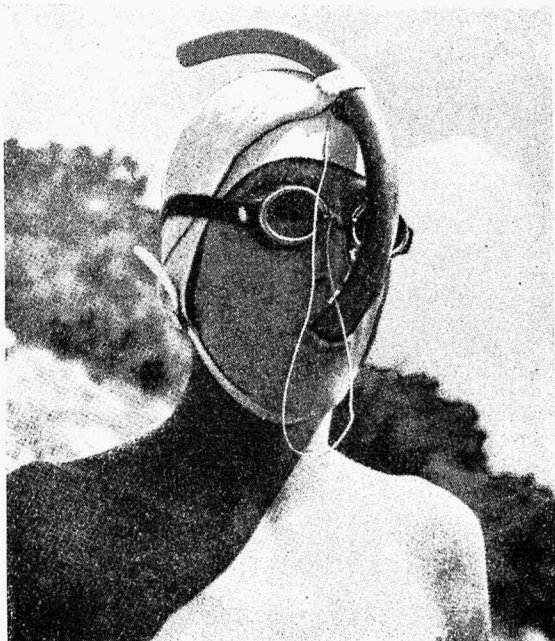
(Järgneb.)

Soovitage „Viikingit“ oma sõpradele!

Saatke oma sõprade ja tuttavate aadresse, et võiksime neile saata

PROOVINUMBREID

Klambriga ninal ja ujumismütsi külge kinnitatud kummist õhuvoolikuga on sukelduja valmis veealuseks kalapüügiks.

Tuukur-kalurid püüavad ülemistes veekihtides ujuvaid kalu terasnooltega, mis on uueks kalapüügi-mooduseks ning eriti populaarne Vahemere rannavetes. Olles katnud silmad kaitseprillidega ja sulgenud ninasõõrmed ninaklambriga, asetab veealune kütt kummist õhuvooliku ühe otsa suhu, siirdub vette ja laskub vee alla, liikudes edasi imelikkude lestjalgsede seadeldistega, millised on kinnitatud pahkluude külge. Kummist õhuvooliku ots püsib vee peal ujumismütsi lauba kohal asetseva aasa abil, võimaldades vee all õngitsejale vaba hingamist, sellal kui ta varitseb oma saaki kummalise keskaegse vibuga sarnaneva relvaga. Sihitud ja lastud nagu püssist, koosneb relv pikast puuridvast, millel asetseb tugev elastne nõör. Seda hoitakse pingul triklišarnase seadeldisega. Pee-

Tuukur-kalur

tabab kalu nooltega

nike terasest oda, õhuke nagu nool, asetatakse sellisel viisil kohale, et tõmmates triklit, sööstab peenike nool edasi kohutava jõu ja kiirusega täpses suunas. Esitatud pildid näitavad mitmesuguseid faase sellest ebatavalisest veealusest kalapüügist.

Sarnanedes imeliku amfiibian-olendiga, pooleldi inimesega, pooleldi kalaga, kannab uue spordi harrastaja lestjalgadega sarnanevaid seadeldisi pahkluude küljes, nii et ta võib edasi liikuda pardina.

Püütud kalaga.

Tüüpiline Islandi maastik. Tagapõhjal on kuumaveeallikate auru näha.

Island

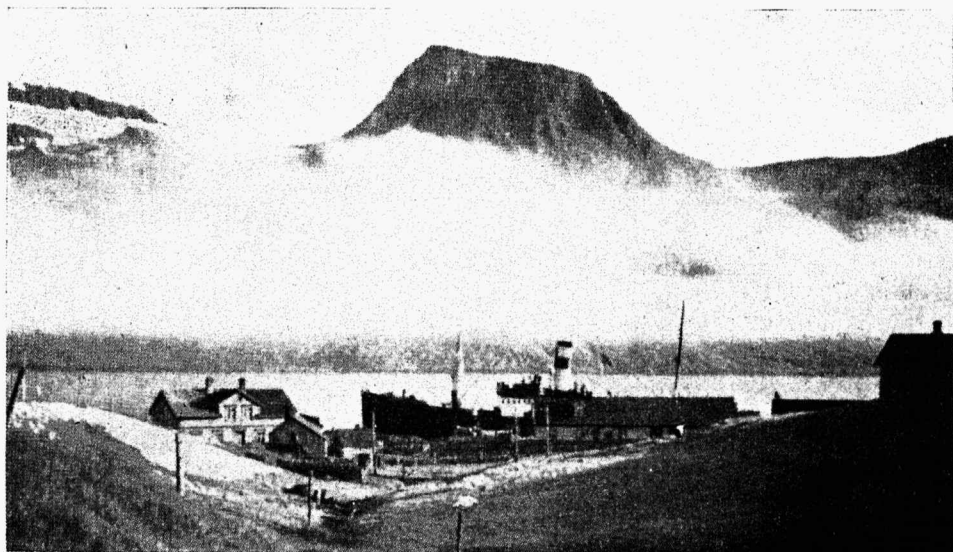
Reykjavik, Islandi pealinn, kaob mägiaheliku taha. Ühe hetke kestel helgib veel mere sinine pind üle pikkade küngaste me taga. Siis oleme jõudnud kõrvesse. Paremalt vasakul, ees laiub kuni lumegakaetud mägedeni silmapiiril laineline tasandik, pooleldi aas, pooleldi kõrb. Maapind on üle külvatud miljonitest rohugakaetud mügerikkudest justkui soolatüügastest. Nende vahel, peal ja all pole muud midagi kui mustjashallid laavatükid.

Meie auto sõidab, olenedes kitsa tee seisukorrast, kord ainult nelja-, kord neljakümne-kilomeetrilise kiirusega läbi laavamaastiku. Selles maastikus üllatab meid algul tä uudsus. Pilk lendab värskelt, lindkergelt üle maastiku, pöörduv tagasi ja lendab uuesti kaugemale. Ei kesta aga kaua, kui istutakse vaikselt tuulekaitseklaasi taga ja vahitakse otse silmapiiri

poole, millele auto kiiresti läheneb. Arvatakse, et nüüd kohe, kui on jõutud üles kõrgustikule, avaneb pilgule uus, avar, maalirikas maastik — ja kui kõrgendik on ületatud, siis ei nähta jälle muud midagi enda ees kui uut hiigelsuurt lainelist laavamaastiku ala. Ühetoonilisuse-muljet aitavad veel suurendada teest paremale poole ülesseatud laavakividest teepositiid, mis näitavad teed ühelt kõrgendikult teisele.

Maastikupilt muutub ainult õige vähe. Mõnikord domineerib rohu haljus, teises kohas jälle mustjashallide laavatükkide värvus, mõnikord sekka ka mingi haruldane punakaspruun maapinna toon. Vahevahel tuleb ette ka paremal või vasakul pool teest madalikus mõni üksik järveke, mis vahib nagu maastiku surnud silm sügavikust. Vahel lähenevad vasakult poolt kulissidetaolised mäed. Mõnikord tõstavad päid tee ääres sõõvad valkjaskollased islandi ponid või mustad lambad ja vaatavad meile järele.

Alati jääb aga püsima hallikasroheline lagendik, mis meid ikka sügavamale endasse neelab. Nüüd saame aru ka varemkuuldud sõnadest Islandi kohta:

Üks Islandi arikutest, mis peab ühendust Kopenhaageniga, Hamburgiga ja Islandiga.

Sigla fjord, Islandi kalanduse keskus. See koht oli ühel talvel nii lumme tuisanud, et elanikud olid sunnitud majadest põgenema.

„Iga sõitu hobusel nimetati reisiks ja naine suudles iga kord meest õrnalt, kui see minema hakkas. Ei kaheldud küll kunagi, et jõutakse tervelt tagasi — kuid siiski: keegi ei teadnud, mis võis juhtuda.“

Me sõidame, sõidame, sõidame aeglaselt, kiirelt, aeglaselt, kiirelt. Sekund venib minutiks, mõne kilomeetri pikkune lage ümbrus maailmakõrveks!

Keegi ei tea, mis võib juhtuda!

Imelik on selle tee ja sõidu nukker mõju me kujutlusele. Tee pikkus ise on ju naeruväärt väike. See laavatasandik, mida me näeme ulatumas ühest silmapiirist teise, on Islandi kaardil vaevalt suurem kui paar ruutmillimeetrit.

Kui oleks võimalik tõusta kõrgele maa keskele ja haarata seda korraga pilguga põhjast kuni lõunakaldani ja läänekaldast idakaldani, siis võidaks näha asustamatut, tühja, ookeanist piiratud kõrgmaastikku enda all. Võiks kindlaks teha: lõunas väheliigestatud moreenkalda taga katavad maad Vatna Jökulli, Eyjafjalla ja Tindfjalla Jökulli ning Hekla hiigeljääväljad ja jätvad inimeste asulatele ainult harvades kohtades ranna ääres kitsa riba. Idas on rand rohkem liigestatud. Kuni 1000 meetri kõrguste, tumedate basaltmägedega tungib maa välja merre, mis omakorda tungib kitsaste fjordidega sügavale maasse. Karmem põhjapoolne osa näitab oma lahtede ja fjordide, mäestikkude ja väljaulatuvate neemedega rannajoone suurt liikuvust ja saadab sügavalt maasse haaravast Hunafloi lahest suure loodeneeme kaugele kuni polaarvööni. Siin, jääfjordist kahte harru jagatud poolsaarel on peagu Gröönimaa välimus. Jää ja kaljud on maastiku domineerivad elemendid, mille kõrval isegi suuremad inimeste asulad näivad mänguasjadena. Lõpuks läänes näeksime kaht suurt, rikkamaid elamisvõimalusi pakkuvat lahte, Breidifjordi ja Faxafjordi ja Eyja mäeljal Reykjaviki ja saare keskosas soisi ning liivaseid kõrgtasandikke väheste roheliste oasidEGA ja üksikute taludega ja lõpuks hirmuäratavat Odadarhauni, miljonitesse ribadesse lõhki-kärastatud laavamaastikku põhja pool Vatna Jökulli—Roimade kõrbe.

Kuidas see tekkis? Kahekümnest ja veel enamast kraatrist, mis asuvad selle maakoha ümber ringis, on voolanud kunagi laava, see voolas ojadena kraatrite suudest, hävitades kõik elava, alla orgu, paiskus kõrgele, põrgates vastu takistusi, voolas

edasi, jagunedes arvukaiks ojadeks, ja purunes miljonites gaasiplahvatustes, hüübus — ja ulatub tänapäeval üle 3000 ruutkilomeetri. Odadarhaun! Island on tulest sündinud!

Jääkõrgendikud ümberkaudsel maa-alal kannavad oma jääkatet tihti kuumal kehal. Nende tuli näib küll olevat jahtunud aja jooksul, sest sadade aastate jooksul pole enam seda juhtunud, et jääliustikumägede jäisest kattest oleks purskunud tuli ja et hõõguvad kivid ning must tuhavihm oleks paisatud üle ümbruse. Aga et maa sisemuses veel kihab ja keeb, et hiigellooma hädaohtlik võimsus pole veel täiesti rahulikuks muutunud, seda tõestavad kuuma-vee-allikad ja maavärisemised, mis aeg-ajalt islandlastele arvatavasti niisama ilmekalt tuletavad meelde nende tulestsündinud saare endist saatust nagu meile võõrastele reis Reykjavikist läbi laavamaastiku Thingvelliri.

Sõidu lõpp on aga kahekordselt üllatav. Mida silm ikka järjest tungivamalt oli soovinud näha: et lähema kõrgendiku taga avaneks avaram, värvirikkam või vähemalt mitmekülsem maastik, see täidub nüüd. Teest paremal pool muutub maastik avaraks, pikaks oruks, milles asub kolmest küljest tumedatest mägedest piiratuna, ebareeglipärase, kord etteulatuvate, kord tagasitõmbuvate kallastega Thingvelliri järv. Nüüd on pilgul jälle ruumi libiseda üle sileda, tumeda veepeegli kuni siniste mägedeni ja läbi mägedevaheliste lõigete kuni kauge silmapiirini. Rind hingab vabamalt. Siis järsk põõre ja auto vurab mõõda järsku teed alla sügavale orgu.

Paremal ja vasakul tõusevad mustad basaltseinad üsna tee ääre lähedal üles ja lõpevad 10, 20, 30 meetri kõrguses väga fantastiliste sakkidena ja kaljutornidena.

Orutee lõpul viib sild üle Oxara jõe, mille teisel kaldal keerab tee järsus kaares suurde orgu, Thingvelliri legendikule. See on islandlaste pühitsetud maa. Siin rajati Islandi riik Althingi akti läbi 930. aastal ja siin pühitses Island 1930. aastal oma tuhande aasta juubelit.

Gardan Swafrohn, teekonnal Hebrüididele tormist kõrvaleaetud rootslane, avastas selle saare omal ajal. Norralane Naddod aeti mõni aasta hiljem samuti tormist Islandi randa. Teised järgnesid ja Islandi kuulsus levis kaugele põhjamaadel.

Tol ajal hakkas Harald Haarschön koguma norralasi ühiseks riigiks. Maa fjordides ja orgudes valitsesid vürstid ja pisikuningad, ilma et nad oleksid allunud mingile ühisele ülemlaivalitsusele. Karl Suure eeskujul tahtis Harald lõpu teha väikestele vürstiriikidele. Paljude tapluste ja lahingute tulemusena saavutas ta oma eesmärgi ja muutis 872. aastal Norramaa varajase keskaja ilmeliseks lääniriigiks. Ta võitis, kuid mitte kõik ei alistunud temale. Kes ei tahtnud lasta riisuda endilt vana vabadust, järelkult järelaendmatumad ja jõurikkamad inimesed, seadsid valmis oma paljudel viikingisõitudel läbiproovitud laevade, tõid oma relvad, kraami ja toidutagavarad laevadele ja lahkusid kodumaalt. Nii purjetas 400 juhi all suur laevastik Islandile, et otsida Põhjamere saarel uut, vaba kodumaad. Kui mitmepäevase mere sõidu järel Islandi rand nende ees üles kerkis, viskasid nad oma nooled üle parda ja järgnesid nende pühade märkide järgi kaldale. Kus voolus nooled ligi tõmbas, seal läksid nad maale, jagasid maa vana kombe kohaselt omavahel ära ja algasid uuel pinnal elu vanade kommete kohaselt, vanade jumalate kaitse all. Mida tihedamini maa pärastpoole asustus, seda lähemalt põimusid üksteisest läbi sotsiaalsed, õiguslikud ja usulised sidemed. 930. aastal oli selle arenemise tulemuseks ühise riigi rajamine. Sel aastal hakkas kehtima norralase Ullflyot'i maaõigus ja loodi Althing. Island oli seega muutunud ühiseks vabariigiks — vabariigiks vastandina maha jäetud kodumaa lääniriigile.

Hoolimata ühisest õigusest ja seadustest, ei möödunud elu Islandil noil ajal nii rahulikult nagu meie päevil. Islandi asunikud olid viikingid, karmid, troolikud inimesed, sageli taltsutamatu jõu ja keeva temperamendiga. Väikestest tüliküsimustest kasvasid metsikud heitlused suguharude vahel ja tolle aja vaimule vastas see täiesti, et tüliküsimusi ei lahendatud alati kohtus, vaid mõnikord ka veristes kahevõitlustes.

Kuigi asunikud töötasid hoogsasti ühes sulaste ja tüdrukutega kodus, põllul ja karjakasvatuse-alal, ei kulunud nende jõud jäägita talupojatöös; see oli küllalt suur selleks, et paljud neist said kangelasteks, kes kodumaal või kaugel viikingite-reisidel saavutasid au ja rikkust. Need sada aastat — 930 kuni 1030 — on Islandi sangarite-ajajärk. Kõik see, mida jutustavad Islandi saagad, mis täidab kuningate-, sugukondade- ja sangarite-lugusid suurte sündmustega, mida laulikud jutustavad pildirikastes, kõrgestiare-

nenud kujutlustes, sündis tol ajajärgul, millal Islandi viikingite-kultuur hakkas ajama oma õisi.

Sangarite-ajajärgule järgnes poolteist sajandit, kus mineviku luulevara hoolikalt säilitati ja rikkaliku poeetilise energia abil suurendati. Toom- ja kloostrikoolides, mis tekkisid selle Islandi ajaloo uue ajajärgu algul, koguti, redigeeriti ja luuletati sangarlike mälestuste rikkalikust tagavarast ja alustati vanade saagade ja laulude ning uute sangarite romaanide kirjapanekut.

Sellal kui kultuurne elu ajas oma ilusaimaid õisi ja kandis valminud vilja, tulid Islandi riiklikus elus langusetunnused ikka selgemini nähtavale. Võim ja tähtsus koondus ikka tugevamini mõnede üksikute perekondade kätte, kes sageli ajasid taga rohkem isiklike huvisid kui riigi heaolu ja astusid ühendusse Norra kuningatega, kes ikka uuesti sirutasid oma ahneid käsi Islandi järele. Väheste võimumeeste vahel tekkisid metsikud võitlused, mis lõpuks arenesid tõelisteks sõdadeks ja õonestasid ikka tugevamini vabariigi jõudu ja iseseisvust. Hakon IV leidis aja olevat küpse oma plaanide teostamiseks. 1258. a. seadis ta ametisse riigihoidja Islandi üle ja 1264. a. kõrvaldas kuningas Magnus viimse jäänuse Islandi iseseisvusest Norra õiguse sisseseadmisega saarel. Hiljem murti ka majanduslik iseseisvus Norra kaubandusmonopoli sisseseadmisega, mis pani maale peale suuri koormatisi. Maaväringud, kohutavad vulkaanipursked, nälg ja katk käisid üle maa, saare elanikkond kuivas kokku. Island oli veel ainult iseenda vari. Loomulikult ei järgnenud need rasked saatuse-öögid ilma vaheaegadeta üksteisele. Oli ka pikki rahu- ja puhkuse-ajajärke. Aga põhilist pööret paremusele tuli oodata aastasadu. Alles möödunud sajandil tärkasid uue elu esimesed eod. Jon Sigurdssoni valitsuse all hakkasid islandlased oma vanu õigusi tagasi võitma. Kõigepealt — aastal 1854 — langes kaubandusmonopol. Kakskümmend aastat hiljem sai Taani valitsuse all olev maa jälle oma seadusandluse. 18. juulil 1918. aastal sai Islandi jälle vabaks, iseseisvaks riigiks, olles vaid unioonis Taaniga ühe ja sama kuninga kaudu. 1941. aastast alates on islandlastel õigus üles ütelda ka seda lepingut, mis hoiab ülal viimist nõrka sidet Taaniga.

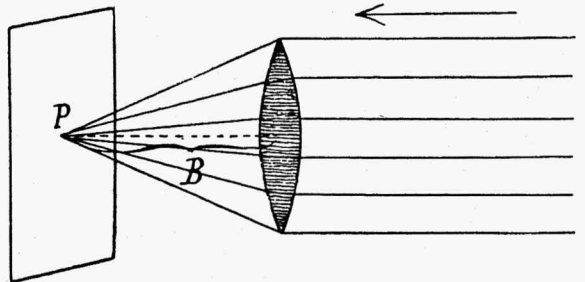
Uuestisaavutatud vabadus pani ärkama kõik rahva uinuvad jõud. Kaubandus edenes, kalalaevastik suurenes ja moderniseerus, ehitati uusi teid, muretseti autosid ja isegi lennukeid inimeste ja kauba veoks. Ka saarerahva vaimne elu näitas tõusu ja tänapäev on Island jälle jõurikkalt ülespoole tõusev riik.

Kuidas valmistada ise endale mikroskoopi?

Materjalid

Kaks tähtsamat osa mikroskoobis on suurendusklaasid. Üks neist peab omama umbes 15-sm tulipunkti-kaugust 3-sm läbimõõdu juures ja teine 1/2-sm tulipunkti-kaugust. Esimest osa saab osta optikaarist. Häda korral võib ka luubiklaas, kui sel on ligikaudu soovitud tulipunkti-kaugus. Suurendusklaasi tulipunkti-kaugust saab proovida, kui hoida suurendusklaasi vastu päikest ja püüda päikeskiiri paberilehele. Seejuures tuleb lähendada paberit suurendusklaasile niikaugele, et päikesepilt ilmub pimestavheleda punktina paberile. Heledal päikesevalgusel hakkab paber varsti selles punktis kõrbema. Paberit kaugus suurendusklaasist sel juhul ongi viimase tulipunkti-kaugus. Joonis nr. 1 näitab päikeskiiri suurendusklaasi läbistamisel, tulipunkti P ja tulipunkti-kaugust B. Väiksemat suurendusklaasi on kõige otstarbekohasem võtta nn. päikesemikroskoobist, mida saab osta mänguasjade-kauplusest. Päikesemikroskoop koosneb kahest poolkerakujulisest suurendusklaasist, mis

asuvad lühikeses puutorus. Viimane on pistetud omakorda mõne sentimeetri pikkusesse vasktorru. Need suurendusklaasid on meie otstarbeks eriti kohased seepärast, et nad omavad väga väikest tulipunkti-kaugust ja on ainult ühelt poolt kumerad.

Joonis nr. 1

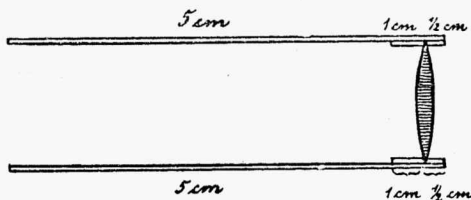
Rohukauplusest tuleb muretseda tükk liimi, hästi puhastatud ja kuivatatud klaasis paarikümne sendi eest mattlakki ja tuššipintsel. Tosin 2½ sm pikkusi kruvisid ja üks leht liivapaberit saab osta rauakauplusest. Peale selle tuleb muretseda veel tükike viineri, kalinguri ja võimalikult väike, ümmarik tasukupeegel mitte üle 4-sm läbimõõduga. Väikese lauatiikikese leiate vahest pöõningult, samuti võib seal vedelda mõni linnupuuri õrs ja vana laterna puust käepide.

Tööriistadena tuleb valmis panna puur ja lehtsaag, samuti ka koolitsirkel. Kui oleme täiskirjutatud vihikust eraldanud veel mõned kaaned, siis võime asuda tööle.

Valmistamine

Elmisel õhtul tuleb panna liim kilukarpi või mõnesse vanasse topsi ja valada niipalju vett peale, et see parajasti katab liimi. Oõ jooksul on liim lahti sulanud ja pehmeks muutunud. Nüüd tuleb liimipott vähe aega enne tarvitamist asetada keevaveenõusse, sest liimi saab tarvitada ainult kuumalt, kuna sellisena on sel suurem ühendusvõime.

Poolest vihikukaanest rullime endale mingil ümmarikul pulgal 5 sm pikkuse mitmekordse toru ja kleebime selle kokku nii, et suur suuredusklaas, okulaar, parajasti sisse mahub. Toru peab seejuures olema mõlemast otsast ühejämeline. Selle peale kleebime uusi poognaid teistest vihikukaantest, kuni toru on saanud umbes 1 mm paksuseks. Nüüd kinnitame okulaari toru ühe otsa sisse. Selleks lõikame vihikukaane pikemast äärest kaks riba, ühe 1 sm, teise ½ sm laiuse, ja kleebime need kokku rõngas-tekks, mis sobivad toru sisse. Laiema rõnga kleebime umbes 6 mm äärest toru sisemise seina külge, paneme selle peale pehme linase lapiga puhastatud suurema suuredusklaasi ja selle peale asetame kitsama ringi, mis nüüd ulatub toru ääreni. Võimalikud ebatasasused toru otsas eemaldame kääridega. Joonis nr. 2 näitab okulaaritoru suuredusklaasiga ja mõlemaid kinnitusrõngaid pikuti-läbilõikes.

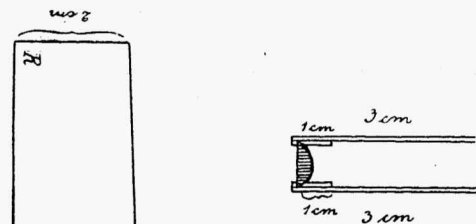
Joonis nr. 2

Nüüd asume väiksema suuredusklaasi kohaleasetamisele. See asetatakse samasuguselt, ainult palju kitsamalt, kuna ju see klaas on ainult mõne-millimeetrilise läbimõõduga. Toruke tuleb siin võtta 3 sm pikkune. Sisemine kinnitusring võib jälle olla 1 sm laiune, väline seevastu peab aga olema nii kitsas kui vähegi võimalik, et hiljem saaks objektiivi asetada vaadeldavale esemele hästi ligi. Suuredusklaas tuleb asetada torusse nii, et tasane pool on väljapoole.

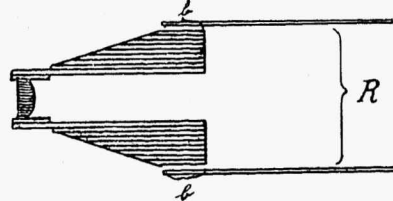
Kolmanda osana tuleb kokku kleepida toru, milles saab okulaari nihutada edasi-tagasi ja mille teise otsa kinnitatakse objektiiv. Selleks lõikame ühest vihikukaanest 10 sm laiuse riba ja rullime selle, nagu eespool kirjeldatud, niisama pikaks toruks. Okulaaritoru peale asetame lihtsalt rullikeeratud lehe vanast vihikust ja viimase peale kleebime selle kolmanda toru. Kirjutuspaberileht, mille asetatakse okulaaritoru peale, takistab kolmanda toru kokkukleepumist esimesega. Pärast võib paberilehe välja tõmmata. Kolmandale torule anname jälle vajaliku tugevuse, kleepides sellele vihikukaantest ribasid, kuni toru seina paksus on 1½ mm. Okulaar laseb end uues torus esialgu vabalt edasi-tagasi nihutada.

Nüüd kinnitame vaherõnga abil objektiivitoru-

kese kolmandasse torusse. Selleks lõikame raamatukaanest pikuti ühe riba, mis, nagu näitab joonis nr. 4, on ühest otsast 2½ sm, teisest otsast aga ainult 2 sm lai. Selle riba rullime ümmariku pliiatsi ümber, alates 2½ sm laiusest otsast, ja kleebime selle nii objektiivile ümber, et külg a joonises nr. 4 tuleb torukese lahtise otsa ümber. Selle riba peale kleebime teise, mis aga on ühest otsast 2 ja teisest 1½ sm lai, ja nii edasi. Sel viisil saame keeglikujulise objektiivitoru, millest esialgne toru ühes suuredus- klaasiga ulatub umbes ½ sm välja. Järgmiste papi-ribade pealekleepimisega anname objektiivile sellise ümbermõõdu, et see täidab kolmanda toru õõnsuse. Joonis nr. 5 näitab sissepanekuks valmis objektiivile pikuti-läbilõikes. R on selle peale lükatud kolmanda toru alumine osa. Kui papp, mille olete võtnud ülal- tähendatud otstarbeks, peaks olema väga õhuke, siis jääks, kuni objektiiv on saavutanud soovitud ümber- mõõdu, sissekleepimiseks määratud osa (joonises nr. 5 b-ga märgitud) liiga kitsaks. Sellega oleks aga kitsitavaks muutunud objektiivile õige asetus ja kindel püsimine kolmandas torus. Seepärast ärge minge b juures mitte alla 1 sm, vaid kleepige sellisel juhul parem ühelaiusi ribasid 1 sm laiuses, kuni on saavutatud soovitud ümbermõõt. Nüüd asetame valmis objektiivile kolmandasse torusse nii, et objektiivile silindriline osa (b juures) ulatub kolmanda toru sisemise seina samapikkuse osa sisse (joonis nr. 6). Oluline on seejuures see, et objektiivile telg langeks täpselt ühte suurema toru teljega, nagu see on näidatud joon. nr. 6 punkteeritud joonega. Seda saab saavutada sellega, et torkame objektiivile torukesse ümmariku,

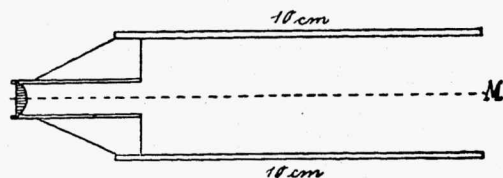

Joonis nr. 3

Joonis nr. 5

2½ cm
Joonis nr. 4

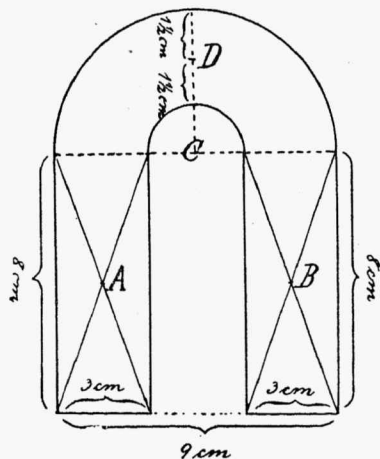

Joonis nr. 6

pika pliatsi, mida saab sisse proovida pabeririba ümbermässimisega, ja vaatame, et pliatsi teine ots asuks täpselt toru vaba õõnsuse keskpunktis M juures. Niikaua kui liim veel pehme on, on võimalik hõlpsasti parandada objektiiviosa asendit torus.

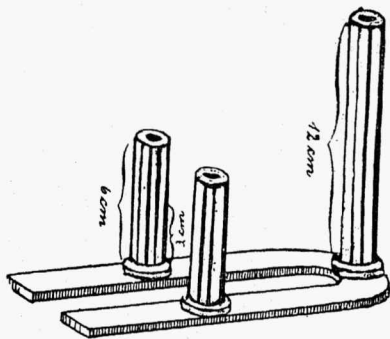
Nüüd läheme üle statiivi valmistamisele, mis on mikroskoobi kandev osa.

Joonistame endale selle hobuserauakujulise jala, nagu on näidatud joon. nr. 7, lauaticikesele. Laiu-

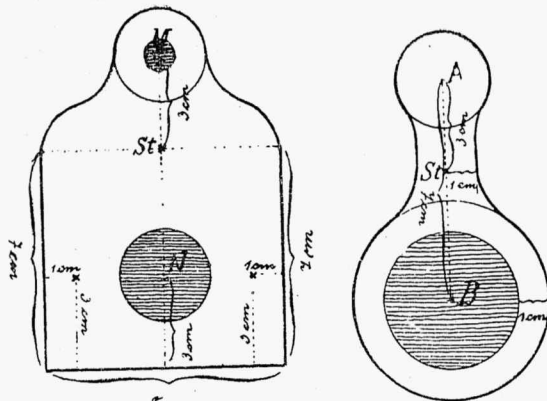

Joonis nr. 7

seks võtame 9 sm, kumbki haru 8 sm 3 sm laiuse juures. Kaareosa konstrueerime nii, et tõmbame punkteeritud ühendusjoone keskpunkti C kaks poolringi, ühe $4\frac{1}{2}$ -sm ja teise $1\frac{1}{2}$ -sm raadiusega. Selle joonise saame ilusasti ühtlaselt välja ja puhastame siis liivapaberiga kõik ebatasasused maha. Nüüd puhastame linnuõrre liivapaberiga hästi puhtaks ja siledaks. Lõikame sellest 3 tükki maha — kaks 6 sm ja ühe 12 sm pikkuse. Lõikepinnad peavad olema täiesti tasased ja vinklis pikkusega, kuna muidu kepikesed hiljem hakkavad viltu seisma. Mõlema lühema tokikese keskkohast, niisii $2\frac{1}{2}$ sm otsest eemal, puurime augud läbi, milledesse parajasti mahub sisse kruvipea. Siis liimime pulgad ristloodis hobuserauakujulise jala mõlema haru külge kohtadele, mis joon. nr. 7 on märgitud A ja B-ga. Need on harude keskpunktid. (Nende ülesleidmiseks tõmbame diagonaalid.) Kuna aga liimist üksi pulkade kinnitamiseks ei jätku, siis kruvime altpoolt alates läbi jala kummassegi pulgasse ühe kruvi. Avause puurime peenema puuriga ette. Et kruvipead alt puust välja ei paistaks ja pärast ei tekitaks kriimustusi laual, selleks lõikame taskunõu tera otsaga puuraukudesse väikese trehtrikujulise augu, millesse võib kruvipea sisse kruvida.

Joonis nr. 8

Joonis nr. 9

Joonis nr. 10

Fespoolnimetatud puuraugud tokikese keskel peavad asuma ühel joonel. Jala peale asetamisel saame suundida tokikesi sellesse asendisse, pistes aukudest läbi tugeva sukavarda. Nüüd asetame kolmanda, pikema toki punkti D jala kaareosas ja kinnitame ka selle altpoolt kruviga. D asub kaareosa keskel täpselt C kohal.

Et nende kolme pulga kinnituskohtadele anda meeldivamat välimust, selleks lõikame lauaticikesest kolm rõngast umbes 1-sm avausega, nii et pulgad neist parajasti läbi lähevad, ja $\frac{1}{2}$ -sm servalaiusega. Puhastame nad väljastpoolt ilusasti siledaks ja lõikame iga pulga jalale ühe rõnga, pulkade jalad tuleb enne alt üle tõmmata kitsa riba liimiga. Väheste puuvilla ümbermässimisega toetame soovitud ühendust rõngaste, pulkade ja jala vahel. Joon. nr. 8 näitab nii kaugale edenenud ehitust.

Nüüd valmistame lauakese preparaate, s. o. vaadeldavate esemete jaoks. Plaat tuleb joonistada lauaticikile, nagu näitab joon. nr. 9. Lai osa on täisnurkne nelinurk. See on 7 sm pikk ja 8 sm lai. Ühe laiuskülje keskkohast 3 sm kõrgemale (M ümber) tõmbame ringi $\frac{1}{2}$ -sm raadiusega ja teise ringi $1\frac{1}{2}$ -sm raadiusega. Välimise ringi ja nelinurga ühendame ühtlaselt kaarjoontega vaba käetõmbega. 3 sm kõrgemale teise laiuskülje keskkohast (N juures) tõmbame ringi $1\frac{1}{2}$ -sm raadiusega. Mõlemad kriipsutatud ringid M ja N ümber saame välja. Selleks puurime nende keskele kummalegi ühe augu, sellest läbi pistame käepidemest vabastatud lehtsa otsa ja kruvime selle uuesti kinni. Sellest avausest saame nüüd hõlpsasti saagida kuni ringjooneni ja siis seda mööda edasi. Kas ka mõlemad laua esinurgad ümmarguseks teha, see on maitseasi. Nüüd saame laua välja ja puhastame liivapaberiga lõikekohtadelt siledaks. 3 sm alumisest äärest ja 1 sm paremast ja vasakust küljäärest näeme joonisel nr. 9 kaht ristikest. Nendesse kummassegi puurime ühe kruvikaela-pikkuse augu. Nagu eespool juhutatud, teeme ka kummassegi trehtrikujulise augu kruvipea peitmiseks. Mõlema lühema pulga peasse statiivi jalal puurime täpselt keskele ühe aukuse, veidi kitsama ja lühema kui kruvi vindiotsa. Kummagi pulga otsa paneme veidi liimi, pikema pulga ümber tõmbame 5 sm kõrgusele kitsa riba liimi ja lõikame lõpuks laudplaadi avausega M juures üle pika pulga niikaugale alla, et avaus võtab endasse liimiriba ja mõlema kruviauguga asub lühikeste pulkade kruviaukude kohal. Nüüd keerame kummassegi auku ühe kruvi. Plaadid edasiseks kinnitamiseks pikema pulga külge lõikame veel ühe sellise ringi, nagu neid juba oleme kolm tükki kleepinud statiivi külge, ja liimime selle kolmanda pulga väljaulatava osa ümber lauakese kaareosa peale. Mässime ka selle rõnga puuvillaga, kuni see on küllaldaselt kuivanud.

(Järgneb.)

Mount Everesti sangarid

Mallory ja Irvine'i traagiline saatus

Nende mälestus elab igavesti meeste seas, kes on aidanud inimvaimu võitlustes ja pole alistunud. Nad hukkusid, püüdes saavutada pilvedesse-küündivat Mount Everesti tippu, ja neid mälestatakse sangaritena.

Ühe nimi neist oli Mallory. Ta oli mäestikuroni-mises vilunud veteraan, kes oli olnud kaasas kõigil vallutusretkil, mida inimesed olid teinud Mount Everesti vastu. Esimesel korral avastas ta ainukese võimaliku tee mäele ja teisel korral ronis ta umbes 8000 meetri kõrgusele. Kolmandal korral langes tema osaks retke raskeim ülesanne: tee rajamine piki ohtlikku põhjanõlvakut. Ta oli juba kord kaasas olnud kõrgeimale tipule ronimisel. Ta õleks võinud juba jätta koorma teiste kanda, kuid järeleandmatu jonn ja visadus ajasid teda edasi. Ta pidi proovima veel kord.

Irvine, kelle ta oli valinud kaaslaseks oma raskel ettevõttel, oli Malloryst 15 aastat noorem, Oxfordi sportlane, kes oli viimasena valitud ekspeditsiooni liikmeks. Ta heatujulisus, erkus ja ettevõtlikkus olid tema valikul otsustavaiks tegureiks.

Everesti 1924. a. ekspeditsioonil olid juba varasemate ekspeditsioonide kogemused. Sellesse kuulusid oberst Norton, Somervell, brigaadikindral Bruce, geoloog Odell, Mallory ja Irvine. Mallory, Somervell ja Bruce olid olnud ka kaks aastat varem sooritatud retkel. Matkale asuti heade lootustega, kuid kuigi ilm tundus kõige paremana, kasvasid raskused sedamööda, mida kõrgemale ronijad tõusid. Meie, kes me elame oma kodudes mugavuste keskel, ei oska kujutleda Everesti meeste elu.

Viimne ning kuues peatuskoht oli 8100 m kõrgusel. Sellest allpool oli viies laager umbes 7600 m

Matkal

Ülal: Irvine

Kõrval: Mallory

kõrgusel. Vajati ääretult palju tööd, enne kui kumbki laager sai korda. Need mõlemad olid nagu hüppe-laudadeks kõrgeimale tipule pääsemiseks.

Ekspeditsiooni liikmed arutasid innukalt, kes pidid esimese paarina katset tegema kuuendalt laagrit tipule pääsemiseks. Mallory sai õiguse katsetada esimesena, kui ta soovib. Ta pödes nagu teisedki ekspeditsiooni liikmed kurguhaigust, kuid suur energia ja ind peegeldus igas ta liigutuses ja keegi ei kahelnud, et tal õnnestub. Ta läks teele teise veteraani Bruce'iga, kuid see katse lõppes juba viiendas laagris.

Selle ebaõnnestunud ürituse järel oli Nortoni ja Somervelli kord. Nad pääsesid ligi 8400 m kõrgusele, kuid sattusid tõsisesse hädaohtu. Paitis, et tuleb loobuda edasistest katsetest, kuid jõugus oli mees, kes ei tahtnud alistuda. See oli Mallory.

Ta otsustas teha rünnaku hapnikuaparaatide abil ja oma kaaslaseks valis ta noore Irvine'i. Vastutus tegi ta murelikuks, haige kurk pahandas teda, kuid ta võitlustahe ja kinnisidee ei andnud talle rahu. Ta ei hoolinud kahtlevaist nõuandeist, vaid tahtis võidelda.

Irvine, keda küll mäed niivõrd ei võlunud, läks innukalt kaasa, sest hüpe tipule oli ta elu suurim unistus.

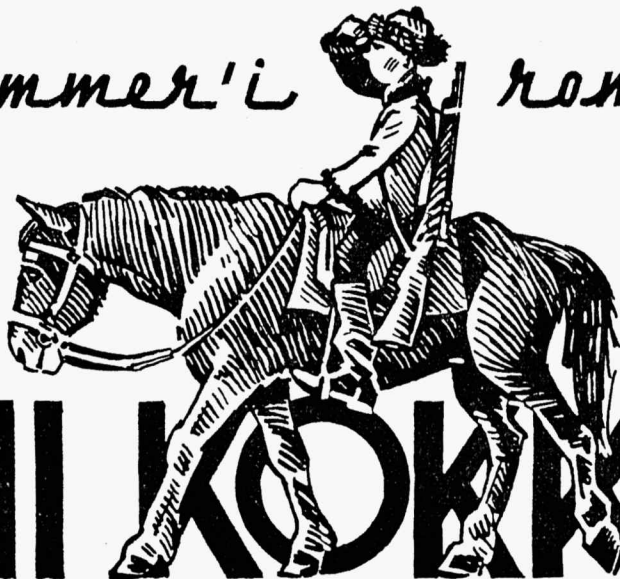
Viimne, kes on näinud neid elavana, oli ekspeditsiooni geoloog Odell. Ta järgnes neile viiendasse laagrisse ja hiljem kuuendasse laagrisse, et anda ronijaile toitu ja muid tarbeaineid nende tagasitulekul. 6. juunil kell pool 7 hommikul läksid Mallory ja Irvine teele, olles surunud Odelli kätt. Kuuendast laagrist tuli neilt sõna Odellile, kes ootas allpool. Mallory ütles oma kirjas, et ta oli väga pahas tujuis seepärast, et asjad olid jäänud nii segamini kuuendasse laagrisse — tema keedukolle oli veerenud viimisel hetkel mööda mäeveeru alla, ta oli pidanud jätma oma kompassi telki ja minema edasi ilma selleta, aga ilm oli eriti soodne selle ülesande jaoks.

See oli viimne sõnum Mallorylt. Odelli kirjeldus hetke kohta, millal ta nägi mõlemat meest viimist korda, kuulub ajalukku. Toome selle alljärgnevalt:

„Umbes 26 000 jala kõrgusel ronisin väheldase kaljurahnu otsa, millest oleksin võinud ka ringi minna, kuid mille kallale asusin, et proovida oma võimeid. Tee oli vaevalt 100 jalga, ja kui jõudsin tipule, selgnes äkki õhk ülalpool ja ma nägin mäeharja ja Mount Everesti kõrgeimat tippu varjamatult. Märkasin kaugel lumisel nõlvakul väikest varju liikuvat ja lähenevat

(Järg lk. 312)

Jarl Hemmer'i romaan

ONNI KOKKO

10. järg.

Toas läks kära ja jäma ikka hullemaks. Nüüd oli kapteni sõbra käes kord näaklemiseks. Ta tõusis püsti, peksles rusikais käsi laua kohal, nii et küün-laleek pudelikaelas ehmunult üles ja alla tuksles ja kõik esemed ruumis näisid vankuvat.

„Oled sa punaseks saanud?“ mõirgas ta. „Sa ütled ju asju, mille eest sind jalamaid seina äärde peaks seadma! Lihtsalt maha lasta...“

„Istu, rahusta ennast ja joo,“ ütles kapten.

Kuid ta sõber lärmitseks edasi. „Vabaduspäev! Kättemaks!... Venelaste vihkamine!“ hüüdis ta. Siis vajus ta tagasi toolile, mis tema all ragises.

„Jah, jah,“ ütles kapten, „ikka kuidagi nii. Sellal kui ma sind siin sinu venelastevihkamisega kuulen märatsevat, tuleb mulle midagi meelde, mis ma Vaasas vana Loofeldtiga kogesin. Tema surus ühel vene vangide rivil kätt. „Olge tänatud,“ ütles ta, „ilma jõuta olete võidelnud, aga teie päästate meie au. Tänada tahame teid, sõbrad, et te meie kõrval olete seisnud. Paar venelast meie hulgas, see kaalub nii häbematult vähe, aga see tähendab meile nii palju, et me sügavast veendumusest hüüame: hurraa, Venemaaga vallutame Soome! Edasi, poisid!...“ Jah, vanal Loofeldtil oli õigus. Venelased on meie tugevaimad toed, vähemalt kohe talunike pangaraamatute järel. Kui sa nüüd ennast natukese aega rahul hoiaksid, siis jutustaksin sulle, kuidas see minu elus esimest korda juhtus, et ma venelast ei vihanud. See oli vist esimesel sõja-aastal, sügisel. Sulle tuleb vahest veel meelde, et üks Vene ristleja — ma usun, see oli „Pallada“ — sakslaste poolt Helsingi all kõige täiega põhja lasti. Teade sellest levis kiiresti linnas ning meie kõik olime seeüle südamest rõõmsad. Neli-, viissada venelast uppunud, hurraa! Meie vengana otsustasime selle päeva pühitsemiseks ühel pudelil kaela murda ja kutsusime paar sõpra punsile. See oli juba keset sügist ja me olime juba tükk aega oma suvimajast skäärides tagasi linnas. Aga just sel ajal tulid veel mõned peegelselged hilissuvepäevad ning nii me otsustasime oma rõõmupidu väljas pühitseda. Pealegi oldi lähemal piduliku sündmuse paigale. Nii siis, me võtsime suvimaja võtme, laadisime joogid ja oma sõbrad mootorpaati ning sõitsime.

Verandal algasime lõbusalt oma koosviibimist. See oli imetlusväärne õhtu, läbipaistev sügiseõhk üle mere, kollased kased kaldaidpidi. Peale selle oli õige jahe, aga seda märkasime alles hiljem. Me tühendasime vaheldumisi palju klaasi „Pallada“ matuseks ja sakslaste auks ning pidasime isamaalisi kõnesid. Korraka märkasime mootorpaati, mis sõitis

müdisedes piki kallast ja peatus silla ääres. Altris lehvits Vene mereväelipp ning me seadsime endid valmis kangelastena esinema.

Kuid polnud mingit hädaohtu. Üksainus mereväelane hüppab mootorpaadist maale ja tõstab ettevaatlikult paadist halli puntra, mis pärast osutus pensioneeritud vene admiraliks. Sääraseid oli sellal veel ja sõdur oli vanakese vastu tõepoolest hea. Seal seisavad nad nüüd mõlemad ja peavad sillal nõu ja admiral osutab väriseva käega vahest sinna, vahest tänna merele. Siis tuleb ta sõduri käele toetudes päris pikkamisi üles mööda kruusateed. All veranda ees jääb ta seisma ja saluteerib. Kaheksakümmend aastat oli ta kindlasti ning kunagi oma elus pole ma näinud midagi nii abitut, kuid siiski nii aukartlikkusele sundivat. „Kas härrad on minu poega näinud?“ küsib ta tasa prantsuse ja saksa keeles. „Mu härrad, vabandage, ma mõtlen oma poja laipa...“ Ning ta osutab alla mere poole. Sõdur tuleb meie juurde üles, ta koputab murelikult sõrmega vastu laupa ja näitab põidlaga tahapoole vanakesele. — „Admiral ei ole peast selge,“ sosistab ta oma murdes, „varsti juba nädal risti ja põiki merd mööda, mitte midagi sööma, ainult ikka oma poega otsima...“ Siis võtab ta vanakesel sama hoolikusega käe alt, juhhib ta paadi juurde ja sõidab ära.

See oli esimene kord minu elus, kui ma venelast ei vihanud. Ei vanakest, ega sõdurit. Ma oleksin vanale mehele tema poja tagasi andnud, kui oleksin seda võinud. Ning ma nägin oma vennast ja teistest, et ka nemad oleksid seda teinud. Ma tunnistan ka, et meie punšijoomine oli sellega saanud mõra. Isamaaline meeleolu ei jõudnud enam päris õigesse hoogu. Vahest oled sa nüüd märganud, et vahetevahel võidakse hakata järele mõtlema — ka isamaalasena...“

Kapteni sõber oli tõepoolest mõtteisse vajunud, ta rippus ähkides oma toolil. „Mis sa seal jutlustasid?“ küsis ta ja pilgutas silmi.

„Ma jutustasin ainult ühe loo punšist ja venelaste vihkamisest,“ vastas kapten ja vahits hajakameelselt õhku. Jälle valitses hetkeks vaikus. Kuuldus ainult, et kapten ikka uuesti täitis oma klaasi.

Nüüd kajasid trepil sammud. Onni Kokko kuulis, kuidas üks avati ja keegi sisse astus. Kaks kanda löödi kokku. „Ohtust,“ ütles hääl. Onni tõmbus kokku ja tõusis istukile. Näha ta meest ei võinud, kuid häält tundis ta hästi — leitnant!

„Servus,“ ähkis joobnud sõber. Ja kapten lisandas: „Istu siia, joo ja ütle mulle vend!“

„Kui sa lubad, vend, siis ma ei istu ega joo. Ma pean kohe jälle minema ja valveposte kontrollima. Meie oleme täna öösel paar punast suusatajat kinni püüdnud.“

„Sa peaksid minule järele minema, karr! Tead sa,“ pöördus joobnu leitnandi poole, „vana on enamlasteks saanud.“

Nüüd lõpuks pidi konjak olema kaptenile mõjunud. Ta lõi rusika nagu kivi lauale. „See on vale, et ma enamlane olen! Mina ei ole mitte midagi. Kõik need küsimused on mulle vastikud. Pannakse taevast ja maa liikuma, karjutakse siia ja sinna, lüüakse üksteisel vastastikku pealudu sisse — ning kõik mingi jaburuse pärast. See pörgulik sõda! Valgel ja punasel poolel nimetatakse seda samal viisil: vabadusvõitlus. See peab olema idiot, kes ei näe, et mõlemal pool selle sõna taga peitub sama rumal ja ilus tõsisid. Ma ei räägi siin mitte punastest võrukaeltest kõrgetel kohtadel, vaid vaestest lammastest, kes oma elu ohverdavad. Ning seepärast ma ütlen: oleme kõik vennad ühes ja samas needuses — nii punased kui ka valged. Kõik me võitleme siin maa peal mingi fantoomi eest ja kõik me nimetame seda vabadusvõitluseks. — Kui te aga teada tahate, mis vabadusvõitlus minule isiklikult tähendab? Esmajoones, et ma selle vähese, mida ma elus oman, olen kaotanud. Kuidas nii? Tahate teada, kuidas ma seda mõtlen? Oletame, et meie võidame sõja ja marsime ühel päeval väsinult ja närudes Helsingisse, see tähendab: need meist, kes pole lahinguväljale maha jäänud. Loomulikult on siis hurraa-hüüdeist mürisev paraad ja igal rõdul seisavad rasvased börsijuudid, kes äkki nagu rotid on oma aukudest välja roninud. Nad lasevad lilli meie üle sadada ja tervitavad hurraa-mõirgamisega orjuse uuesti makspanemist, kuni nad väsivad. „Soome! Soome!“ karjuvad nad. „Elagu talupoegade sõjavägi ning vabastuspäev!“ Siis vaatavad nad kella ja jooksevad börsile. Siin väljas metsades aga... nojaa... Muide,“ lõpetas ta, „on need kõik tarbetud mõtisklused. Parem joome.“

Nüüd hakkas leitnant rääkima: „Mina ei saa aru, et siin võiks olla rohkem kui üks seisukoht. Ainus võimalik on, et me Soomemaa vabastame.“

„Sul võib õigus olla,“ vastas kapten pikkamisi, „ning ma kadeistan sind selle pärast. Aga kui kord ollakse tükkideks murdunud, siis ei ole enam nii kerge ennast jälle säärase lihtsameelsuse jaoks kokku kittida. Ma olen väsinud ja kogu see lõõmine on mulle vastik. Kõik haiseb verest, kogu maailm haiseb...“

Aknaklaas klirises kildudeks. Küünel kukkus ümber ja langes süsisedes põrandale. Pauk käristas õhu. Ka punaste poolel oli oma Lehtinen.

Onni kuulas, kuidas üks lahti lendas ja ohvitserid välja jooksid. Ta kiskus oma püssi vinna. Aga ei, milleks? Tal polnud ju kõige sellega enam midagi tegemist. Ta surus pöidlal kõrvadesse ja kaevus õlgedesse. Siiski kuulis ta, kuidas kuul sisiseses seinast läbi tungis; see ajas ta üles, ta ronis põlvedel esikusse ja lükkas ukse pilukile.

Väljas puude vahel ragises paar korda ja siis jäi jälle vaikseks. Kõik oli mõõdas. Läheduses hüüdis kellegi hääl: „Sanitar, halloo, siia!“ Ja hetke pärast tuli arst.

Väljas trepil lebas kapten Karr selili lumes. Tal oli lask südamesse tunginud, seal polnud enam midagi teha. Püstol oli langenud ta väljasirutatud paremast käest; see vaadati läbi ja leiti, et laad oli pea-aegu tühi. Kahel mehel oli tegemist, et hiigelkeha tõsta kanderamile, mis selle koorma all paindus. Siis kandsid nad surnu ära.

15

Kandjate sammud ja kanderamile nagisemine olid kadunud kaugemale lumme, ei lastud enam, kõik oli vaikne. Ainult lauale aetud vein tilkus pikkamisi ja ühesuguste vaheaegade järel lauaservalt alla: ti-ta, ti-ta. Kaks erinevat kõla, üks hele, teine nüri.

Onni Kokko seisis ja kuulatas tilku, mis kukkusid pimedusse. „Iga tilga juures,“ mõtles ta, „sureb üks seal väljas öös. Ma ei või midagi näha, kuna on nii pime, ma tean aga, kuidas see toimub. Tilk voolab servale ja ripub seal hetke. Siis saab ta ikka täidlasemaks ja raskemaks, kuni ta pidepunkti kaotab ja langeb. Kui ta valmis on, langeb ta... Ma tahaksin teada, kas kõik inimesed, kes langevad, ka nii valmis peavad olema? Kapten oli seda. Teised aga — jaa, kes teab, kuna keegi neid pole küsitlenud! Ja kui nüüd täpselt tuntakse, et ise kuulatakse valmisolevate hulka, — kas peab siis ka tingimata langema?“

Ta astus akna juurde ja kodus oma mõtteid edasi. „Siin ma nüüd seisan, Onni Kokko, ning tunnen, et ma olen nii valmis, nagu inimene kunagi võib olla. Kapten ütles sama ja sai oma kuuli. Kas ma ka oma saan, kui ma hetkeksse ootan?“

Ta surus rinna vastu akent, sulges silmad ja kuulatas. Aga midagi ei juhtunud. Tilgad langesid pikkamisi ja ühetooniliselt nagu varemgi laualt ja ümmargusest kuuliaugust aknaruudus voolas vastu kerge õhutõmbus. See oli kõik.

Nüüd kuuldus väljas lumisel külmunud maal trampimist. Mõned mehed marssisid vahtkonna vahetamiseks majanurga lähedalt mööda. Ainult üks hõõgus sigaret sai nähtavaks, mis puude vahele eemaldus ja ühes trampivate sammudega kadus. Aga näis, nagu oleksid mehed metsa üles äratanud. Nende järel hakkas kahisema ja mühisema ja auk ruudus andis viletooni, mis tuulehoogudega paisus ja alanes.

Onni tõmbus kõssi ja astus tagasi tuppa. Öö pimedaim järk pidi olema mõõdas, sest pudelid lauall hakkasid juba oma musti kaelu sirutama. Tühjal toolil seal kõrval oli istunud kapten, kes nüüd lebas surnuna kusagil keldris. Niiviisi oli ta küünarnukid lauale toetanud, kui ta kõneles, ning kurb oli ta nägu. Onni uskus teda ikka veel seal istumas nägevat. Ning ta ütles temale: „Sa olid küll hea inimene, aga sina tapsid onu Isaki.“

See just oli nii arusaamatu: kapten oli onu Isaki tapnud, kuid ometi oli ta hea inimene. Mispärast tegi ta siis seda? Läbi Onni pea tõmbus rida ebaselgeid mõtteid sõja ja rahu üle ning kõik need suubusid tema südametunnistusse ja täitsid selle puuriva valuga. — „Kapten oli ometi hea inimene, ja kui mina temaga oleksin rääkinud, enne kui see juhtus... kui ma temaga oleksin kõnelnud...“

Trepp nagises sammude all, üks avati. See oli leitnant, kes pöördus vahipostide juurest tagasi. Ta astus sisse, ligines kobamisi koldele ja hoidis käed tuha kohal, mis veel pisut soojust hõõgus; vahest oli see ka ainult kujutus. Ta silmad olid suunatud akna poole, mille ees mahajäetud lauall esimeses hommikuhämaruses hakkas ikka selgemini paistma lagastusepilid. Tilku ei langenud enam alla. Kambris aga liigutas end miski ja sahistas õlgedes, nagu käänaks end mõni magaja.

„Kes seal on?“ küsis leitnant.

Õled sahisised valjemini, väike tume kogu ajas end üles ja tuli uksele. „Mina olen see,“ ütles hääl, mis vaevalt inimese omaga sarnanes.

Aga leitnant tundis ta ära. „Sina oled. Mispärast lebad sa siin nii ihuüksinda?“

Onni ei vastanud. Ta haaras mõlema käega uksepiidast ja seisis hetke liikumatult. Siis hakkas ta nuuksuma, nii et see kogu ta keha vapustas; ning iga nuuksega vajus ta uksepiida najal madalamaks, kuni ta leitnandi jalgade ees künnisel lebas. See võttis Onni nagu lapse oma kätele, kandis ta tuppa ja istus temaga ahjupingile. Poiss nuttis nii ägedasti ta kuuevarrukasse, et ta tundis selle nahani niisikeks muutuvat. Tükk aega istus ta täiesti vaikselt ja laskis raskeima mõõduda. Siis ütles ta: „Küllap sa saad jälle täismehiks, nagu sa olid, Kokko-poiss. Aga nüüd jutusta mulle, mis see siis on.“

Ja Onni pihtis kõik. Hookaupa ja meeleheitlikult tuli see kuuldavale, aga viimaks ometi sai

kõigist pudemeist tervik. Ta jutustas kodust ja oma isast, kelle tatarlasesilmadega venelane oli tapnud, ja vihkamisest, mida ta eneses kandis, kuni see tema sõtta ajas. Ta tunnistas oma kätemaksumu ja oma salajast arvestust; ka oma otsinguist suurtes metsades ei vaikinud ta. — „Vaadake, see oli ka põhjuseks, miks ma seekord kompaniist ära jooksin,“ ütles ta. Lõpuks tuli onu Isaki surm ja siis oli tal jälle raske kõnelda. „Ja nüüd pean ma teile ütleva, härra leitnant, et ma sellest päevast peale enam midagi ei mõista ning üldse enam ei tea, mis on õige ja mis on ülekohus. Ma ei tea ka, kas see oli õige, et ma kõike seda tegin oma isa pärast... Ja nüüd võib härra leitnant küll aru saada, et minuiga pole lugu sugugi hästi, mitte sugugi.“

Kui Onnil oli olnud lootus mõnele imetegijale, kes parandamatut pidi parandama, siis ta ei pettunud nüüd. Leitnant ohverdas sel ööl oma lühikese une, et lohutada oma põlvedel istuvat nutvat poissi. Õigupoolest aitas ta ju üht endasarnast. Ise oli ta olnud vaene noor trükitööline ja oma kodu ümbruses oli ta rahvakangelaseks saanud oma südame tugevuse tõttu. „Väike Kokko,“ ütles ta, „ma mõistan ju küll, et see on sulle raskem olnud kui enamikule teistele. Selles sõjas sünnib hirmsaid asju ning ma ei taha sind sugugi paluda oma onu unustada. Paluda tahan sind ainult, et sa jälle peaksid saama kindlaks ja mehiseks, poiss. Ning kui me teineteist vastastikku aitame, siis näed juba, et see õnnestub.“

„Mul ei ole tahtmist enam edasi võidelda,“ ohkas Onni.

„Sa ei pea seda ka tegema samal viisil kui seni. Oma arvestused ja kõik selle võid sa rahuga kõrvale jätta. Mitte oma arvestuste, vaid isamaa pärast pead sa võitlema. Sest vaata, läbi kogu selle viletsuse sammume meie ometi edasi võimsa ideega. Isamaa vabastamiseks nimetatakse seda. Ning mis sa arvad, mis tähendavad meie kannatused ja kõik see elu, mis nüüd ohverdatakse, võrreldes selle asjaga? See on suur töö, mu poiss. Töö, mille juures sina pead aitama.“

Ta vaikis hetke ja vaatas järelemõttlikult aknale, mis veel ei suutnud ruumi heita valgust. „Kas oled kunagi olnud öösel merel ja oled sa seal näinud tuld?“ küsis ta siis.

„Ei,“ vastas Onni pisut imestunult, „ma ei ole kunagi veel öösel aurikul sõitnud. Ma tean aga, et on märktuled, mis laevadele teed juhatavad, ning ka Vene helgiheitjaid olen ma näinud.“

„Noh, hästi, siis tead sa ka, kui tugevasti nad valgustavad. Säärast valgust vajatakse, kui ollakse väljas murdlainetes ja karide vahel, mida ei või näha. Siis tuntakse suunda ega tarvitse millegi muu kui selle valguse pärast muretseda, mille suunas tüüritakse, mitte millegi muu pärast. Sul on nüüd kindlasti nii nagu tüürimehel säärasel pargal, kes väljas pimedal merel ei leia valgust, mida ta otsib. Soomemaa peab vabaks saama! See eesmärk helgib meile, mu poiss. Ja sellega on meil kõik, mida vajame, ja meie eesmärk on selge.“

Jälle peatus leitnant ja kuulatas. Onni nuttis ikka veel väikeste vaheaegadega, aga ta nuuksumine kõlas nüüd vabamalt ja mitte enam nii meeleheitlikult. Varsti pidi see muutuma sääraseks nutuks, mis nagu vihm põllule langeb.

„Ei pea mitte nii väga vihkama,“ jätkas ta. „Ei venelasi ega teisi inimesi, selle asemel peab oma isamaad rohkem armastama. Kas oled kunagi suvel olnud maal metsade ja järvede vahel?“

„Jah, olen olnud, kui olin väike, nii umbes kaheksa-aastane.“

„Ning mis tegid sa sel suvel?“

„Ma lõikasin endale vahel piipusid. Niiviisi, okstest.“

„Hästi, siis ütlen ma sulle: puupiibud, need armetud ei kuulunud õieti sugugi sulle. Need oksad, mis sa lõikasid, kasvasid sellel pinnal, mis meilt oli

venelaste poolt röövitud. Sel ajal ei kuulunud meile midagi. Ei maa meie jalgade all, ei järved, millel me sõudsime, ei puud ega põllud ümberriingi, ei inimesed, kellega me kõnelesime, ei leib, mida me söime. Isegi mitte sädelev päikesepaiste. Sest kõik see kokku on isamaa. Ja see isamaa ei kuulunud meile. Kuid nüüd oleme seda endile tagasi võitlemas!“

„Aga,“ küsis Onni järelemõttlikult. „Kui see kõik jälle saab meie omanduseks, siis ma ometi ei või õieti uskuda, et see siis ka minu on. Mulle tuleb nimelt meelde, et ma kunagi metsas kirvega kaske maha raiusin, siis tuli üks paks härra, karjus mulle, et puu kuulub temale, ja ässitas koera minu peale. Seepärast ma ei või uskuda, et hiljem saab olema teisiti. Või mis teie mõtlete, härra leitnant?“

(Lõpp tuleb.)

Mount Everesti sangarid

(Algus lk. 309)

kaljuastmele. Teine vari järgnes ja siis ronis esimene üles astmele.

Seistes ja vaadeldes teraselt seda dramaatilist pilti, kattis pilv kinni mu väljavaate. Ma ei võinud enam päris kindel olla, kas nägin, et teine vari jõudis järele esimesele.

Need ei olnud muidugi keegi muu kui Mallory ja Irvine.“

Vaatleja oli teatud määral üllatunud, mõeldes, et nad polnud jõudnud kõrgemale kui sinna kohta, kus tema neid silmapilguks nägi. Ta arvas, et hapnikuaparaadi raskus ja lumegakaetud ning kaljused mäe-veerud olid selle põhjuseks. Sellal kui ta jätkas nende jälgimist, mässis udu mäetipu ja ronijad oma vaipa, peites nad igaveseks.

Nende kadumise kohta on katsutud leida mitmeid seletusi. Võib-olla sattusid hapnikuaparaadid korratusse. Üks meestest võis vääratada, ja kuna nad olid sidunud kõie endi vahele, vedada ka oma kaaslaste surma.

Odell, kes nägi neid viimsena, usub selle põhjal, mis ta teadis neist mõlemast ja eriti Malloryst, et ähvardas neid milline oht tahes, torm või udu, või kuigi neil oleks tulnud ööbida mäetipul, kumbki neist poleks taganenud, kui säärane võit nagu Mount Everesti vallutamine oli käeulatuses. Arvatavasti surid nad pärast võidu saavutamist. Sel usul on ka teatud alus. Everesti 1933. a. ekspeditsioon leidis 10 meetrit ülalpool kuuendat laagrit oleva harjandiku alt jääkirve. See oli kaljul, puhas ja läikiv, nagu oleks ta eelmisel päeval sinna langenud. Arvatavasti oli see Mallory kirves, sest ükski teine ekspeditsioon ei ole pääsenud nii lähedale Everesti tipule.

Me ei tea, kas nad surid enne võidu saavutamist või võitjatena, Everest hoiab oma saladust. Kuid igatahes ei kohkunud nad tagasi ühegi raskuse ees, vaid tungisid sangarlikult edasi.

„VIIKING“

on kõige sisukam ja pildirikkam noorsoo-ajakiri.

SIIDI AJALUGU

Ühel õnnelikul päeval 27. sajandil enne meie ajaarvamist*) läks Huang-ti abikaasa Si-ling-ši oma daamidega jalutama. Hiina müütilise kuningatarina oli ta muidugi õrn ja ilus. Kahjuks varjasid aga ta õrna ilu metsloomade nahad ja linnusuled. Üldse oli tolleaegne elu väga primitiivne ja kombed barbaarsed. Isegi kuningatel polnud maju. Talvel eluneti koobastes, suvel pesades. Ei tuntud veel tule jõudu ega keetmist, vaid söödi toorest linnu- ja loomaliha, joodi verd ja isegi karvad ning suled kõlbasiidid toiduks. Loomulikult ei tuntud veel lina ega siidi tarvitamist, keha kaeti sulgede ja loomanahkadega. Hiljem tulid targad valitsejad, kes õpetasid inimestele tule hüvesid. Nad sulatasid metalli ja vormisid saviesemeid, ehitasid tornse ja maju uste ning akendega ja keetsid toitu.

Ka Huang-ti kuulus nende valitsejate hulka. Ainult rõivastumine oli veel väga algelisel tasemel, kuni ta naine Si-ling-ši läks ühel päeval jalutama ja nägi mooruspuu-okste vahel midagi heledat rippuvat. Ta pidas seda algul mooruspuu viljaks, kuid äkki lõhkes see munakujuline mügerik ja valge liblikas pruunide joontega lendas välja, jättes oma tupe maha. Si-ling-ši oma naiselikus uudishimul võttis selle kohe kätte. See oli imepehme ja koosnes niididest. Varsti leidis keisrinna niidiotsta ja keris peene, läikiva, ühtlase niidi endale ümber sõrme. Seega oli ta leiutanud kõige suurepärasema kedruse maakeral. Kõik, mis edasi tuli, oli vaid lapsemäng. Seejärel käskinud Huang-ti oma abikaasal õpetada kogu rahvale siidiusside kasvatamist, siidiussi munade ja niidi käsitsemist, et kõik võiksid oma keha katta ega tarvitseks külma kannatada. Ta oma kuhu Šantungis Kolme Majasteedi Templis kannab juba rõivaid, vastandina kahele teisele keisrile, kellest ühel on keha-

kattaks puulehed, kuna teisel on kaela ümber mingi ehe ja niideid ümbritseb rohust seelikuke. Nii sümboliseerivad kolm keisrit eri kultuuriaastmeid.

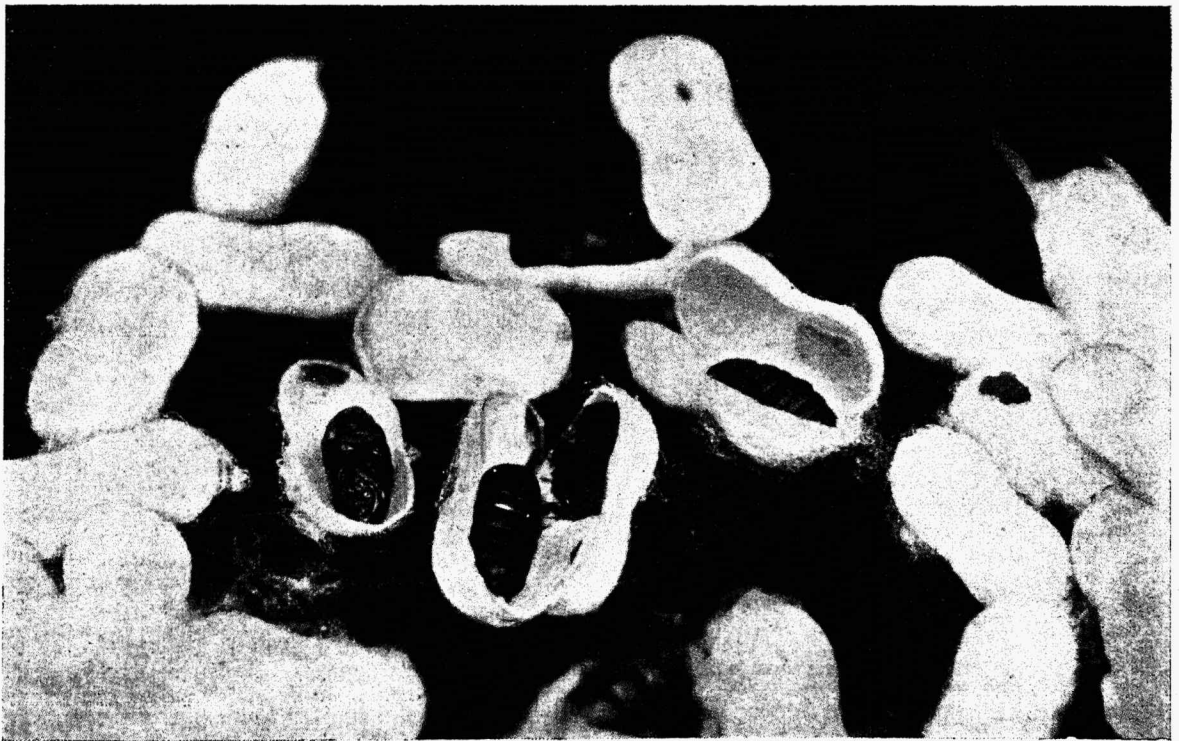
Si-ling-ši'd aga hakati pühaks pidama ja kummardama nagu jumalat. Teda nimetati siidigeeniuseks ning talle püstitati altareid, kus hilisemad põlved töid talle tänu. Üle 4000 aasta kestis see austamine. Siidijumalanna auks oli määratud iga-aastane püha ja rituaalministeerium määras kindlaks vastavad tseremooniad, millised anti ühelt dünastialt teisele muutmata edasi. Seejuures ohverdati taevale 12 tükki azuursinist siidi, päikesele tükk punast, kuule tükk valget siidi ja planeetidele igatühele valget, sinist, kollast, punast ja musta siidi, kuna need on viie elemendi värvid.

Wallensteini kojaastroloog Seni, kes ütles: „Mu sõber, midagi pole tähtsusetu, tähtsaim on aga koht ja tund“, oleks olnud väga lugupeetud Hiinas, kus keegi ei tohtinud alata midagi tähtsat, kelle horoskoop polnud kooskõlas „õnneliku päevaga“, ja kus oli olemas omaette „ajaministeerium“.

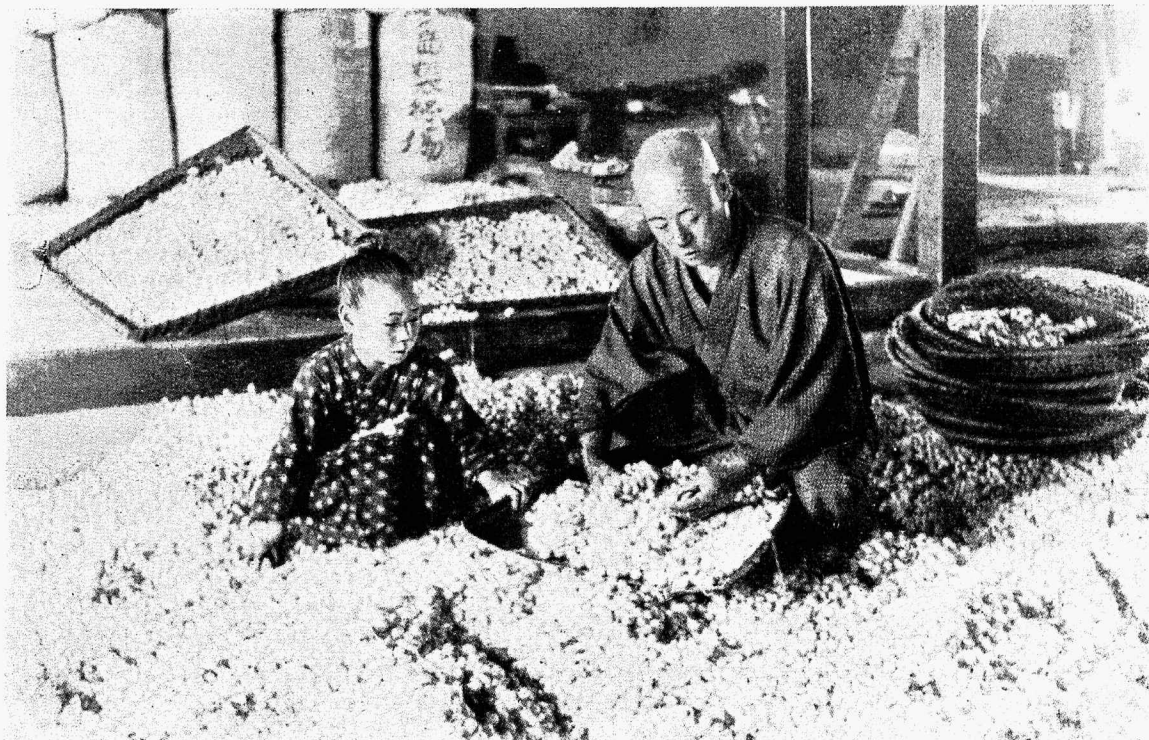
Nagu kõik muugi, nii allus ka siidiusside kasvatus kalendri reeglitele, mille järele valvas „ajaministeerium“ rahva pärimuste kaasabil. Siiditootmise meetodid olid Hiinas rahvuslikuks varanduseks, mitte kunagi erialaline teadus. Iga väike talupoeg omas ja omab praegugi oma põllu ja karja kõrval ka tosinat mooruspuud siidiusside toitmiseks. Siidiussid ise on juba viis tuhat aastat tema koduloomad ja peagu ta naise süleloomad, kes neid hooldab, kuni nad on valminud siidi tootmiseks, kerib ja värvib ise lõnga ja koob riideks. Maainimesed tunnevad seal siidiasjandust sama hästi kui mandariinid, hertsogid luuletavad siidile oode, keisrinnad koovad siidriideid.

*) Uusimate uurimuste järgi on siidiussikasvatust Hiinas tuntud juba enne 3000. a. e. Kr.

Kes ütleb „siid“, see mõtleb Hiinale. Mitte ükski seepärast, et seal on mooruspuu kodumaa, mitte ka

Siidiussid tuppedes

Tuppede sorteerimine

ainult seepärast, et ajalugu ja arheoloogia tõendavad, et siidi leiutamine ja tootmine kuulub Hiinale, mitte üksi ka seepärast, et Hiina siidkangad on võrnatult toredad; ei, selle sügavaim põhjus seisneb selles, et seal on siid ühtlasi kogu elu vormivaks elemendiks.

Viie tuhande aasta pikkuse kooselu tõttu siidiussiga on see pisike loomake saanud kogu rahva tähtsaimaks kasvatajaks ja harijaks igal alal. Seda õrna, tujukalt olevust pidi alati arvestatama. Tema pärast on tekkinud erilised kombed. Kõigepealt tuleb hoolitseda puhtuse eest, muidu keelduvad siidiussid söömast ja ei kasva korralikult. Seepärast on Hiina linnades, kus kasvatatakse siidiusse, tänavad laitmatult sillutatud, majad on telliskividest, õhurikkad, igauks teistest eraldatud, keset mooruspuuistandusi. Ja mitte mingisugust kära! Siidiprovintides ei söimelda, ei peksta loomi piitsadega ega laaberdada ringi. Ja eriti mingisugused lõhnad pole lubatud! Järelikult peavad kõik rahvastiku osad, kelle elukäse neid kasvõi kaudseltki viib ühendusse siidiusside kasvatamisega, pidama erilist dieeti: ei tohi süüa midagi õlis praetut, sibulat sisaldavat või puhust tekitavat, isegi mitte ube. Ka on vajalik, et noored neiud jääksid terveiks ja peseksid end hoolikalt; värsked lehti siidiusside toiduks võisid nimelt noppida ja ette kanda ainult laitmatult puhtad noore naise käed.

Peagu sama tähtis kui toit on ka õrnade hoolealuste käitlemine. Kes astub üle nende elukoha läve, peab seda tegema kivistavatel, seal võib ainult soostada. Enne peab end üle pritsitama vettekastetud mooruspuulehtede kimbuga. Sügavas leinas viibivad inimesed ei tohi läheneda siidiussikestele. Kurbadest inimestest väljuv halb kiirgus rõhub tundlikke organisme. Sellele lisandub veel alatine mure ilma pärast: halba ilma ei talu nad, pikne teeb neid veel närvilisemaks, kui nad tavaliselt on. Halva ilma puhul peab nende puurid katma pruuni paberiga. Niiskus on eriti kahjulik. Palju tegemist on sobiva temperatuuri alalhoidmisega. Ent termo- ja hügromeetriitest ei pea hiinlased lugu, nad ütlevad: „Ainult

nahk teab, mis ussile on hea.“ Seepärast võtavad nad endid täiesti alasti ja lähevad välja proovima õhku „lastetoas“.

Kui lõpuks on jõutud niikaugele, et see algul niidijämedune, must ussikene on saanud sõrmejämeduseks ja muutunud täiesti kollaseks tema sisemuses voogava siidi tõusust ja mõönast, siis hakkab ta kahest suu all asuvast näärrest välja kerima kahte paralleelselt jooksvat niiti kuni kolme tuhande meetri pikkuseni. 230 000—260 000 kehapöörde abil mässib loom end nende sisse. Kolm kuni viis päeva töötab ta vahetpidamatult oma niit-tupe kallal, mis olenedes rassist, võib olla kollane, purpurpunane, roheline, roosa või pärilvalge, langeb siis kangestusse, et kolme nädala pärast liblikana ärgates väljuda tupest ja alata täiuslikumat elu.

Kui seda aga lastakse sündida. Ainult väljavaliitud, ilusaimad eksemplarid, keda on sellistena ära tuntud juba nende kedrusest, tohivad välja minna sigitamise otstarbeks, kuna nad seejuures purustavad ju oma siidümbriku. Kõik teised surmatakse enne lõnga kerimist kuumas õhus või keevas vees. Siidlõng kaotab seejuures aga oma ilusaima läike, sest ainult seni, kui loom elab oma tupes, säilitab see oma parima kvaliteedi.

Tasuks lõpmata suure vaeva, kannatuse ja töö eest käis siis kogu hiigelsuur rahvas suurema osa aja oma ajaloost ehtsasse siidi rõivastatuna, kuni uudishimulikud naaberrahvad, kes elasid teisel pool „kõrge valli tippusid“, seda märkasid. Iraanlased, hindud, sküüdid, mäginomaadid, primitiivsed „koeranäod“, ka täiesti barbaarsed hunnid kirdes huvitusid kohe siidist. Sestsaadik ei antud Tin'i maale, nagu Hiinat tol ajal nimetati, enam rahu, igal viisil püüti talt kallist vara kätte saada.

Sisemaale ei lastud kedagi, nii jäi fanaatiliselt ihaldatud aine tekkimine sügavaks saladuseks. Siidituppude või koguni siidiusside väljavedamine oli keelatud surmanuhtluse ähvardusel, samuti ka iga sugune majanduslik salakuulamine. See oli naine, kes viis esimese siidiseemne üle piiri. Seda tegi ta soengus. Kui Hiina printsess abiellus ühe vürstiga

Chotanist (Ida-Turkestanis), kartis see daam, et ta peab oma uuel kodumaal loobuma armastatud lukusest, ja võttis siis juba oma loomakesed kohe pulmareisile kaasa. See oli 4. sajandil enne Kristust, kaks sajandit varem, kui mungad oma õõnsates jalutuskeppides viisid Bütsantsi Justinianusele siidiussi mune. Keiser Justinianus laskis Peloponnesoses — seda poolsaart hakati seitsaadik mooruspuu järgi nimetama Moreaks — asutada suurejoonelise siiditööstuse.

Ka Bagdadis, Indias, Egiptuses hakati hiljem siidi töötama, araabia musliinid võitsid keskajal kogu maailmakuulsuse. Kreekamaa õppis hiina siidi tundma esmakordselt Aleksander Suure ajal, Room — vabariigi lõpul. Roomas oli aga meestel siidiroivaste kandmine keelatud, kuna arvati, et see mõjub lõdvendavalt. Muide, turuhind oli Euroopas määratu kõrge, ainult miljonäreidele kättesaadav, isegi keiser Aurelius keeldus ostmast oma abikaasale siidkleiti, kuna see oli liiga kallis. Veel Augustuse ajal valitsesid Euroopas kõige segasemad kujutlused siidi saamise kohta, nii näiteks pidas Vergilius seda mingisuguseks puuvillaks, mida kammitakse lehtedelt. Tohtu kõrge hind ei olenenud mitte ükski transpordikuludest ja pikkade karavanireiside riisikost, vaid peamiselt väga väikesest pakkumisest. Hiina tarvitab seda mingisuguseks kogu oma toodangu ja lahkus sellest kõheldes. Ja seda õigusega, sest enamasti saadi vahetuskaubana ainult igasugust puid-padi ja uimastusvahendeid. Lõpptulemus aga oli see, et pärast käisid võõrad siidis, hiinlased aga puuvillas, kuna varem see oli ümberpöörduvalt. See tähendas elatus-standardi tunduvalt langust.

Eriti kaevati aga Hiinas siidikunsti languse üle

võõraste värvainete sisseveo tõttu Indiast, kuna nüüd vanad kodused retseptid isevalmistatud taimevärvide kohta langesid unustusse. Pärast 6. sajandit polnud, nagu asjatundjad kinnitasid, üldse enam ses suhtes täiusliku kvaliteediga siidi saada.

Kui üldine igatsus siidi järele polnud Hiinale endale kuigi suur võit, siis maailma liikumine ja läbikäimine võlgneb palju tänu niinimetatud siiditeedele. Hiina piiridest looklevad need igale poole üle Aasia hiigelmantri. Reisijaid neil teil, ükskõik milliseist rassist nad olid, hüüti nende kauba järgi „sereriteks“, siidiinimesteks, isegi nende omavaheliseks läbikäimise-keeleks oli mingi eriline „siidikeel“.

On imelik, et mitte hädavajalikud asjad ei ühendanud vanaaegseid rahvaid. Ei, vanima maailmalikluse kandjaks oli luksuse ja kultused. Siiditeed, viirukiteed, merivaiguteed olid kõige enne olemas ja nende seas on siiditeed vanimad, laialdasimad ja tähtsaimad. Rohkem kui mingi muu asi etendasid nad vanal ajal maadeteadust. Ent see ei rõõmustanud kõiki. Hiina oli õnnetu, et siidiekspordi kaudu tõmmati ikka uusi maid Hiinaga läbikäimisse, millega rikuti endist rahu ja tasakaalu; need barbarid läänest oma teravinalise uudishimuga aga juubeldasid.

Nüüd seisavad antiiksed siiditeed Kesk-Aasias juba palju sajandeid mahajäetuna. Siberi raudtee ja mereteed on nad kõrvale surunud. Ainult arheoloogid sorivad nende jälgi ja leiavad imelikke asju. Praegusel ajal on ühendriigid suurimad Ida-Aasia toorsiidid tarvitajad, kudumine toimub aga Ameerikas endas. Hoolimata tugevast kunstsiiidi konkurentsisist, püsib kogu maailmas ikka veel nõudmine ehtsa siidi järele.

Proovilenduri kummaline juhtumus

• Meelemärkusetult 10 km kõrguselt alla

Ligi kümne kilomeetri kõrguselt kukkus alla Põhja-Ameerika Ühendriikide õhujõudude proovilendur major Schroeder aastal 1920 — ja jäi ellu.

Oks lennuk teise järel käis läbi tema käest. Ta vaatas need läbi, proovis nende mõõtjaid ja juhtimisaparate ja vaatas esiti maas järele, kas nad on kõlblikud. Siis hüppas ta juhiistmele ja pani masina tavalisest palju kõvemale proovile, et näha, kas vahet mõni koht petab. Ta pani seejuures kõik tähele: kui kiiresti lennuk tõusis, kui palju bensiini ja õli ta kulutas ja kui kergesti ta reageeris juhtimisele.

Ühtlasi pidi ta ikka meeles pidama, et järgmisel lendajal ei olnud nii suuri kogemusi nagu temal ja et proovilendur pidi toime tulema ka sääraseis raskusis, milliseis tavaline mees oleks juba surmale määratud.

Jaanuaris 1920. a. toodi angaarist uus kahepinna-line lennuk välja. See sündis Daytonis Ohio osariigis. Major Schroeder asus juhikohale, üks reisi-jagi istus lennukisse, mis tõusis võimsalt mürisedes ülespoole. Lendur leidis, et olukord on kõigiti suurepärane, ja viis oma reisiija kõrgemale, kui keegi seda varem oli teinud, kuigi see rekord on hiljem mitmel korral purustatud.

Kuna lennuk kõlbas rekordlennuks reisiijaga, mis võis siis takistada ette võtmast lendu üksi? Major Schroeder seadis oma eesmärgiks 12 000 m kõrguse. See oli julge otsus, kui mõelda, et see sündis ligi 20 aastat tagasi.

Tavaline mootor, mis töötab laitmatult 2—3 km kõrgusel, hakkab kindlasti streikima 11 km kõrgusel. Õhurõhumine on seal nii väike, et mootor ei saa küllaldaselt õhku, kui õhusurve jaoks pole silindri-

Proovilendur major Schroeder, kes kukkus 10 km kõrguselt alla ja jäi elama.

tega ühendatud erilisi aparate. Kuid ka inimese kopsud ei suuda töötada säärases kõrguses valitsevas hõredas õhus. Kui keegi pääsekski ilma hapniku-aparaadita nii kõrgele, siis sureks ta otsekohe. Seepärast võtabki lendur terassilindris kaasa hapnikku, mida ta erilise maski abil hingab. Kuid samuti on vajalik ka elektri abil soojendatav ülikond, sest kõrgeis õhukihtides valitsev pakane jäätaks lenduri varsti surnuku.

Ühel veebruarikuu-päeval 1920. a. tõmbaski major Schroeder selga säärase elektrilikkona ja astus oma lennuki juurde. Ta jutles lähedalolevate ohvitseridega, astus lennukisse, vaatas mõõtjad üle ja konstateeris, et kõrgusemõõtja oli korras ja hapnikusilindri kraan töötas laitmatult. Ta käivitas mootori ja tasane

põrin tunnistas, et see oli täiesti korras. Ta vähendas gaasi, tõmbas hapnikumaski pähe, vaatas järele, et elektriliikonna juhtmed töötasid hästi, ja andis märku, et rataste ees olevad puuhalud kõrvaldataks.

Lennuk sõitis edasi ja tõusis õhku järsu nurga all. Kaheteistkümne minutiga oli ta 1600 m kõrgusel ja varsti 3500 m ülalpool maapinda.

Schroeder lülitas oma elektriliikonna soojenema ja vaatas, kuidas maa kadus kaugele alla. Mootor töötas eeskujulikult ja lendur istus mugavasti, panes tähele kiiruse- ja kõrgusemõõtjate osuteid. Ta tõusis 5000, siis 6000 m kõrgusele. Kõik oli parimas korras. Külma ta ei tundnud. Hapnik voolas silindrist, Schroeder tundis end kõige paremini. Ta vaatas üle ääre alla. Maa oli juba 8000 m kaugusel. Ta jälgis aparaatide tegevust.

Nüüd oli ta juba 9000 meetri kõrgusel, 10 km piiri lähenes. See oli juba käeulatusel. Kuid äkki tundis Schroeder, nagu oleks keegi haaranud teda kõrist. Ta arvas, et ta lämbub. Ta ahmis asjatult õhku, siis taipas ta — hapnik oli otsas!

Enne veel, kui ta meelemärkus kadus, tegid ta vilunud, osavad ajud ja lihased selle, mis oli hädatarvilik. Ta teadis, et ta peab kiiresti alla pääsema, või ta oleks surma oma. Ta tõmbas kõrguseroolist ja lennuk hakkas liueldes laskuma, sellal kui lendur kaotas meelemärguse. Nagu suurtükist tulistatuna langes lennuk kaari tehes maa poole. Kilomeeter, teine, kolmas — juht istus abitult ja meelemärgusest oma istmel.

Kohutavast kiirusest sündiv õhutõmbus ja kiiresti kasvav õhurõhuline avaldasid lõpuks oma mõju. Õhk tungis lenduri tühjadesse kopsudesse ja ta mõistus hakkas töötama. Ta märkas, mis oli sündinud ja mis teda ootab. Ta vaatas mootori skaalale. Gaasitaja oli pärani lahti nagu tõusteski, kuid süüteaparaat oli kinni pandud. Ta pidi olema selle sulgenud, enne kui ta meelemärguse kaotas. Ta ei mäletanud seda küll põrmugi, kuid ta ergad, tundlikud närvid ja lihased, mis just tegid temast nii kuulsa lenduri, olid teadnud, mis oli nende ülesandeks, kui surm juba koputas uksele.

Ja nüüd ta tegi jälle automaatselt õige liigutuse. Ta pani mootori käima, sai lennuki tasakaalu-asendisse ja laskus rahulikult lennuväljakule, kus keerledes langevat lennukit vaatlevad mehed olid arvanud, et major tuleb sel korral küll veidi imelikul viisil pilvist alla. Nad hämmastusid väga, kuuldes, mis oli juhtunud, ja õnnitlesid Schroederit ta õne puhul.

Kui mees kukub viis kilomeetrit meelemärgusetult, siis on see nii närvevapistav elamus, millest põrutavamalt elamust vaevalt suudame kujutleda. Säärane puhastustuli võtaks vist igal mehel lennuhümi ja hoiaks neid igaveseks maakamaral. Ka Schroeder ei eitanud, et tal oli olnud õnne. Ta teadis seda liigagi hästi. Aga ta oli niisama julge nagu õnnelaski ja ta otsustas katsetada uuesti.

Hapniku saamise katkemine oleks peagu lõpetanud ta elu. Ta teadis, kui palju aega kulub kahe kilomeetri kõrgusele tõusmiseks, kuid kõrgemal oli olukord hoopis erinev ja ta ei teadnud kindlasti, kui palju aega kulub poole kilomeetri jaoks, kui rekordkõrgus on lähedal. Selle aja järgi, mis tal kulus 10-km kõrguse saavutamiseks, arvutas ta, kui palju aega kuluks 2 viimase kilomeetri peale, ja korraldas

hapnikutagavara selle järgi. Ta otsustas võtta kaasa ka hädatagavara ja ühendas selle oma maskiga kummitoru abil, milles oleva kraani kaudu ta võis reguleerida hapniku saamist.

Ta oli mõtelnud kõigile võimalikele ohtudele ja otsinud neile vastuabinõusid. Ta tundis oma lennukit põhjalikult viimse osani ja oli teadlik sellest, et vähimgi hooletus võib saada saatuslikuks. Ta ei tahtnud trotsida hädaohte, kuid ta ei lasknud ka hirmul takistada oma kavatsuste täideviimist. Ta lootis õppida midagi uut, tõustus 12000 m kõrgusele, et näidata lennuasjanduse arengut ja ühtlasi tuua kuulsust oma maale.

Ta ei tundnud mingit hirmu, astudes lennukisse 26. veebr. 1920 .a., ja ta ei kahelnud oma tagajärgedes. Lennuk tõusis kindlalt ülespoole. Olukord näis olevat soodsam kui 20 päeva varem.

Lendur jälgis kõike karmi pilguga. Tunni jooksul oli ta tõusnud 6000 meetri kõrgusele, mis oli suurepärase saavutis tolle aja lennuki kohta. 35 min. hiljem oli ta juba 9000 meetri kõrgusel. Tal oli soe ja mugav olla, hapnikku voolas korrapäraselt silindrist ja mootorgi sai tarbe järgi õhku, et töötada täiel jõul. Näis nii, nagu ei tarvitseks lendur teha muud kui istuda ja oodata, kuni on saavutanud oma eesmärgi.

Õhu temperatuur langes selle järgi, kuidas lennuk tõusis. Schroeder suutis vaevalt uskuda, et õhk oli nii külm, niivõrd soe oli ta elektriliikonna sees, kuid kraadiklaasid ei võinud valetada. Ta nägi temperatuuri langevat: — 35°, — 40°, — 45°. Ta kaitseprillid olid jäätunud nii seest kui ka väljast.

Ta oli juba peaaegu niisama kõrgel nagu eelmisel korral, millal ta oli meelemärguse kaotanud. Ta oli juba 9300 m kõrgusel, kui tagavara-hapniku saamine lakkas. Ta katsus sõrmedega puudutada klappi ja vaadata, kas see oli avatud, kuid kaitseprillide jää takistas midagi nägemast. Ta liikkas prillid kõrvale.

Äkki kõlas plahvatus! Lendurile tundus, nagu oleks ta pea lõhkenud. Kõik muutus mustaks ta silme ees. Kuid siiski suutis ta veel mõelda. Ta katsus silmi avada, kuid oma kohkumiseks märkas ta, et ta seda ei suutnud.

Sel hetkel, kui ta liikkas kaitseprillid kõrvale, oli õhu temperatuur olnud — 50°. Tugev pakane oli kinni jäätanud ta silmad ühe hetkega. Seejärel kaotas ta meelemärguse.

Ta käsi ei pidanud enam kinni roolist, lennuk tormas maa poole. Kolme minutiga langes ta ligi kümme kilomeetrit. Õhu hõõrumine kratsis lennuki tiibu nagu viiliga. Kolm tühja bensiinitanki purunes üksteise järel sedamööda, kuid õhurõhuline kasvas. Lennuk oli mitmel korral selili, kuid asetus taas õieti.

Olles 600 meetrit maapinnast hakkas lendur meelemärgusele tulema. Puudus vaid 10 sek. surmast. Lennuväljaku pilt vilksatas ta silme ees ja kohe seadis ta vaistlikult lennuki tasakaalu, et laskuda maale.

Lennuväljakul olevad mehed nägid, et lennuk maandus täiesti laitmatult, kuid nad leidsid lenduri kangestunult istumas oma kohal, silmad jäätunud. Pea toibus ta ja ta silmad paranesid. Ta on ainuke mees maailmas, kes on meelemärgusetult kukkunud ligi kümme kilomeetrit ja jäänud siiski ellu, võides jutustada oma kummalisest seiklusest.

Mees, kes ei karda lõvisid ega inimesesööjaid

Üks meie aja silmapaistvamaid kaameramehi, kes oma pikkadel retkedel on jäädvastanud suured hulgad ürgmetsade inimesi ja kiskjaid loomi, on Martin Johnson, kes oma seiklustest Aafrikas on kirjutanud kuulsat teost „Safari“.

Martin Johnson, kes on pidistanud tuhandeid lõvisid Aafrika põlismetsades, on neid maha lasknud ainult kaks. Oma viimasel matkal viibis ta Aafrikas kaksikümmend kuud ja nägi rohkem lõvisid kui

kunagi varem, kuid ometi ei lasknud ta nende pihta ainustki lasku. Enamasti polnud tal püssigi kaasas.

Paljudel Aafrikas käijail on kombeks tagasi tules jutustada oma seiklust, mis ajavad hirmujudinad üle selja, kuid Martin Johnson usub, et tema või samuti igauks, kes tõeliselt tunneb Aafrika kiskjaid loomi, võib matkata Kairost Kaplinna, käes paljas jalutuskepp, ega satu mingisse hädaohu.

Martin Johnson võttis Aafrikasse kaasa väikese

radioaparaadi, et kuulata oma kodumaa USA saatekavasid. Ta kuulaski neid vahetpidamatult esimesel kuul, siis aga tüdines ta pikist reklaamist niivõrd, et ei puudutanud raadiot enam kuude kaupa.

Martin Johanson alustas oma seiklusretke nelja-teistkümnenda-aastaselt. Ta isa oli kalliskivide-kaupmees Independence'i linnas Kansases. Väikese poisina armastas ta lahti harutada pakke, millised tulid isa äri kõigest ilmakaarist. Kummalised värvirikkad nimed — Pariis, Genua, Barcelona, Budapest — vainustasid teda ja ta tegi otsuse, et kord peab temagi pääsema neisse kaugetesse kohtadesse. Ja ühel päeval läkski ta teele, rändas põiki läbi Ühendriikide ja pääses lõpuks ühel kaubalaeval Euroopasse. Olles maandunud Vanas Maailmas, tegi ta tööd, mida juhtus leidma, kuid pahatühti polnud seda üldse saada. Nälgjas jõudis ta Brüsselisse. Bresti sadamas seisis ta kail, vahetis masendunult mere taha ja igatsedes koju. Londonis ta pidi õõ veetma pakk-kastis. Et pääseda tagasi Ameerikasse ja Kansasesse isa juurde, peitis ta enese New Yorki mineva laeva päästapaati.

Siis sündis Johnsoni elus pööre, mis kujunes otsustavaks ja juhtis tema ta kuulsate seikluste radadele. Üks laeva masinameister näitas talle ajakirja, mis sisaldas ühe artikli Jack Londonilt. Jack London jutustas selles, kuidas ta kavatses teha reisi ümber maailma väikesel paadil „Snarkil“.

Niipea kui Johnson saabus oma kodulinna Independence'i, kirjutas ta Jack Londoni'le. Ta valas kogu oma hõõguva innu kaheksale leheküljele ja palus luba võida kaasa minna tollele reisile. „Ma olen juba olnud välismail,“ kirjutas ta. „Läksin teele Chicagost, taskus 5.50 dollarit, ja tagasi jõudes oli mul veel järele 25 senti.“

Möödus kaks nädalat, kaks nädalat tulvil erutavat pinevust. Ja siis tuli telegramm Jack Londonilt. See sisaldas ainult kolm sõna, kolm sõna, millised muutsid Johansonu elu: „Can you cook?“ — Kas oskate keeta?

Kas ta oskas keeta? Ta ei osanud keeta isegi riisi. Kuid ta telegrafeeris vastuseks samuti kolm sõna: „Just try me.“ — Võtke mind proovile. Siis läks ta linna ja palkas enese ühe söögimaja kööki.

Ja kui „Snark“ lõpuks purjetas välja San Francisco lahelt, suunates oma nina Vaiksele ookeanile, oli Martin Johnson purjeka kokaks ja nõudepesijaks. Ta oli õppinud valmistama leiba, omletti, kastmeid, suppe ja ka pudingit. Tema ülesandeks oli ka osta reisil tarvisminevad toidutagavarad. Alles hiljem taipas ta, et ta oli võtnud kaasa soola, pipart ja teisi maitseaineid niipalju, et neist oleks jätkunud meeskonnale ligemale kaheksajaks aastaks.

Sel reisil õppis ta lugema merekaarte ja juhtima purjekat. Ta pidas end meistriks laeva asukoha määramises taevakehade järgi. Nii katsus ta ühel päeval määrata laeva asukohta päikese järgi. „Snark“ lõikas parajasti Vaikse ookeani laineid, kääl Honolulu suunas. Kuid Johnsoni arvutuste järgi pidi laev asuma kusagil Atlandi ookeani keskosas!

Kuid ta ei hoolinud sellest, et juhtus sääraseid eksitusi. Neil ei olnud praktiliselt tähendust ja ta elas rõõmsat, seiklusrikast elu, millest ta poisikesena oli unistanud. Miski ei suutnud summutada ta indu, ka see mitte, et mehed pidid kannatama veepuudust paar nädalat ja puudus vähe, et nad oleksid surnud päikese kõrvetavas kuumuses.

Sellest ajast on kulunud ligi kolmkümmend õnnelikku ja tegevusrikast aastat, mille kestel Martin John-

son rändas risti-rästi läbi kõik maailma maad ja mered Lõunamere korallisaartelt kuni Aafrika pimedaima padrikuni. Ta tegi esimesed filmid inimesesööjaist. Ta on pildistanud kääbuseid ja hiiglasid, elevantide ja kaelkirjakuid ja valmistanud filme Aafrika kõrbedele elust. Ta on toonud oma matkadelt terve Noa laeva täie kõige kummalisemaid loomi, ta on toonud need tselluloidilindi pinnale kinnitatuna ja neid on näidatud tuhandeid ekraanidel. Ta on jäädvustanud filmilindile surematu jutustuse surelikkude metselajate elust — muinasjutu, millist meie järgnevadki sugupõlvad imestusega vaatlevad, kui paljusid neist loomatõugudest pole enam olemas.

Martin Johnson ütleb, et hästi söönud lõvi, keda inimene pole kunagi häirinud ega haavanud, ei pööra mingit tähelepanu inimese lõhnale. Ta oli söitnud oma autoga viieteistkümnest lõvist koosnevast karjast läbi ja lõvid lebasid vaid silmi pilgutades nagu kodukassid. Üks lõvi lähenes siiski ja katsus hammustada auto esiratta kummi. Teisel korral ajas ta auto nii lähedale ühele emalõvile, et see oleks vabalt ulatunud oma käpaga tema ni, ent ta ei võtnud vaevaks liigutada isegi oma vurrusid.

„Kas te tahate ehk koguni väita, et lõvi on hea-loomuline loom?“ küsiti kord Johnsonilt.

Ta vastas: „Heldene aeg, mitte sugugi! Kõige parem etesetapmisviis, mida mina tean, on uskuda lõvi. Vaadake, kunagi ei või teada, kunas ta muutub pahatujuuliseks ja tormab kallale. Maailmas ei ole midagi nii hädasohtlikku kui kallaletormav lõvi. On, nagu visatakse sada kilo dünamiiti sulle kaela. Lõvi võib hüppata nelikümmend meetrit ühe hüppega ja ta jookseb kiiremini kui võidujooksuhobune.“

Johnson on mitmel korral üle noatera pääsenud surmast. Üks raskemaid juhtumeid oli Lõunameresaartel, kus ei puudunud palju, et ta oleks sattunud keedupatta. See juhtus sellal, kui ta tegi esimesi ülesvõtteid inimesesööjaist.

Valgenahalised orjakauplejad olid teinud röövretki inimesesööjate saartele, olid vangistanud pärismaalasi ja müüinud neid orjadeks. Inimesesööjad olid vaenlikud, umbusklikud — nälgjased. Nad olid juba surmanud mitmeid valgenahalisi ja röövinud nende vara. Nabides kinni Martin Johnsoni oma saagiks, kujutlesid nad, et see noor ameeriklane on tore maiuspala pühapäeva-lõunaks. Sellal kui ta jutles innukalt pealikuliga ja jagas toodud kinke, kogunes mitukümmend pärismaalast metsast ta ümber. Abi oli mitme kilomeetri taga. Tal oli küll revolver, kuid ta vastas oli sada vaenlast. Külmal hõig tõusis tal laubale. Ta süda hakkas pööraselt taguma, kuid tal polnud muud võimalust kui püüda näida rahulikuna ja kõnele da vahetpidamatult, kuni ta pääseb. Ja üha kitsamaks ja tihedamaks muutus inimesesööjate ring ta ümber. Nad nilpasid juba keelt, mõeldes ta tulevikule. Esimest korda pärast seda, kui Martin Johnson oli lahkunud oma kodulinna Independence'ist, mõttes ta nüüd, et oleks siiski olnud parem, kui ta oleks valinud oma isa elukutse ja hakanud kalliskivi-kaupmeheks.

Ja just siis, kui pärismaalased tahtsid parajasti talle kallale tungida, sündis ime. Kaugele lahe suule ilmus Briti valvelaev. Inimesesööjad jäid üksikult seda vahtima. Nad teadsid, mis see tähendas. Ka Johnson vahtis, vaevalt uskudes oma silmi. Ja siis, tehes sügava kummarduse pealikule, ütles ta: „Nagu näete, mu laev on tulnud mulle järele. Oli väga meeldiv teie seltsis. Hüvasti!“ Ja enne kui keegi jõudis küllalt julgust koguda, et teda takistada, oli ta juba sõõstnud rannale.

Soovitage „Viikingit“ oma sõpradele!

Saatke oma sõprade ja tuttavate aadresse, et võiksime neile saata proovinumbreid

Etüüd (lõppmäng) nr. 6 lahendus

Koostanud dr. H. Neustadtl, Karlsbadis. Seis: valged — Kg2, Ef3 (2); mustad — Kd1, E:e5, g5 (3). Valge käigul, viigistab. Lihtne, kuid raske. Toome siin täieliku lahenduse.

Sihile ei vii jätkud: 1. Kg2—g3 Kd1—e1 2. Kg3—g2 Ke1—e2 3. Kg2—g3 Ke2—f1 4. Kg3—h3 Kf1—f2 5. Kh3—g4 Kf2—g2 ja mustad võidavad.

Või jälle: 1. Kg2—f1 Kd1—d2 2. Kf1—f2 Kd2—d3 3. Kf2—g3 Kd3—e3 4. Kg3—g2 Ke3—e2 5. Kg2—g3 Ke2—f1 6. Kg3—g4 Kf1—f2 ja mustad võidavad.

Samuti ei vii sihile ka: 1. Kg2—h2 Kd1—d2! 2. Kh2—g2 (kui 2. Kg1 või Kh1, siis Ke3, 3. Kg2, Ke2 jne.; või 2. Kg3, siis mustad võidavad 2. —, Ke3, 3. Kg2, Ke2 jne.) 2. — — Kd2—e2 3. Kg2—g3 Ke2—f1 ja mustad võidavad.

Või lõpuks: 1. Kg2—g3 Kd1—e1 2. Kh3—g2 Ke1—e2 ja mustad võidavad.

Samuti ka: 1. Kg2—g1 Kd1—e1 2. Kg1—g2 Ke1—e2 ja mustad võidavad.

Ainuke õige käik, mis annab valgetele viigi, on: 1. Kg2—h1 Kd1—e2 2. Kh1—g2 Ke2—d3 3. Kg2—h3! Kd3—e3 4. Kh3—g3 ja mäng on viik.

Või teine variant: 1. — — Kd1—e1 2. Kh1—g1 g5—g4 (vale on 2. —, Ke2, sest siis Kg2 jne.) 3. Kg1—g2! Kc1—d2 4. f3:g4 ja jällegi viik, sest etturid jõuavad üheaegselt lippu.

Keskmängu taktika (järg)

Kuningas

Jõu poolest väeti, kuid tähtsusest suurim malend on kuningas. Tema seisukorra kindlustamine on meie kõige tähtsam ülesanne. Teda on vaja kaugemale viia kohast, kus tegutsevad jõud ja on lahingu tulipunktid. Ainult mängu lõpul, kui kõige tugevamad malendid on juba välja vahetatud ja etturite edasinihkimine algab, võib kuningas (šahh) oma „peakorterist“ lahkuda ja oma etturitele õige tugevaks abiliseks olla. Kaks kerget malendit (näit. oda ja ratsu) või üks vanker ei ole kuningale kardetavad ja ta võib julgesti neid atakeerida.

Tähtis abinõu mängu algusel kuninga kaitsmiseks on vangerdus. Kuid kui juba avangustaadiumis lipud ja kerged malendid vahetatakse, on kasulik mitte vangerdada, vaid jätta kuningas tsentrumi lähedusse. Kui vangerduse pea-eesmärgiks on üht vankrit võitlusse tuua, siis on otstarbekohasem toimetada vangerdamist lipupoolele — pikk vangerdus, sest siis on kuningas mängu tsentrumile lähemal. Kui lõppmängus ühel ja teisel tiival etturite rühmad seisavad, näit. kuningatiival 2 ja liputiival 3 etturit, siis peab kuningas harilikult toetama nõrgemat rühma.

Lipp

Lipp on võimsaim malend — ta on tugevam kui ükski teine vigur (tagur) ja võrdub jõult 9 etturi jõuga. Tal on peaaegu seesama tähtsus, mis kuningalgi. Ülearune on lippu mängu algusel välja tuua ja näiteks mõne etturi kaitseks tarvitada. Palju otstarbekohasem on teda „tagavaraväes“ hoida, kuid säärasel väljal, kus ta häda korral võiks ühe või kahe käiguga vajalisele väljale rutata.

Kui lipul õnnestub keskmängus vastase seisukohti läbi murda, siis võib ta suurt kahju teha; siinjuures tuleb aga hoolikalt kaaluda, kas lipp ka õigel ajal oma laagrisse tagasi jõuab, kui vastane, kasutades tugeva lipu äraolekut, sel ajal kuningale peale tungib. — Seepärast pole soovitatav lippu liiga kaugele viia mängu tulipunktidest. — Sageli võib lipuga atakki õnnelikult lõpetada, kui ta on nõrgemate malenditega alustatud.

Vanker

Vanker on juba tunduvalt nõrgem vigur kui lipp, kuid ta on siiski hoopis tugevam kui oda või ratsu. Partii algusel jääb vanker tagavaraväkke, sest nagu kõik „rased suurtükid“ ei saa ta jalaväevõitlusest kogu oma jõuga osa võtta. Alles siis, kui mäng lõpu poole kaldub ja vabad jooned avanevad, tuleb vankrid välja tuua. Vaenlase laagrisse tungides võib vanker temale anda otsustava hoobi. Iseäranis tugev on kahe vankri koondatud tegevus ja sagedasti on kasulik oma lipp vahetada kahe vankri vastu. Väga raske seisukord tekib alati siis, kui maletajal õnnestub säärast „vankrite-patareid“ vaenlase 1. või 2. (7. või 8.) joonel üles seada.

Vankri vahetamine kerge olviseriga on lubatav ainult erijuhtudel. Lõppmängus on kolm seotud etturit vankrist tugevamad. Üldse ei või vanker etturite edasiminekut nii edukalt takistada kui näiteks oda.

Oda

Oda koos ratsuga kuulub juba kergete vigurite hulka. Oda võib kallale tungida iseäranis edukalt kuningale (pärast vangerdamist) ning etturitele. Lõppmängus võib oda etturite operatsioone suuresti takistada ja kerge vaevaga kolme vastu võidelda.

Mängu tsentrumis on oda nõrgemini tegevuses kui tiibadel. Kaks kõrvutiseisvat odameest on kuningale väga kardetavad ja säärane „kuulipildujate-patarei“ tuleb likvideerida, mida rutem, seda parem. Ühel odamehel on ainult kaks viiendikku kaksikodade (odakaksiklus) jõust ja ta on sageli nõrgem kui üks ratsu, sest ta saab liikuda ainult valgeid või musti välju pidi. Kaks oda on aga kahest ratsust tugevamad ja saavad matti anda üksikule kuningale, mida kaks ratsut ei suuda teha.

Kui lõppmängus peale etturite kummalgi mängijal on ainult üks oda veel viguritest järel ja nad sealjuures on veel lahkvärvilised (üks valgel väljal, teine mustal väljal), siis lõpeb mäng tavaliselt ikka viigiga, kuigi ühel poolel peaks olema etturite ülekaal.

Keskmängus on odal sagedasti g2 (või g7) hea seisukoht, eriti kui kuningas on vangerdatud samale poolele.

Ratsu

Ratsu on mängu algusel, samuti ka keskmängus väga tähtis tegur. Oma kõnnaku iseloomu tõttu võib ta kergesti igale poole tungida ja nagu tõeline ratsavägi segadust sünnitada.

Ei ole soovitatav neid liiga varakult vahetada, sest sellega kaotab positsioon suure osa oma painduvusest ja pealetung oma elavast jõust. Sagedasti on ratsul, kes tunginud vaenlase positsiooni, suur jõud. — Kõige kardetavamad ratsu vaenlased on etturid. Sageli juhtub lõppmängus, et ääre-ettur kipub vägisi lippu, ilma et ratsu seda takistada suudaks. Kuninga kaitseks pealetungiva vastase lipu vastu on ratsu väga sobiv.

Etturid

Etturite sammud on eriti tähtsad. Etturid ei saa taganeda; iga nende käik muudab positsiooni jäädavalt. Nende ülesanne on edasi minna ja ennast mitte eraldada lasta. Eraldatud (isoleeritud) ettur on nõrk, sest ta vajab alalist kaitset. Kui keskmängus avaneb võimalus viguritega või etturitega peale tungida, siis on peaaegu alati kasulikum seda viguritega teostada ja etturid oma positsioonidele jätta kolmanda ja neljanda rea kaitseks. Vangerdatud kuninga seisu kaitsmiseks on etturid kõige kasulikud, seepärast ei ole alati soovitatav astuda etturite

ritega, mis kuningat varjavad; ainult siis käia nende etturitega, kui see on just hädavajalik.

Vaenlase laagrisse tunginud etturit tuleb kaitsta ühe või kahe etturiga, sest muidu on ta nõrk ja võib kergesti kaduma minna. Tugeva pealetungi (rünnaku) võimalusel võib küll ettureid ohverdada, kuid alati tuleb silmas pidades, kas meil veel pärast-poole, eriti lõppmängus, neid tarvis ei lähe; iga ettur võib kord lipuks saada!

Sagedasti on meil võimalik lüüa vastase etturid. Siin peab algaja väga ettevaatlik olema, sest lüües etturit, avame mõnikord vabad jooned vastase malenditele, nii et pealetungimine, mis tema nüüd alustada võib, mitmekordselt tasub etturi ohverdamise.

Samal põhjusel on mõnikord ka ise kasulik kaksik- (topelt-) etturit saada. Muidugi peame ka oskama kasutada seeläbi tekkinud vaba joont.

Kui kõik teised malendid on juba vahetatud, pole etturite mäng just väga raske, kuid see vajab siiski küllaldast harjumust. Etturitega vilunud male-taja näeb sagedasti, et tema etturite rivi seisab palju paremini kui vastasel: ta vahetab seepärast kõik vigurid ja võidab siis kergesti oma hästiseisvate etturite tõttu.

Tähelepanemiseks! Ole kokkuhoidlik ja ettevaatlik etturikäikudega. Tea, et iga etturikäik põhjustab taastamatu muutuse positsioonis. Etturikäigul on elu-aegsed tagajärjed!

Mida kaugemal on vabaettur vastase kuningast, kui muidugi vigurid on juba vahetatud ja teised asja-olud on võrdsed, seda tugevam ta on!

Püüdes saavutada vabaetturit, tuleb käia alati selle etturiga, mis seisab avatud joonel!

Mitte kunagi lüüa tsentrist eemale (eriti kui tekib kaksikettur) ilma tungiva põhjuseta!

Kaksikettur on tavaliselt küllalt tugev, et takistada vastase katset luua nende vastu vabaetturit, kuid ta on harilikult liiga nõrk, et luua vabaetturit endast!

Etturitel on vahelduv väärtus ja sama ettur võib muuta oma väärtust mängu kestel!

Etturite eelpostid kindlustavad initsiatiivi!

Oleme õppinud siin lühidalt tundma keskmängu taktikat. Ainult see d u s e d ja p õ h i m õ t e d võtku õppi ja siit, kuid ärge rahulduge nendega, vaid mängige, mängige ja ikka mängige — see on ainuke tee kindlustada teadmist e omandamist ja õppida nende kasutamist!

Slaavi kaitse

Järgnev kriitiline avangu-ülevaade suurmeister Reuben Fine'ilt on maleteooria viimane sõna ja püüab rehabiliteerida slaavi kaitse mängitavust. Artikkel on võetud inglise maleajakirjast „British Chess Magazine“.

Kuigi seda kaitset kohtame pärast Aljechin—Euwe matši 1937. a. õige harva, on hilisemad analüüsid tõestanud selle avangu mängitavust. Teoreetiliselt ei ole tal tõsiseid puudusi: jätab tsentris tasakaalu, lubab mustale tagurite (vigurite) elastilist arendust, eriti lipuodale — sellele vaeslapselise lipugambiidiis — ja igale agressiivsele tõukele valge poolt võib must vastata sama tagajärjeka vastutõukega. Küll on tal praktiliselt tõsine halvumus meister-males, aseta-des mängija sageli ettevalmistatud hädaohhtlikkude analüüside ette — lehekülj Aljechin—Euwe!

Need praktilised üllatused, mis ühes mängus on toonud võidu, on enamasti teises lükatud ümber. Teisalt on need ähvardanud aga kõigutada kogu kaitse aluseid. Praegu on siiski rahu slaavi frondil (maleliselt muidugi ainult) ja teoreetikud hindavad slaavi kaitset mustale üheks paremaks.

Avangukäigud on: 1. d2—d4 d7—d5 2. c2—c4 c7—c6 3. Rg1—f3

Tõenäoselt parim, kuid ainult tõenäoselt. Kaks peamist teisend-varianti on 3. Rc3 ja 3. c:d. Need on

kõitnud alles hiljuti tähelepanu, kuna Aljechin on mänginud mõlemaid edukalt.

I. 3. Rb1—c3 d5:c4

Kaheldamatult parim: kui selle asemel 3. —, Rf6, 4. e3, Of5, 5. c:d, c:d, 6. Lb3 pole mustal paremat kui 6. —, Oe8, kuna 7. Rf3 ja 8. Re5 annavad valgele tugeva ataki — matšipartii Zuckertort—Steinitz. Huvitaval kombel unustas selle Aljechin, kui tal oli võimalus mängida seda Capablanca vastu New Yorgis 1924. aastal.

4. e2—e4!

Tugev täiendus varemale 4. a4 on 4. —, e5!, 5. d:e, L:d1, 6. K:d1, Ra6, 7. e3, Oe6, 8. Rf3, 0—0—0 + ja mustal on praktiliselt võidetav positsioon. Samuti on valgele kahjulik 4. e3, b5!

4. — — b7—b5

Parim. Pärast 4. —, e5, 5. O:c4!, e:d, 6. Rf3!!, d:c, 7. O:f7 +, Ke7, 8. Lb3, Rf6, 9. Oe3, La5, 10. 0—0—0, Rbd7, 11. e5, Rd5, 12. O:d5 on valgel purustav atakk.

5. a2—a4 b5—b4 6. Rc3—a2 e7—e6 7. Of1:c4 Rg8—f6 8. e4—e5 Rf6—d5 9. Rg1—e2 Of8—e7. Musta mäng on nüüd ilmselt täiesti rahuldav.

Vaatleme nüüd teist jätku. Kordame algkäigud: 1. d2—d4 d7—d5 2. c2—c4 c7—c6

II. 3. c4:d5, tuntud vahetusvariandina, näib viivat tuimale viigile, kuid valge ekstra-käik manitseb musta hoolikusele:

3. (c4:d5) c6:d5 4. Rb1—c3 Rb8—c6 5. Rg1—f3 Rg8—f6 6. Oc1—f4 e7—e6

Teelahk: 6. —, Of5 on ka mängitav, kuid palju keerulisem ja hädaohhtikum. Kui 7. e3 peab mängima 7. —, a6, sest kui 7. —, Lb6 8. Lb3!, L:b3, 9. a:b, a6, 10. Re5 Vc8, 11. R:c6, V:c6, 12. b4!, b5, 13. V:a6! ja valge võidab — briljantne asi C. J. S. Purdy analüüsist. Siiski 7. e3, a6 toob mustale võrdsuse, näiteks 8. Vc1, Vc8, 9. Oe2, e6, 10. 0—0, Oe7, 11. Re5, 0—0 jne. On veel liiga vara anda lõplikku otsust Aljechini käigule 8. Re5! Variant 8. —, Vc8, 9. g4, Od7, 10. Og2, e6, 11. 0—0, h6, 12. Og3, h5, 13. Rd7:, on selgelt halvem mustale — Aljechin — Euwe AVRO, 1938 —, kuid mängitav oli ka 9. —, R:e5.

7. e2—e3 Of8—d6

Ilmselt on unustatud, et see on lihtsaim tee võrdsusele. 7. —, Oe7 on palju raskepärasem, kuid ka palju lubavam, kui must ei taha kiiret viiki: 8. Od3, 0—0, 9. 0—0, Rh5, 10. Oe5, f5, 11. Vc1, 4f6, 12. O:f6, g:f, 13. Rh4, Kh8 keerulise seisuga pisut valge kasuks — Capablanca—Lasker New York 1924. a.

8. Of4:d6

Kui 8. Re5, O:e5, 9. d:e, Rd7, 10. Ob5, 0—0, 11. O:c6, b:c, 12. 0—0, Oa6 võrdsusega

8. — — Ld8:d6 9. Of1—e2 0—0 10. 0—0 a7—a6 11. Ld1—b3 b7—b5 12. Vf1—c1 Oc8—d7 ja juba ollakse nõus viigiga (Keres—Spielmann, Zandvoort 1936. a. (Järgneb.)

Turniiritabelite koostamine

Võtame esmalt paarituarvulise võistlejate arvu, näiteks 7. Kõigepealt kanname kõikide võistlejate nimed tabelisse nende järjekorranumbrite all, millised keegi sai loosisimisele enne turniiri algust.

Esimeses vóorus mängivad järgmised numbrid (korrutustabeli põhimõte!) 2—7, 3—6, 4—5 ja nr. 1 on vaba. Esimesena toodud numbritel (2, 3 ja 4) on alati valged ja teisena tooduil (7, 6 ja 5) — mustad malendid.

Esitame siin ühe näite, esimesena nimetatud numbreil on valged malendid:

1. vóorus	mängivad	2—7,	3—6,	4—5	ja	1 vaba
2.	„	7—3,	6—4,	1—2	„	5 „
3.	„	4—7,	5—6,	3—1	„	2 „
4.	„	7—5,	1—4,	2—3	„	6 „
5.	„	6—7,	5—1,	4—2	„	3 „
6.	„	1—6,	2—5,	3—4	„	7 „
7.	„	7—1,	6—2,	5—3	„	4 „

Värvid vahelduvad voorust voo-ru, s. o. kui ühes voorus mängisite mustadega, siis järgnevas voorus teil on valged. Esimene voor algab tabelis peale pikemast diagonaalist allpool asuva diagonaaliga.

Samal põhimõttel nagu 7 jaoks koostatakse paarimistabel kõikide paarituarvuliste juhtude jaoks.

Kuidas on aga lood paarisarvulise juhuga, näiteks 8 korral? — Üsna lihtsad! Käsitleme sama 7 võistejaga tabelit ja paneme igas voorus vabaks jääva numbri (mängija) võistlemata nr. 8-ga ja asi on korras. Värvidega talitame nii, et nr. 8 mängib esimese poole (nr. nr. 1, 2, 3 ja 4) vastu mustadega ja teise poole (nr. nr. 5, 6 ja 7) vastu valgetega.

Seega täiendavalt eespooltoodud voorude loetelule lisandame: I voor: 1—8, II voor: 8—5, III voor: 2—8, IV voor: 8—6, V voor: 3—8, VI voor: 8—7 ja VII voor: 4—8.

Loosiõnn. Värv jälgides selgub, et nr. 8 juurde-tulemise tõttu igal võistlejal peale nr. 8 tuleb turniiri kestel korra mängida sama värviga kahes järgnevas voorus. Näiteks nr. 3 mängis 5. voorus valgetega (nr. 8 vastu) ja 6. voorus mängib jällegi valgetega nr. 4 vastu). Nr. 6-le aga langeb osaks halvem saatus: ta mängib niihästi 3. kui ka 4. voorus musta-dega. Säärane värvi kordumine toimub parajasti sel kohal, kus 7 võistleja korral omati mänguvaba vooru.

Nii näeme, et võistlejad, kes omavad loosinumb-roid 1—4-ni, saavad ühe partii valgetega rohkem mängida ja need, kellel on loosinumber 5—8-ni, peavad mustadega ühe partii rohkem mängima. See värvide reegel on maksev kõikide paarisarvuliste tabelle kohta. Ja siin seisnebki see loosiõnn või juhus, nagu seda malemeisterid nimetavad. Sest on ju üldi-selt teada, et esikäigu tõttu on valgete malenditega soodsam mängida! Paarisarvulise tabeli puhul algab esimene voor pikast diagonaalist.

Sveitsi süsteem. Kui võistlejate arv on liiga suur ja võistluseks ettenähtud aeg piiratud, siis ei saa kasutada turniirisüsteemi. Aja kokkuhoiuks ja siiski enamvähem õiglase tulemuse saavutamiseks kasuta-takse sveitsi süsteemi. Selle süsteemi põhjal esi-meses voorus vastased kohtuvad loosi järgi. Teises voorus mängivad esimese voo-ru võitjad võitjatega, viigistajad viigistajatega ja kaotajad kaotajatega. Edas-pidistes voorudes kohtuvad ikka need, kellel võrd-selt või peaaegu võrdselt punkte.

Kui turniirisüsteemis näiteks 16 võistlejaga tuli sooritada 15 vooru, siis sveitsi süsteemis voorude arv võib olla hoopis vähem, näiteks 5 või 6. Mängita-vate voorude arv on meelevaldne, kuid tuleb määrata kindlaks enne võistluse algust.

Sveitsi süsteemil on see hüve, et juba pärast mõningat vooru tugevaim mängijail ei pruugi võistelda nõrkadega, vaid neile antakse enamvähem võrdsed vastased. Kuid sveitsi süsteemil on ka oma puudused, neist mõõduandvaim on see, et ta ei anna millalgi nii õiglast tulemust kui tavaline turniirisüsteem. See-pärast teda ei kasutatagi suurtel meistriturniiridel.

Partii nr. 16 — Nimzoindia kaitse

Mängitud rahvusvahelisel maleturniiril Borne-mouthis 5. voorus 18. augustil 1939. a. See partii on valgete poolt ilusasti (lipuohvriga) võidule viidud.

Valged: S. Landau. Mustad: S. Flohr.

1. d2—d4 Rg8—f6 2. c2—c4 e7—e6 3. Rb1—c3 Of8—b4 4. e2—e3 0—0 5. Of1—d3 d7—d5.

Mängitav on ka 5. —, b6, 6. Rg—e2, Ob7, 7. 0—0, c5 jne.

6. Rg1—f3 c7—c5 7. 0—0 Rb8—c6 8. a2—a3 Ob4—a5 9. c4:d5! e6:d5 10. d4:c5 Oa5:c3 11. b2:c3 Ld8—a5 12. Ld1—c2 La5:c5 13. a3—a4!

Valge saab oma odadele vabad teed ja sellega ka ühes tugeva rünnaku musta kuningatiivale. Mustad pidanuksid 9. —, c:d! mängima 9. —, e:d asemel.

13. — — Vf8—e8 14. Oc1—a3 Lc5—a5 15. Vf1—b1 La5—c7 16. c3—c4! d5:c4 17. Lc2:c4 Oc8—e6 18. Lc4—c2 Oe6—d5 19. Oa3—b2 Lc7—e7 20. Ob2—a3

Parem kui etturi võidule mängimine 20. O:f6, L:f6, 21. O:h7 +, kh8.

20. — — Lc7—c7 21. Vb1—b5! Od5:f3

Kui 21. —, Va—d8, siis 22. Va—b1, b6, 23. Vc1 ja valged ähvardavad 24. V:d5 jne.

22. g2:f3 a7—a6 23. Vb5—g5 h7—h6 24. Vg5—g2 Va8—c8 25. Va1—c1 Vc8—d8 26. Kg1—h1 Kg8—h8 27. Vc1—g1 Ve8—g8 28. Oa3—b2.

Valge rünnak on tugev, ähvardades 29. V:g7 ja 29 Oh7.

28. — — Lc7—d6 29. Od3—h7!! Rc6—b4 30. Lc2—f5 g7—g6

Kui 30. —, R:h7, siis 31. V:g7 jne. Nüüd valge teeb üllatava lipuohvri.

31. Oh7:g8! g6:f5 32. Vg2—g7

Ähvardab 33. Vh7 + ja matt! Ja kui mustad lõövad oda, siis järgneb matt kahe käiguga.

32. — — Rf6—g4 33. Vg7:g4 +

Valged ajapuudusel ei pane tähele ilusat mati-võimalust: 33. Vh7 ++!, K:g8, 34. Vh8 + ja matt.

33. — — f7—f6 34. Vg4—g7 Vd8—d7 35. Vg7:d7 ja mustad alistusid.

Male-olümpiamängudel — Eesti kolmas!

Buenos Airese male-olümpiamängudel, mis olid suurimad maleajaloos, saavutas Eesti malemeeskond kolmanda koha just oma võimsa lõppspurdiga. Võttes arvesse, et Eesti maletase on noor ning need male-olümpiamängud olid meie malemeestel alles neljandad, tuleb tulemus lugeda hiilgavaks.

Võitjaks tuli male-olümpiamängudel Saksamaa 36 punktiga. Teisele kohale platseerus Poola 35 p. Eesti saavutas kolmanda koha 33,5 punktiga eespool Rootsi, kes oli meile tugevaks konkurendiks ja tuli 4. kohale 33 punktiga. Edasi järgnevad: 5. Böömi- ja Määrimaa, 6. Argentiina, 7. Hollandi, 8. Läti, 9. Palestiina, 10. Prantsuse, 11. Leedu, 12. Tšiili, 13. Kuuba, 14. Brasiilia, 15. Taani jne. Nimetatud male-olümpia-mängudest võttis osa 27 riiki.

Eesti malemeeskonna üksiktulemus: 1. laud — P. Keres 10. punkti (8 võitu, 2 kaotust ja 4 viiki) 14 partiist, võiduprotsent 71; 2. laud — I. Raud 6,5 p. 13 partiist, võiduprotsent 50; 3. laud — P. Schmidt 3 p. 9 partiist, võiduprotsent 33; 4. laud — G. Friedemann 10 punkti 13 partiist, võiduprotsent 77; 5. laud (reserv) — J. Türn 4 p. 7 partiist, võidu-protsent 58.

Igal laual anti üks eriauhind prima individuaal-tulemuse eest. Esimesel laual sai eriauhinna kuubala-ne eksmaailmameister Capablanca, kes saavutas 6 võitu ja 5 viiki ilma kaotuseta ehk 77,27%. Teisele kohale tuli maailmameister dr. Aljechin.

Teisel laual teenis eriauhinna poolakas Najdorf, kolmandal sakslane Engels, neljandal meie Friedemann ja reservidele argentiinlane Pleči.

Eesti malemeeskonna liikmeid P. Keres ja P. Schmidt jäävad esialgu veel mõneks ajaks Amee-rikasse, kusjuures P. Keres võtab ette suurema male-turnee.

Kirjavastused

P. K. Tarvastus. Teie küsite, millal vangerdus ei ole lubatud?

Vastus. Vangerdus ei ole lubatud:

1. kui kuningas või vanker on juba lahkunud algväljalt või — kuigi asuvad algväljal — on soori-tanud vahepeal käike;

2. kui kuninga ja vastava vankri vahelistel väl-jadel on malendeid;

3. kui kuningas on tules;

4. kui kuningal tuleks vangerdamisel läbistada tulistatav väli.

A. P. Viljandis. Kahekäigule ülesanne on muide hästi koostatud, kui ta sisaldab lisalahenduse 1. Og7!

S. T. Rakveres. Teie etüüdis on ilus idee, kuid valge võib ka teisiti võita 1. Kf2, Va7, 2. Rd4! jne.

A. P. Tartus. Kohalik Maleselts asub Holmi tän. nr. 12; mänguõhtud igal teisipäeval ja reedel, algu-sega kell 20.

Meie sportlaste sünnipäevi oktoobris

2. oktoobril.

Sergei Zariznõi, tööline Narvas, Narva väljapaistvamaid jalgpallimehi, sünd. 1912. a. Narvas.

3. oktoobril.

Theodor Andresson, võimlemisõpetaja Järvamaal, endine Eesti meister mitmel suusatamisalal, Viljandimaa kergejõustiku rekordite omaaegne omanik, sünd. 1900. a. Viljandis.

Aleksander Ojala (Obermann), trükitöeline Tallinnas, töölisspordiliidu väljapaistvamaid maadlejaid ja Järvamaa omaaegne poksimeister, sünd. 1910. a. Venemaal.

Ain Samalo (Paul Steinberg), politseikomissar, omaaegne politsei väljapaistvam kergejõustiklane ja laskur, sünd. 1902. a. Tartus.

4. oktoobril.

Viktor Ader, metallitöeline Tallinnas, seitsmekordne jalgpalli-internatsionaal, sünd. 1910. a.

Lida Resskoff (sünd. Tippe), ohvitseri abikaasa Tartus, Eesti omaaegne parim naiskergejõustiklane ja hulga Eesti rekordite omanik, sünd. 1903. a. Tartus.

6. oktoobril.

Gottlieb Sillam, linnavalitsuse-ametnik Tallinnas, Eesti paremaid pingpongi- ja korvpalli-mängijaid, sünd. 1912. a. Anija vallas Harjumaal.

Paul Särgava, elektriinsener Tallinnas, tuntud mootorsportlane ja Eesti rekordi omanik, sünd. 1905. a. Rakveres.

7. oktoobril.

Richard Jan, raudteeametnik Tallinnas, töölisspordiliidu paremaid poksijaid ja jalgpallimehi, sünd. 1909. a. Tartus.

Karl Jürgens, ärijuht Tallinnas, Eesti paremaid laskureid ja omaaegne väljapaistev käsi- ja pesapallimees, sünd. 1910. a. Peterburis.

Elmar Männik, raamatupidaja Tallinnas, Pärnu „Tervise“ asutajaliige ja mitme spordiliidu juhatuse-liige, sünd. 1903. a. Pärnus.

Alfred Voitik, politseikonstaabel Narvas, omaaegne Eesti võrkpalli-meistermeeskonna liige ja Virumaa rekordi omanik vasaraheites, sünd. 1908. a. Tartus.

8. oktoobril.

Regina Birk, üliõpilane Tartus, Eesti mitmekülgsemaid naissportlasi, endine Eesti meister jalgrattasõidus ja korvpallis, harrastanud muuseas ka poksi ja džudžitsut, sünd. 1911. a. Tallinnas.

Adu Laanemaa (Alfred Laarmann), politseiametnik Tartus, endine Eesti meister jalgrattasõidus, sünd. 1915. a. Vastse-Kuuste vallas Tartumaal.

Bertha Niggol, kantseleiametnik Tartus, endine Eesti meister võrkpallis ja kolmekordne meister kergejõustikus heidete alal, sünd. 1909. a. Tartus.

Veera Nõmmik, tennisportlane, paljukordne Eesti meister ja paljukordne internatsionaal tennis, sünd. 1906. a. Riias.

Alfred Palgi, vandeadvokaat Rakveres, omaaegne Virumaa meister keskmaajooksus ja rekordi omanik, sünd. 1903. a. Rakveres.

August Zimmermann, äriomanik Tallinnas, tuntud autosportlane ja omaaegne Eesti võrkpalli-meistermeeskonna liige, sünd. 1906. a. Pühajärve vallas Tartumaal.

Heinrich Silber, ohvitser Tallinnas, Eesti meister laskmises ja paljukordne rahvusvärvide kaitsja samal alal sünd. 1913. a. Tallinnas.

9. oktoobril.

Julius Mager, õpetaja Viljandis, keskmaajooksude Viljandimaa rekordite omanik, sünd. 1901. a. Soome-Ingeris.

Kaarel Orumets (Ungerson), äriteenija Viljandis, Eesti väljapaistvamaid maadlejaid poolraskekaalus, sünd. 1905. a. Tarvastus.

11. oktoobril.

Alfred-Karl Neuland, äriimees Valgas, Antverpeni olümpiamängude kuldmedalimees, enne Maailmasõda Vene viiekordne meister ja omal ajal 15 maailmarekordi omanik tõstmises, sünd. 1895. a. Valgas.

12. oktoobril.

Gustav Lokotar, sõjaväelane Tallinnas, maailma-meister laskmises ja maailmarekordi omanik, sünd. 1899. a. Tallinnas.

13. oktoobril.

Valerian Nesterov, kontoriametnik Tallinnas, endine Eesti rekordi omanik 400 m jooksus, paljukordne internatsionaal kergejõustikus, sünd. 1908. a. Tartus.

Oskar Üpraus, lukusepp Tallinnas, paljukordne Eesti meister jalg- ja jääpallis, 26-kordne internatsionaal jalgpallis, võistles Eesti meeskonnas Pariisi olümpiamängudel, sünd. 1898. a. Keila vallas.

14. oktoobril.

Fred-Nikolai Tarkmann, laborant Kiviõlis, Eesti väljapaistvamaid kergejõustiklasi, sünd. 1916. a. Türil.

16. oktoobril.

Arnold Roomere (Römmer), arst Tallinnas, enne Maailmasõda ja Maailmasõja päevil Eesti parimaid üliõpilassportlasi kergejõustikus, sünd. 1896. a. Kurna vallas Harjumaal.

17. oktoobril.

Siim Mandre (Siegfrid Mankin), äriteenija Viljandis, mitmekordne Viljandimaa meister poksis ja väljapaistev jalgpallimees Viljandis, sünd. 1913. a. Viljandis.

19. oktoobril.

Julius-Albert Reinans, raudteevalitsuse-ametnik Tallinnas, omaaegne tuntud jalgpallimees ja rahvusvaheline jalgpallikohtunik, sünd. 1891. a. Tallinnas.

Aleksander Walkenbert, tööline Tallinnas, üheksakordne jalgpalli-internatsionaal, sünd. 1908. a. Tallinnas.

21. oktoobril.

Aleksander Resev (Resev-Resel), võimlemisõpetaja ja äriomanik Tallinnas, Eesti väljapaistvamaid sõudjaid, sünd. 1884. a. Tallinnas.

22. oktoobril.

Villem-Johannes Jaanson, sõjaväelane Tallinnas, laskmises maailmameistriks tulnud Eesti meeskonna liige, omanud maailmarekordit ja Eesti rekordit laskmises, sünd. 1905. a. Paluperas vallas Tartumaal.

Leonhard Kass, trükitöeline Tallinnas, enam kui 30-kordne internatsionaal jalgpallis ja Eesti meistermeeskonna „Estonia“ liige, sünd. 1911. a. Tallinnas.

Olga Parts, kontoriametnik Tallinnas, Eesti kettaheite-rekordi omanik ja mitmekordne Eesti meister kettaheites, sünd. 1915. a. Riias.

23. oktoobril.

Nigul Karits (Nikolai Kapustin), klaasisepp Tallinnas, paarikümne-kordne poksinternatsionaal, mõne-kordne Balti meister poksis, sünd. 1911. a. Narvas.

Karl Kask, kontorijuhataja Paides, kergejõustiku-internatsionaal, omab väljapaistvamaid tagajärgi teivashüppes ja kettaheites, sünd. 1909. a. Laius-Tähkveres Tartumaal.

Aleksander Pohla, endine Eesti meister maadluses, neljakordne internatsionaal, sünd. 1903. a. Kohila vallas Harjumaal.

24. oktoobril.

Boris Trelin, ringkonnakohtu liige Viljandis, spordiorganisatsioonide juhtiv tegelane ja endine tegev-sportlane kergejõustikus, tegev praegugi tennis, sünd. 1884. a. Rakveres.

25. oktoobril.

August Balder, kolonel, kaitseliidu spordipealik, harrastanud laskesporti ja suusatamist, sünd. 1891. a. Virumaal Undla vallas.

Karl Mosin, kingsepp Tartus, omaaegne maailma-meister elukutseliste maadluses, sünd. 1881. a. Meeri vallas Tartumaal.

26. oktoobril.

August Naglas, kriminaalassistent Haapsalus, Läänemaa mitme kergejõustiku-rekordi omaaegne omanik, sünd. 1904. a. Kastre-Võnnu vallas Tartumaal.

Valter Rattus, sõjaväelane Petseris, kuuekordne internatsionaal kergejõustikus, omas Eesti rekordit

200 m jooksus, sünd. 1905. a. Kõlleste vallas Võrumaal.

27. oktoobril.

Osvald Lepikson, kontoriametnik Tallinnas, internatsionaal kergejõustikus (teivashüppes), sünd. 1909. a. Tallinnas.

Arnold Purre (Puskov), kapten sõjaväes Tartus, Eesti tuntumaid ratsasportlasi, sünd. 1902. a. Tallinnas.

28. oktoobril.

Valter Pärl, politseikomissar Saaremaal, endine Eesti rekordite omanik vabaujumises, sünd. 1907. a. Tartus.

29. oktoobril.

Alfred Zelokovsky, Eesti omaaegseid paremaid jalgratta-võidusõitjaid, sünd. 1907. a. Nõmmel.

30. oktoobril.

Gustav Taan, pangaametnik Petseris, omab juba 15 a. Petserimaa rekordit lühijooksudes, sünd. 1900. a. Orava vallas Võrumaal.

Erich Tomson, motomehaanik Tallinnas, mitmekordne Eesti meister mootorrattasõidus, sünd. 1905. a. Tallinnas.

31. oktoobril.

Aleksander Märdi (Märt), riigiametnik Tallinnas, jalgpalli-internatsionaal ja Eesti meistermeeskonna liige, sünd. 1912. a. Venemaal.

Oskar Pärn, konstaabel Tallinnas, mõnekordne internatsionaal kergejõustikus, omaaegne väljapaistev keskmaade-jooksja, sünd. 1909. a. Raadi vallas Tartumaal.

Iga raamat ainult 50 senti

50 SENDINE ROMAAAN

ON ODAV RAHVARAAMATU-SEERIA,
mis pakub lugejaile mitmekülseid ilukirjanduslikke väärtteoseid.

Seni ilmunud

W. VON HOLLANDER:	ÕNN VAIKSES MAJAS
THEA VON HARBOU:	INDIA HAUASAMMAS
LEO TOLSTOI:	KREUTZERI SONAAT
THEODOR FONTANE:	ABIELURIKKUJA
H. G. KERNMAYR:	MAGDALENA SUUR VALE
IVAN TURGENEV:	RUDIN
G. HAUPTMANN:	FANTOOM
HERMANN BANG:	TINE
O. E. KIESEL:	IRENE SAATUS

IGA KUU ILMUB ÜKS ROMAAN

Müügil kõigis ajalehe-müügikohtades ja raamatukauplustes

KIRJASTUS „Maret“, TARTUS, ÜLIKOOLI 25   Telef.: 35-20, 41-90 ja
Posti jooksev arve nr. 22-01.   39-75. Postkast 22.